

ISSN 1311-8544

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ  
ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА  
СЪВЕТ ЗА ЧУЖДЕСТРАННА БЪЛГАРИСТИКА

**БЪЛГАРИСТИКА**  
**VULGARICA**

**ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН**

**28/2014**

СОФИЯ•2014

На корицата:

Редактор: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова

Съставители: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова,  
доц. д-р Никола Рачев Казански, Емилия Якова Волева

© Централна библиотека на БАН, 2014

Адрес на редакцията:

Българска академия на науките

Съвет за чуждестранна българистика

ул. „15 ноември“ 1, София 1040, Бюлетин „Българистика“

Анисава Милтенова тел. (+359-2) 9795383

E-mail: amiltanova@gmail.com; evoleva@abv.bg

© Велина Богданова Мавродинова, художник, 2014

ISSN 1311-8544

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES  
CENTRAL LIBRARY  
COUNCIL FOR BULGARIAN STUDIES ABROAD

**BULGARIAN STUDIES**  
**BULGARICA**

**INFORMATION BULLETIN**

**28/2014**

SOFIA•2014

On the cover:

Editor: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD

Compiler: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD,  
Assoc. Prof. Nikola Rachev Kazanski, PhD, Emiliya Yakova Voleva

© Central Library of BAS, 2014

Council for Bulgarian Studies Abroad  
Bulgarian Academy of Sciences  
Bulgarica, Information Bulletin  
Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040  
Anisava Miltenova tel. (+359-2) 9795383  
E-mail: amiltenova@gmail.com; evoleva@abv.bg

© Velina Bogdanova Mavrodinova, cover designer, 2014



## С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

<b>УВОДНИ ДУМИ</b> .....	9
<b>Димо Чешмеджиев</b> – 1150 години от приемането на християнството. Княз Борис-Михаил (852–889): покръстването на българите .....	9
<b>БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА</b> .....	13
Книги 2014 г. ....	14
Съст. Емилия Волева	
Периодика 2014 г. ....	29
Съст. Емилия Волева	
<b>ДИСЕРТАЦИИ</b> .....	39
Съст. Никола Казански	
<b>НАУЧНИ ФОРУМИ</b> .....	43
Съст. Никола Казански	
<b>ХОРИЗОНТИ</b> .....	49
<b>Румяна Златанова</b> – Българистиката като мисия и реалност. Към развоя на българистиката в Хайделберг .....	49
<b>Боян Вълчев</b> – Българистиката в Германия днес. Проблеми и перспективи .....	74
<b>НАУЧЕН ЖИВОТ</b> .....	81
<b>Татяна Илиева</b> – Чествания по случай 200 години от рождението на И. И. Срезневски в Русия .....	81
<b>Ивайло Найденов</b> – Спомен вместо помен за проф. д-р Славчо Вълчанов Славов .....	90
<b>Камен Михайлов</b> – Дни, посветени на Георги Гачев в България .....	94
<b>Валентин Воскресенски</b> – Юбилейна кръгла маса в чест на проф. дфн Албена Георгиева .....	97
<b>ПРОФИЛИ</b> .....	99
<b>Елена Томова</b> – Йосип Братулич на 75 години .....	99
<b>Анисава Милтенова</b> – Алда Джамбелука-Коссова на 70 години .....	103
<b>Григор Григоров</b> – Николай Червенков на 65 години .....	109
<b>Марийка Димитрова</b> – Уве Бютнер на 60 години .....	114



<b>ОТЗИВИ</b> .....	119
<b>Диляна Радославова</b> – Ловешки дамаскин : новобългарски паметник от XVII век .....	119
<b>Явор Милтенов</b> – Три нови приноси изследвания в областта средновековната българска книжнина .....	125
<b>Регина Койчева</b> – Георги Попов. Старобългарска църковна поезия за Рождество Христово и Богоявление. Книга първа. <b>КЛИМЕНТИЯ ПИСНИ</b> .....	129
<b>Вихра Баева</b> – Речник на термините от словесния фолклор. България. ....	131
<b>СЪЗОБЩЕНИЯ</b> .....	



## C O N T E N T S

<b>PREFACE</b> .....	9
<b>Dimo Cheshmedzhiev</b> – 1150 Years from the Adoption of the Christianity. Royal Prince Boris-Mihail (852–889): Conversion of the Bulgarians .....	9
<b>BULGARIAN LITERATURE</b> .....	13
Books 2014 .....	14
Comp. by Emilia Voleva	
Periodicals 2014 .....	29
Comp. by Emilia Voleva	
<b>THESES</b> .....	39
Comp. by Nikola Kazanski	
<b>SCIENTIFIC EVENTS</b> .....	43
Comp. by Nikola Kazanski	
<b>OUTLOOKS</b> .....	49
<b>Rumyana Zlatanova</b> – Bulgarian Studies as a Mission and a Reality. To the Development of the Bulgarian Studies in Heidelberg .....	49
<b>Boyan Valchev</b> – Bulgarian Studies in Germany Today. Problems and Prospectives ..	74
<b>SCIENTIFIC ACTIVITIES</b> .....	81
<b>Tatyana Ilieva</b> – Celebrations on the occasion of the 200 anniversary of I. I. Sreznevsky in Russia .....	81
<b>Ivaylo Naydenov</b> – Remembrance instead of Commemoration of Prof. Slavcho Valchanov Slavov .....	90
<b>Kamen Mihaylov</b> – Days consecrated to Georgi Gachev in Bulgaria .....	94
<b>Valentin Voskresenski</b> – Jubilee Round Table in Honor of Prof. Dr. Albena Gueorgieva .....	97
<b>PROFILES</b> .....	99
<b>Elena Tomova</b> – Josip Bartulic at 75 .....	99
<b>Anisava Miltenova</b> – Alda Giambelluca-Kossova at 70 .....	103
<b>Grigor Grigorov</b> – Nikolay Chervenkov at 65 .....	109
<b>Mariyka Dimitrova</b> – Uwe Büttner at 60 .....	114



<b>REVIEWS</b> .....	119
<b>Dilyana Radoslavova</b> – Loveski Damaskin: a New-Bulgarian Monument of XVII century .....	119
<b>Yavor Miltenov</b> – Three New Contribution Studies in the Field of Medieval Bulgarian Literature .....	125
<b>Regina Koycheva</b> – Georgi Popov. The Old-Bulgarian Church Poetry about Christmas and Theophany. Book First. Kliment's Songs .....	129
<b>Angelina Ilieva</b> – Dictionary of Terms from the Verbal Folklore. Bulgaria .....	131
<b>ANNOUNCEMENTS</b> .....	





## УВОДНИ ДУМИ

### **1150 години от приемането на християнството Княз Борис-Михаил I (852–889): покръстването на българите**

В известните Бертински анали<sup>1</sup>, в частта, написана от архиепископ Хинкмар Реймски (806–882), има интересен фрагмент, който гласи:

„... И тъй, колкото били в десетте комитата, те се събрали около двореца му. Но той [княз Борис-Михаил], като призовал името Христово, потеглил срещу цялото множество само с четиридесет и осем души, които били останали при него поради предаността си към Христовата вяра. И веднага щом излязъл от градските врати, нему и на тия, които били с него, се явили седем духовни лица и всяко от тях държало в ръката си запалена свещ. И така те вървели пред княза и пред онези, които били с него. А на тези, които били въстанали против него, се сторило, че върху тях пада огромна пламтяща сграда. А конете на онези, които били с княза, както се сторило на противниците, вървели изправени и ги поразявали с предните си крака. И такъв страх ги обзел, че не могли да се приготвят нито за бягство, нито за отбрана, но прострени на земята, не могли да се движат.“

Гневът на българите от десетте комитата на държавата срещу „поставения от Бога“ бил предизвикан от новата вяра. Вяра, която българите смятали за византийска. В годината 852 починал българският хан Пресиан и оставил на своя наследник огромна и мощна държава. Ситуацията, в която поел държавата хан Борис, била сложна. Присъединяването на територии в Македония и по Егейско море, населени предимно със славяни, изострили отношенията с Византия. Завладените през първата половина на IX в. земи по средното течение на

<sup>1</sup> Бертинските анали (летописи) са наративен източник за историята на Франкската империя и Германия от VIII–IX в. Наречени са по името на манастира „Св. Бергин“ (днешна Франция), където е намерен съхраненият ръкопис. Съдържат уникални сведения за България при княз Борис I – за отношенията на българите с немския крал Людовик (843–876) и за болярските бунтове срещу покръстването през 865/866 г.



р. Дунав направили България непосредствен съсед на друга държава с имперски претенции – Немското кралство. Както съобщават Фулденските анали<sup>2</sup>, през 852 г. българско пратеничество пристигнало в Майнц при крал Людовик Немски (840–876), за да се поднови съюзът между двете държави. Още на следващата година обаче между тях избухнала война и „... облак от франки покрил цяла България“ (както свидетелства Теофилакт Охридски<sup>3</sup>). На юг отношенията с Византия оставали неуредени. Империята нямало да се примири със загубата на стратегически територии. През 855–856 г. византийските войски разбили българите и завладели редица важни крепости в Тракия. На българите бил нужен нов съюзник. Такъв те намерили в лицето на бившия си враг – Людовик Немски и през 862 г. бил сключен съюз на България с Немското кралство. Българският хан Борис обещал да приеме християнството, както можем да съдим по една бележка на Хинкмар Реймски в Бертинските анали под година 864: „Людовик, немският крал, отиде насреща на българския каган, който беше обещал да стане християнин“<sup>4</sup>. Това сведение се потвърждава от едно писмо на папа Николай I<sup>4</sup> до епископа на Констанц Соломон от месец май 864 г., който пише: „Но понеже казваш, че твърде преданият на Христа крал (Людовик Немски) се надявал, че самият княз на българите желаел да се покръсти и че мнозина от самите тях били станали християни, ние благодарим на Бога и го молим да умножи плодовете в житницата му“.

Обещанието на българския владетел да приеме християнството от Немското кралство не останало в тайна от византийската дипломация. Реакцията на Византия била светкавична и била благоприятствана от обстоятелствата. Лятото на 863 г. било много неблагоприятно за България – тя претърпяла тежко, 40-дневно земетресение, което било последвано от суша и други природни бедствия. Тежката сянка на глада надвиснала над българската държава. И когато през есента на 863 г. византийските войски се появили в Тракия, хан Борис бил безпомощен. Затова още същата есен започнали мирни преговори и вероятно през пролетта на 864 г. бил сключен т.нар. „дълбок мир“ между България и Византия за срок от 30 години. България, която била в по-слаба позиция, не само не загубила нищо, но дори си връща някои загубени територии. За сметка на това българският владетел се задължавал „да се покорява на императора на ромеите“, да скъса съюза си с немския крал Людовик

<sup>2</sup> Фулденските анали са историческа хроника за Източното франкско кралство от IX–X в. Наречени са по името на манастира във Фулда („Франкония“, дн. Германия), в скриптория на който са създадени.

<sup>3</sup> Теофилакт Охридски или Теофилакт Български е византийски духовник, охридски архиепископ между 1084 и 1107 г.

<sup>4</sup> Николай I, римски папа, 858–867. През 866 г. папата отговаря на допитванията на княз Борис I по верски въпроси и отговорите му се считат и до днес за класическо изложение на ранносредновековната литургия, дисциплина и теология.



и да приеме християнството от Константинопол. Българските пратеници били покръстени веднага и се завърнали в Плиска вече като християни. Вероятно на следващата година тайно бил покръстен и българският владетел заедно с „много други от българите, които се отличавали по род, значение и богатство“. При покръстването си хан Борис приел името на своя кръстник, византийския император Михаил III (842–867). Заедно с новото си име той като че ли получил закрилата на „началника на небесното войнство Архангел Михаил“, който го превел успешно през следващите изпитания. В България дошли византийски свещеници, които започнали да покръстват народа. Както отбелязва с гордост константинополският патриарх Фотий: „Даже и българският народ, варварски и христоненавистен, се склонил към такава кротост и богопознание, че оставил бесовските и праотечески жертви и отхвърляйки елинското суеверие, неочаквано се присадил към християнската вяра“.

Покръстването впечатлило тогавашния свят, но то разтърсило България. Както се видя от цитирания в началото текст на Хинкмар Реймски, в страната избухнал голям бунт, наречен „бунтът на боилите“, тъй като начело застанали петдесет и двама от великите боили на ханството. Бунтът бил потушен, наказанието – жестоко: избити били не само боилите, но и техните родове. Скоро след покръстването княз Борис изпратил специално писмо на византийския патриарх Фотий (857–867 и 877–886), в което искал самостоятелна българска църква – патриаршия. Това на пръв поглед учудващо искане не било каприз, както смятат някои автори, а от фундаментална необходимост за държавата, гаранция за запазване на нейната независимост. Полученият отговор от патриарх Фотий бил колкото виртуозен теологически и блестящ като стил, толкова незадоволителен за българите. В него се обяснявали множество въпроси, но се отбягвал главният – за независимата българска църква. Затова българският владетел изпратил пратеничество в Рим при папа Николай I, което носело дълъг списък с въпроси, засягащи най-важните страни от християнския начин на живот. Между тези въпроси, бил и най-важният – дали може да му се ръкоположи патриарх. Отговорите изготвил игуменът на манастира „Санта Мария ин Трастевере“ Анастасий Библиотекар – това са прочутите „Отговори на папа Никола I по допитванията на българите“. В тях също не се давал задоволителен отговор на въпроса за статута на българската църква. Въпреки това княз Борис продължил усилията да получи църковна независимост. Папите Николай I, а след него Адриан II (867–872) и Йоан VIII (872–882) останали непреклонни. На българския княз не помогнал дори Портуенският епископ, бъдещият папа Формоза, когото искал да направи български архиепископ.

Близо десетгодишните усилия обаче не били напразни – в резултат на контактите с Рим князът получил важни отстъпки от Константинопол. На състоялия се между 5 октомври 869 г. и 28 февруари 870 г. Вселенски събор българите отново се присъединили към Константинопол. В замяна получили



автономен статут на своята църква и архиепископ, по свидетелството на т.нар. Продължител на Теофан<sup>5</sup>. Всички по-нататъшни опити на римските първосвещенници да върнат България в лоното на Римската църква останали неуспешни. Нещо повече, при следващ опит за сближаване на Рим и Константинопол, състоял се на свикания в края на 879 и началото на 880 г. Вселенски събор в Константинопол (т.нар. Фотиев антисъбор), използвайки отново противоречията между двата църковни центъра, Борис успял да направи нова стъпка по посока на българската църковна независимост. На този събор било решено българските епископи да не влизат в епархийските списъци на Константинополската патриаршия, българският църковен глава да не получава омофор и миро от Константинопол. Българската църква станала автокефална. Постигнал своята цел, след 36-годишно управление, през 889 г. княз Борис се оттеглил от престола и приел монашество, както свидетелства Регино<sup>6</sup>: „Князът на този народ, както разказват, като приел благодатта на кръщението, проявил такова съвършенство, че денем се явявал пред народа в царски одежди, а нощем, облечен в груба дреха, влизал тайно в черква и прострян върху пода на самия храм, прекарвал в молитва, като си постилал отдолу само една власеница. Не след дълго време по Божие внушение той изоставил земното царство, за да царува вечно с Христа на небето; и като поставил на своето място за княз по-стария си син, подстригал се, приел одеждата на светото подвижничество и станал монах, предавайки се денонощно на милосърдие, бдение и молитва.“

Краят на земния живот на княз Борис настъпил в една вечер на 907 г., както свидетелства известната приписка на Тудор черноризец Доксов<sup>7</sup>: „В същата година (907 г.) на 2 май в събота вечерта почина Божият раб, бащата на този княз, живеещ в чистата вяра и правоверното изповедание на нашия Господ Исус Христос. Това бе великият, честният и благоверният наш господар, княз български, на име Борис, чието християнско име бе Михаил. Този Борис покръсти българите в годината етх бехти. В името на Отца и Сина и Светия дух – амин“. Така тихо завършил бурният живот на човека, който променил хода на българската история.

**Димо Чешмеджиев**

<sup>5</sup> Хронографски текстове, целящи да продължат летописите на византийския историк Теофан Изповедник, чиято хроника спира през 813 г. Те покриват промеждутъка 813–961 г.

<sup>6</sup> Регино Прюмски (892–899), известен латински хронист.

<sup>7</sup> Черноризец Тодор (син на брата на княз Борис Докс или негов домашен монах) е оставил приписката в старобългарския превод на „Четири слова против арианите“ от византийския църковен деец и писател Атанасий Александрийски, направен от Константин Преславски.



# БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Рубриката съдържа периодика и книги (монографии, сборници, учебни помагала, речници и др.) за 2014 г. По отношение на научната периодика, която тук е представена за пореден път, от съдържанието на всяка книжка са подбрани статии, студии и научни съобщения на български автори, които изследват българистични теми и проблеми в областта на хуманитарните и обществени науки (история, обществознание, археология, кирилметодиевистика, език, литература, изкуствознание, традиционна и съвременна култура и др.). Поради спецификата на настоящия информационен бюлетин не се включват преводни материали (от чужд на български език), както и рецензии, обзори и др. Принципно е отразена научната периодика за 2014 г. В случай, когато няма излезли книжки от определено периодично издание за 2013 г., са отразени последните регистрирани години. Книгите с липсващ ISBN и периодичните издания с липсващ ISSN са означени със знака \*.



## КНИГИ 2013–2014

### BOOKS

#### ОБЩ ОТДЕЛ / GENERAL

**АНГЕЛОВА, Анна. На приятеля на България. Книги с дарствени надписи в библиотеката на Енрико Дамиани. С., УИ Св. Климент Охридски, 2013. 240 с.**

ISBN 978-954-07-3518-4.

*Изданието съдържа опис на българските книги с дарствени надписи в библиотеката на основоположника на италианската българистика. Направен е преглед на типологията, езиковите характеристики и хронологичния обхват на дарствените надписи. Отделно внимание е обърнато на явлението книги с дарствени надписи като изследователски проблем.*

**АРНАУДОВ сборник. Русе, Научен център по фолклор и литература „Св. Димитър,, –**

**Том 7. Доклади и съобщения. 2014. 543 с. ISBN 978-619-705-806-2.**

*Сборникът съдържа доклади от различни области на хуманитаристиката – литературознание, история, езиковедие, културология, етнография, фолклор и др.*

**АРХИВ на Константин Георгиев Фотинов. С., Гутенберг –**

**Т.2. Българска кореспонденция. 2014. 496 с. ISBN 978-619-176-014-5.**

Съставител: Елена Садковска

**БАЛКАНИТЕ и светът – Modus Concurrandi. С., ИБТЦ– БАН, 2014. 339 с.**

ISBN 978-954-8536-14-1.

Съставител: Лиляна Симеонова

*Сборникът съдържа статии от български и чужди учени, посветени на различни проблеми, личности, теми и аспекти от античната, средновековната и възрожденската история на Балканите.*

*Поредица Studia Balkanica 30*

**БИЛЯРСКИ, Иван. Палеологовият синодик в славянски превод. С., УИ Св. Климент Охридски, 2013. 120 с.**

ISBN 978-954-07-3602-0.

*Първо изследване и издание на текста на Синодика в Неделята на Православието според славянския му препис в ръкопис от Библиотеката на Румънската академия (BAR, Sl. Ms. 307). Нов поглед към произведението, който променя из основи някои представи за неговата история и преводи в славянската традиция. За първи път се идентифицира Палеологов вариант на Синодика в славянска ръкописна версия.*



**БОЙЧЕВА, Вера. Системата на взаимно обучение и приложението ѝ в България.** С., Парадигма, 2014.  
ISBN 978-954-326-205-2.

*Подробен и задълбочен анализ на основните елементи на системата. Разкрива се връзката между създадената в Англия и прилаганата в България система на взаимно обучение, както и мястото на България в движението за нейното разпространение.*

**БЪЛГАРИСТИЧНИ проучвания.** Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий –

**Том 12. Актуални проблеми на българистиката и славистиката.** 2012. 139 с. ISBN 978-954-524-860-3.

Съставители: Христо Бонджолов, Желя Колева, Кремена Георгиева  
*Статиите са обединени в разделите „Литература,“ и „Езикознание,“.*

**ГЕРГОВА, Иванка. Духовни образи. Руски илюстриран синодик.** С., АИ Марин Дринов, 2014. 344 с.

ISBN 978-954-322-693-1.

*Книгата е посветена на един уникален ръкопис от богатата сбирка на Националната библиотека „Св.св. Кирил и Методий,“ в София, съдържащ 146 листа и 126 миниатюри на цяла страница.*

*Двуезично издание на български и руски език.*

**ДВУВЕКОВНИЯТ път на едно понятие. „Балканският полуостров, (1808–2008).** С., УИ Св. Климент Охридски, 2014. 232 с.

ISBN 978-954-07-3290-9.

Съставители: Иван Първев и Мария Баръмова

*Сборникът съдържа доклади от конференцията, проведена под едноименния наслов през 2008 г.*

**ЕЗИЦИТЕ на културата.** Благоевград, УИ Неофит Рилски –

**Том II.** ISBN 978-954-680-867-7. 2014. 540 с.

*Сборник материали от конференцията „Езиците на културата,“ в чест на 80-годишнината на проф. дфн Надежда Драгова, проведена през октомври 2011 г.*

**ИГНАТОВА, Анка. Националното документално наследство и българските музеи (1878–1989).** Велико Търново, Фабер, 2013. 200 с.

ISBN 978-954-400-906-9.

*Разглежда се приносът на музеите за опазване на документалното наследство на България, формирането на архивни сбирки към български музеи. Проследява се историята на споровете между архиви и музеи за документите от състава на Държавния архивен фонд и опитите за преодоляване на противоречията в нормативната база на музеите и архивите по отношение на документалното наследство.*



**КУЛТУРА и културни практики.** Благоевград, УИ Неофит Рилски, 2014. 200 с.

ISBN 978-954-680-863-9.

Съставител: Лъчезар Антонов

*Сборник със студентски и докторантски изследвания.*

**КУЛТУРА, история, поезия. Надежда Драгова и Първан Стефанов в българската култура и наука.** С., Издателска къща Боян Пенев, 2014. 292 с.

ISBN 9789548712897

*Сборник с изследвания.*

**НИКОЛЧИНА, Миглена. Изгубените еднорози на революцията. Българските интелектуалци през 1980-те и 1990-те години.** С., Литературен вестник, 2012. 215 с.

ISBN 978-954-9602-29-6.

*Книгата се опира на специфичния научен и политически опит на българските интелектуалци през последните две десетилетия на ХХ век. Анализират се две десетилетия критически дебати върху политическото и „човека“, в перспективата на падането на комунизма и т.нар. „край на историята“.*

**ПРЕПЛЕТЕНИТЕ истории на Балканите.** С., Нов български университет –

**Том 1. Национални идеологии и езикови политики.** 2013. 520 с.  
ISBN 978-954-535-793-0.

Съставител: Румен Даскалов

*Опит за прилагане на транснационална и релационна перспектива в изследването на миналото на балканския регион, позната в други контексти като „преплетена история“, (entangled history или histoire croisée). Разглежда се изграждането на нациите на Балканите като следствие на започнали в различни моменти процеси на културно отчленяване и разplitане, на разграничаване и разделяне от изходно положение на предмодерна трансетническа общност. Първата част е посветена на формирането на националните идеологии и идентичности като резултат от взаимодействие между две или повече общности, и по-точно – на символен, а често и насилствен конфликт между техните дейци, ангажирани в борби за културно утвърждаване и териториално обособяване. Текстовете във втората част са посветени на конкретен аспект от процесите на национално изграждане – кодифицирането на литературните езици на Балканите като приложение на специфични езикови политики, отново в опит за разграничаване и противопоставяне на езиковите стандарти на съседни народи.*

**СЛАВЕЙКОВОТО общество. Изследвания и материали.** С., Кралица Маб, 2014. 224 с.

ISBN 978-954-533-134-3.

Съставител: Йордан Евтимов

*Сборникът съдържа научни изследвания от няколко научни конференции, провеждани по време на Славейковите празници в град Трявна, а също така и архивни материали и документи.*



**СЪБИТИЕ и безсмъртие (литература, език, философия, наука).** С., УИ Св. Климент Охридски, 2014. 690 с.  
ISBN 978-954-07-3692-1.

Съставители: Димитър Камбуров и Юлияна Стоянова

*Сборникът съдържа докладите, представени на международната научна конференция, проведена под едноименния наслов през май 2011 г. в Софийския университет.*

## ИСТОРИЯ / HISTORY

**ГРИГОРОВА, Лора. Конституционният въпрос в България 1946–1947.** Велико Търново, Фабер, 2014. 464 с.  
ISBN 978-954-400-905-2.

*Книгата представлява обзор на държавно-политическото развитие на България и процеса на изработването на проектоконституцията (ноември 1946 г.–юни 1947 г.), направените промени, както и резултатите от нейното приемане.*

**КОСТОВА-ПАНАЙОТОВА, Магдалена. Близки непознати. Другият език, или за езиците на другостта.** Благоевград, УИ Неофит Рилски, 2013. 140 с.  
ISBN 978-954-680-882-0.

*Книгата обединява текстове, посветени на образите на другостта на Балканите: етническа, национална, религиозна, полова, социална и др., както и на въпроса за балканската самоличност.*

**ГЮЗЕЛЕВ, Васил. Съчинения в пет тома. С., Захарий Стоянов – Том 2. Княз Борис Първи.** 2014. 511 с. ISBN 978-954-09-0814-4.

*Фундаментално проучване върху ранния период в историята на българската държава. Съдържа студиите „Княз Борис Първи, и „Кавханите и ичиргу боилите на българското ханство-царство (VII–XI в.),“.*

**МАНГАЧЕВ, Петко. Генерал Казимир Ернрот – живот и дело в България.** С., Колбис, 2013. 229 с.  
ISBN 978-954-8921-72-5.

*Историографско проучване, посветено на участието и ролята на ген. Ернрот в държавния живот на България. Подробно е разгледана дейността му като министър-председател, министър на вътрешните работи и военен министър.*

**ЗЛАТАРСКИ, Владимир. Райхът и Царството: германското присъствие в България 1933–1940 г. С., Авангард Прима, 2014. 416 с.  
ISBN 978-619-160-255-1.**

*На базата на богат материал от германски и български архиви автентично се разглежда историята на българо-германските отношения в годините след идването на Хитлер на власт в Германия. Това е време на интензивни контакти, на дипломатически, стопански, военни и културни връзки между България и Третия райх.*

**КОНСТАНТИНОВА, Юра. Българи и гърци в борба за османското наследство.** Велико Търново, Фабер, 2014. 296 с.  
ISBN 978-619-00-0025-9.



*В монографията се разглежда българо-гръцкият сблъсък за Македония и дилемите, които той поставя пред населението. Тя представя един по-широк поглед върху външнополитическите цели на Гърция и България от началото на XX в. и методите, с които двете държави се опитват да ги осъществят. Акцентът е върху приоритетите и действията на гръцката държава, които са по-малко познати на българския читател. Проследява се надпреварата между България и Гърция по време на Балканската война, анализират се причините, направили Междусъюзническата война неизбежна, и се търси отговор на въпроса защо българската държава не успява да осъществи външнополитическите си стремежи.*

**110 години от Илинденско-Преображенското въстание и българската национална идея от Сан Стефано до Букурещ (1878–1913).** С., Симолини-94, 2014. 718 с.

ISBN 978-954-2903-11-6.

Съставители: Трендафил Митев, Александър Гребенаров

*Сборникът съдържа статии на български и чуждестранни учени, посветени на различни моменти, личности, документи, архиви, новооткрити документи и фотографии от фондовете на архиви и музеи, дневници.*

**КАРАМИХОВА, Маргарита. Динамика на свети места и поклонничества в постсоциалистическа България.** Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2014. 370 с.

ISBN 978-954-524-942-6.

*Изследването е посветено на историята, легендите и съвременното преобразяване на 20 поклоннически места в България. За първи път са характеризирани свидетелства за поклонничеството в контекста на XXI век.*

**ПАМПОВ, Костадин. Философия на средновековната българска история. Гледната точка на проф. Петър Мутафчиев.** С., Беллопринт, 2013. 80 с.

ISBN 978-954-684-352.

*В книгата аналитично се представя гледната точка на проф. Петър Мутафчиев с оглед развитието на неговите възгледи, влиянието на тогавашните философско-исторически идеи и отражението на обществено-политическите и културните процеси в България между двете световни войни върху творчеството на историка.*

## **ЕТНОГРАФИЯ И ФОЛКЛОР / ETHNOGRAPHY AND FOLKLORE**

**ЕРОЛОВА Йелис и Магдалена Славкова. Етничност, религия и миграции на циганите в България.** С., Парадигма, 2014. 310 с.

ISBN 978-954-326-206-9.

*Приложно етноложко изследване.*

**ЕТНОГРАФИЯ на миграциите. Българите в Средиземноморието.** С., Парадигма, 2014. 315 с.

ISBN 978-954-326-199-4.

Съставители: Мила Маева и София Захова

*Сборникът съдържа резултатите от серия теренни етнографски изследвания в главните центрове за българските емигранти в страни от Средиземноморието. Чрез класическите етнографски методи (задълбочено и полуструктурирано интервю, включено наблюдение и автобиографичен разказ на респондентите) са събрани материали за всекидневието и празниците на българите зад граница. Част от проучванията са реализирани чрез методите на виртуалната етнография (според Кристин Хайн). За хронологическата продължителност на международните движения е възприета наложената от българските държавни институции терминология, според която българи, пребиваващи в чужбина повече от една година, се смятат за „емигранти“, за разлика от временните и придвижванията на кратки разстояния, определяни като „мобилност“.*

**ЕТНОГРАФСКИ проблеми на народната култура.** С., АИ Марин Дринов –

**Том 10.** 2014. 488 с. ISBN 978-954-322-685-6.

*Сборникът представя различни аспекти на традиционната и съвременната култура в етнологска перспектива. Анализират се методологически въпроси, свързани с динамиката на изследователските парадигми в българската етнология и с прилагането на психологически подходи към етнографията и фолклора. Студиите предлагат анализи на проблеми на социално-нормативната култура, на календарни обичаи на българите в Румъния и на храненияа на общността, свързани с новороденото и малкото дете. Отделни изследвания представят пространствата на детството в София през ХХ в. и културните характеристики и социалните практики на пенсионирането. В сборника се разглеждат географията на съвременното поклонничество и проблемът за локалната религиозност в граничен регион. Коментират се символиката на предмети от традиционната култура и традиционните женски прически и забраждания от Македония.*

**МАТЕЕВА, Ваня. Културни практики и интеграция на незрящите в България.** С., АИ Марин Дринов, 2014. 323 с. ISBN 978-954-322-683-2.

*Монографията представлява първо разгърнато системно изследване върху общността на незрящите в България. Представени и анализирани са актуалните проблеми, потребностите, трудностите и препяствията в социалното интегриране на слепите в обществото. Основният акцент е върху техните културни изяви и достижения.*

**РЕЧНИК на термините от словесния фолклор. България.** Прага–София, Етноложки институт – АН на ЧР, ИЕФЕМ-БАН, 2013. 380 с. ISBN 978-954-8458-43-6.

Отговорни редактори: Ярослав Отченашек и Вихра Баева.

*Първи по рода си енциклопедичен речник на българския фолклор. Изданието е билингва (на чешки и български език), съдържа 85 статии, обособени в два раздела. Първият раздел включва основните термини, употребявани в българската етнография, като дава информация за тяхното съдържание, употреби и история на проучването им. Втората част е посветена на най-популярните персонажи от българския фолклор,*



*тяхното присъствие в различните фолклорни жанрове, сюжетите, в които участват и пр. Томът е снабден и с богат научен апарат: библиографии, показалци, чешко-български и българо-чешки таблици на фолклористичните термини и фолклорните персонажи.*

## РЕЛИГИЯ / RELIGION

**90 години библиестика в България.** С., УИ Св. Климент Охридски, 2014. 128 с.

ISBN 978-954-07-3638-9.

Съставител: Екатерина Дамянова

*Справочникът включва библиографско изложение на различни по тип публикации (монографии, студии, статии, енциклопедични и речникови рубрики, рецензии в специализирани сборници, научни периодични издания) на български изследователи, които чрез разработването на теми и различни въпроси, свързани със Свещеното писание, обогатяват в една или друга степен отечествената библиестика. Материалите очертават разнообразна по характер проблематика в различни нейни направления, сред които: филология сакра, библейска археология и история, въвеждащи въпроси, свързани с текста на Свещеното писание, херменевтика и тълкуване на Свещеното писание, преводи на библейски текстове в България, а също и въпроси от интердисциплинарен характер.*

**КАРТАЛОВ, Кирил. Монсенъор Ронкали и неговата апостолическа мисия в България.** С., Фондация Комунинас, 2014. 434 с.

ISBN 978-954-9992-53-3.

*Изследване върху мисията в България на монсенъор Анджело Джузепе Ронкали, осъществила се между 1925 и 1934 г., на базата на документи от ватиканските и български архиви.*

**ПОПОВ, Димитър. Тракийска религия.** С., Изток-Запад, 2014. 424 с.

ISBN 978-619-152-349-8.

*Настоящата монография обобщава наблюденията на автора върху проблематиката на тракийската религия. Структурата на изследването последователно включва разглеждането на същността на доктрината за безсмъртието при траките и на механизма на нейното функциониране, на вездесъщите фигури на Великата богиня-майка и на Върховния бог (Слънцето – неин син и съпруг едновременно), на царя-жрец/царя-бог – най-истинната рожба на техния свещен брак, на жреците и на жреческите колегии, както и на реминисценциите на взаимодействията на тези персонификации в по-новите времена до съвременето.*

## ЕЗИКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS

**АНГЕЛОВ, Ангел. Политическа лингвистика според принципите на екологичната етика.** С., УИ Св. Климент Охридски, 2014. 311 с.

ISBN 978-954-07-3517-7.



*Изследването съдържа въведение в същността на еколингвистичния подход. Последователно се разглеждат връзките между езика, идеологиите и властта, различни аспекти на социалната отговорност и проблемите на езика, съществуващите в Европа и на Балканите езикови права, езиково строителство и еколингвистиката на българските езикови практики.*

**ЕЗИКЪТ – наука и практика. Юбилеен сборник по повод 65-годишнината на проф. Мария Грозева-Минкова.** С., НБУ, 2014. 700 с.  
ISBN 978-954-535-810-4.

*Сборникът включва статии на преподаватели от Нов български университет, СУ „Св. Климент Охридски“, ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“, ЮЗУ „Паисий Хилендарски“, Техническият университет в София и др. Публикациите са в областта на езикознанието, теорията и практиката на превода, литературата и обучението по съвременни езици.*

**ИЛИЕВА, Татяна. Терминологичната лексика в Йоан-Екзарховия превод на „De fide orthodoxa,“.** С., СамИздат, 2014. 406 с.  
ISBN 978-954-188-002-7.

*Първо по рода си цялостно комплексно изследване на богословската терминология в старобългарската книжнина върху материал от Богословието на св. Йоан Дамаскин в превод на Йоан Екзарх. Извършените в изследването анализи и изводи допринасят за изясняване на съществени и неразработвани досега въпроси относно изграждането на терминологичния пласт лексика в старобългарския книжовен език. Съставените речници и индекси нямат аналог в досегашната палеославистична лексикографска традиция. Всеки от тях е с определена цел и концепция, отделните справочници се допълват взаимно и предоставят поглед към материала по всички съществени параметри, които трябва да представят богословската терминология. Комплексният им характер позволява те да бъдат използвани за редица частни и съпоставителни изследвания от различни специалисти.*

**КОВАЧЕВ, Николай П. Географските имена в Ловешки окръг.** Велико Търново, Ивис, 2013. 850 с.  
ISBN 978-954-2968-56-6.

*Изследване на топонимията на Ловешки окръг, резултат от обобщението на дългогодишни проучвания на автора, курсови и дипломни работи на студенти, както и на обширен краеведски материал.*

**КОСТОВА, Мария. Комуникативната граматика: Теоретични и приложни аспекти.** С., Стено, 2014. 196 с.  
ISBN 978-954-449-697-5.

*Монографията е опит за представяне на комуникативната граматика като самостоятелно направление в лингвистиката с приложение и в методиката на езиковото обучение, включително в преподаването на български език като роден и втори/чужд език. Цялостно са представени възгледите на редица автори, някои от които недобре познати в България, и се предлагат конкретни идеи за приложение на принципите на този вид граматика по отношение на българския език в теоретичен и в практически аспект.*



**МОМЧИЛОВ Димчо и Наташа Чакърова-Кръстева. Местните имена в Карнобатско.** Велико Търново, Ивис, 2013. 840 с.  
ISBN 978-954-2968-52-8.

*Книгата е резултат от дългогодишни теренни изследвания, както и проучвания в землячни регистри, декларации, селищни изследвания (истории, доклади и др., в това число и много непубликувани), студентски дипломни и курсови работи, научна литература, архивни сведения и карнобатската преса.*

**ПАШОВА, Мария. Граматика на съвременния български език. С., Изток-Запад, 2014. 176 с.**  
ISBN 978-619-152-403-7.

*В изданието се представят фонетичният и граматичният строеж на съвременния български книжовен език. Повече внимание е обърнато на практическото приложение на знанията, които дава граматиката в ежедневно езиковата практика.*

**СЪСТОЯНИЕ и проблеми на българската ономастика.** Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий –

**Том 13.** 2014. 828 с. ISBN 978-954-524-936-5.

Отговорен редактор: Кирил Цанков

*Сборникът съдържа материали от международната научна конференция „Славянска и балканска ономастика,, състояла се във Велико Търново през септември 2012 г.*

**ХАДЖИЕВА, Елена, Радка Влахова, Йорданка Велкова, Ася Асенова и Весела Шушлина. Как се общува на български? С., Гутенберг, 2014. 188 с.**  
ISBN 978-619-176-013-8.

*Учебна книга, предназначена за чуждестранни граждани, изучаващи български език и култура, чиито интереси са насочени към усъвършенстване на социокултурната и комуникативната им компетентност. Книгата съдържа частите: „Етикет за всеки ден,, „Делова кореспонденция,, „Бизнес етика и бизнес етикет,, „Бизнес комуникация,, „Говоренето пред публика,, и „Учтивост в ефир,,. Представени са конкретни предписания и правила за нормативната употреба на етикетните формули, съдържащи признаци като официалност, уважителност и социална дистанция. В зависимост от съответната комуникативна ситуация във функционален план са диференцирани етикетните формули за започване на контакт, за поддържането и за завършването му.*

## ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / THEORY OF LITERATURE

**ВАЧЕВА, Ангелина. В периферията на канона. Българските писателки през първата половина на 20. век. С., Просвета, 2014. 372 с.**  
ISBN 978-954-01-2831-3.

*Литературноисторическо изследване, в което се разкриват механизмите на зараждащата се феминистка традиция в българската култура през изследване на*



художествени текстове, писани от жени. Анализирани са произведения от широк жанров кръг – стихотворения, разкази, повести, драми и романи – една впечатляваща по своите обеми и тиражи литература, която остава сякаш „незабелязана„ от „бащите-създатели„ на българския литературен канон.

**ВЕЛИНОВА, В. Среднобългарският превод на Хрониката на Константин Манасий и неговият литературен контекст.** С., УИ Св. Климент Охридски, 2013. 276 с.

ISBN 978-954-07-3601-3.

*Изследването е посветено на среднобългарския превод на Хрониката на Константин Манасий, извършен по времето на българския цар Иван Александър (1331–1371). Основно внимание е отделено на археографски и кодикологичен анализ на запазените цели преписи и фрагменти; на съпътстващите превода текстове в сборниците, съставяни по поръка на балканските владетели; на стилистиката на превода и на значението му за развитието на художествения език на българската литература през XIV в. За първи път се прави опит за идентификация на гръцкия препис, послужил при превода. Предлагат се и хипотези за датировка на илюстрирания препис на Хрониката, както и за някои особености на илюстративния цикъл.*

**ГЕОРГИЕВ, Любомир. Романът „Земя за прицел„ от Свобода Бъчварова на прицел.** С., Сеп-Инфома, 2014. 125 с.

ISBN 978-954-92599-8-8.

*В монографията романът на Св. Бъчварова се разглежда като „кръстопътна творба„ в развитието ѝ като писател. Анализират се богатата историческа, политико-идеологическа, философско-екзистенциална и нравствена съдържателност на пенталогията, както и жанровите ѝ особености, художествена изобразителност и стилистика.*

**ГЕОРГИЕВА-ТЕНЕВА, Огняна. Граждански идеи на българската поезия за деца и юноши (1878–1918).** С., Сеп-Инфома, 2014. 176 с.

ISBN 978-954-92599-7-1.

*Монографията представлява първи опит за изследване на гражданския дискурс в българската поезия за деца и юноши (1878–1918 г.). Анализът обхваща творби, публикувани в различни издания - стихосбирки, антологии и сборници, периодични издания, христоматии и читанки. Аргументирано е виждането, че детско-юношеската ни лирика отправя не само нравствено-патриархални и национални, но и граждански възпитателни послания. Изложението използва методите на тълкуването (на лирически творби) и на историзирането (на факти от литературния и от обществения живот, включително в неговия образователен срез). На всеки граждански въпрос, намерил относително самостоятелна разработка в проучвания лирически корпус, е посветена отделна глава: трудът е структуриран около художествените концепти държава, власт, общество, публично слово, войнски дълг, лична свобода.*



**ДИМИТРОВ, Николай. Страхът в българската литература през 19-ти и началото на 20-ти век.** Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2014. 320 с.

ISBN 978-954-524-934-1.

*Изследването проследява развитието на българските литературни страхове през епохите на Възраждането и модернизма. Обект на внимание в него не е „литературата на ужаса„ (готическият роман, черният роман, диаболитичната и криминална литература), в която страхът е основен, самоцелен, структуриращ компонент, а литературата, в която модусите на страха са съпътстващ, естествено присъстващ, но в същото време функционалноопределящ елемент по отношение на идейно-образната структура. Разглеждат се произведения, в които страхът е освободен от чисто естетическата си функционалност и подчиненост на жанровата зададеност и е натоварен с допълнителни психологични, философични и идеологически функции, които в някои творби на български автори (поезията на символизма например) придобиват и естетико-жанрови характеристики.*

**ДИМИТРОВА, Димитринка. Сказание за Тивериадското море. Текстологическо изследване и критическо издание.** С., 2014. 235 с.

ISSN 1314-4170.

*Книгата съдържа текстологическо проучване на ръкописната традиция на компилативното старобългарско съчинение Сказание за Тивериадското море, археографски данни за 30 ръкописа (XVI–XIX в.), които съдържат преписи от творбата, критическо издание на текста по трите редакции (с коментар), библиография и резюме на английски език.*

*Поредица Studia mediaevalia Slavica et Byzantina. 4.*

**ДОЙНОВ, Пламен. 1910 и годините на литературата.** С., Кралица Маб, 2014. 180 с.

ISBN 978-954-533-133-6.

*Литературноисторическо изследване с акцент върху тези български творци, събития и литературни институции, които се оказват особено значими за българския културен и социален живот.*

**ИВАНОВА, Мая. Текстологически проблеми в Пространното житие на Константин-Кирил Философ.** С., КМНЦ –

**Т. 1.** 2013. 336 с. ISSN 0205-2253.

*Монографията е посветена на историята на текста на един от най-важните славянски извори от последната четвърт на IX в. – Пространното житие на Константин-Кирил Философ (ЖК). В книгата се систематизира и прецизира натрупаният в годините научен опит върху ЖК (от 1843 г. до първото десетилетие на XXI в.). Представен е изчерпателен списък на пълните кирилски преписи на ЖК – 89 на брой, в които са направени някои приносни уточнения и допълнения. Специално внимание е отделено на съотношението между насловите на ЖК в отделните преписи и житийния наратив. Представеното текстологическо изследване на ЖК отчита традиционното групиране на преписите в две разклонения: руски и южнославянски, като работата с преписите уточнява мястото на всеки един от тях в досегашното групиране или извън него.*





*Набелязват се и проблемите около кирилските фрагменти от ЖК – изследователски аспект, който до момента не е разглеждан самостоятелно.  
Поредица Кирило-Методиевски студии, кн. 22*

**КУНЧЕВ, Божидар. Човешката участ в творчеството на Атанас Далчев, Александър Вутимски и Александър Геров.** С., Рива, 2014, 312 с.  
ISBN 978-954-320-459-5.

*В центъра на изследването е проблемът за човешката участ в творчеството на тримата поети в европейски постсимволистичен естетически и философски контекст. Поставени са най-значимите и трагични теми на модерната епоха; основни проблеми в духовната екзистенция на ХХ век: тоталната криза на класическия хуманизъм, кризата на човека и на личността, кризата на хуманитарното познание изобщо; духовният и моралният упадък на столетието, дехуманизацията, отчуждението.*

**МАЛИНОВА, Людмила и Людмил Димитров. Багряна и Словения.** С., Факел, 2013. 352 с.  
ISBN 978-954-411-195-3.

*Книгата проследява непознатото словенско битие на голямата българска поетеса, едно от ярките явления в европейския модернизъм между двете световни войни. Систематизирано е огромно количество информация – трудно достъпни архивни материали: писма, снимки, документи и факти не само за поетесата и културната ситуация от онова време, но и за историческия контекст на Балканите и за близкото сътрудничество между българи и словенци в областта на изкуството, прекъснато по-късно от политически и идеологически обстоятелства.*

**МЛАДЕНОВА, Олга и Боряна Велчева. Ловешки дамаскин: новобългарски паметник от XVII век.** С., НБКМ, 2013. 536 с.  
ISBN 978-954-523-136-0.

*Книгата съдържа изследване и издание на ръкопис номер 5 от сбирката на Регионалния исторически музей в град Ловеч. Това е първа по рода си научна публикация, която представя една малко проучена група дамаскини и нейното важно място в историята на ранния новобългарски книжовен език и книжнина. Книгата е снабдена с изчерпателен и разнообразен справочен апарат, включващ списъци на публикуваните схеми и таблици, използваните съкращения, богата библиография, инвентар на цитираните в изследването 123 ръкописни паметника, списък на словата от типа „тогива,,“, показалци на библейските цитати в текста на Ловешкия дамаскин и на фрагментите от него, подложени в изследването на текстологичен анализ, както и тематичен показалец.*

**ПОПОВ, Георги. Старобългарската църковна поезия за Рождество Христово и Богоявление. Книга първа. Климентъ пасни.** С., Изкуство, 2014. 532 с.  
ISBN 978-619-90200-1-2.

*Книгата е мащабно изследване върху оригиналните старобългарски предпразнични тропесници за Рождество Христово и Богоявление. Книгата е първа част от замислена трилогия върху цялостната химнография за тези празници, която представя оригина-*



лен принос на старобългарските книжовници. Настоящата монография съдържа изследване, критическо издание на всички преписи на предпразничните трипесници, речници към изданията и илюстративен материал.

**СТЕФАНОВ, Петър. Детска литература – от Възраждането до края на Втората световна война.** Велико Търново, Абагар, 2013. 456 с.  
ISBN 978-619-168-051-1.

*Синтетична историографска картина на българската литература за деца от началото на Възраждането до края на Втората световна война. Наред с общите социокултурни планове, характерни за всеки исторически етап, са очертани основните художествени насоки и жанрове в творчеството за деца, както и анализ на някои от най-популярните творби.*

**ГОРЧЕВА, Мая. По стародавни мотиви: следите на народната песен в модерната българска литература.** С., Карина М, 2013. 224 с.  
ISBN 978-954-315-076-2.

*В изследването е проблематизиран един основен за осмислянето на българската култура въпрос – за приемствеността между отделните ѝ периоди; доколко в тази култура има континуитет и дали тя не се състои от поредица прекъснати културни формации, всяка със свои ценности и естетически форми, без генетични връзки помежду си.*

**РАДЕВ, Иван. Българският писател и войните. 1912–1918.** Велико Търново, Регионална народна библиотека Петко Р. Славейков – Т. I. 2013, 255 с. ISBN 978-954-92946-4-4.

*Книгата е резултат от задълбочени проучвания в Държавен военноисторически архив – Велико Търново. Събрани и интерпретирани са нови архивни данни за военните фрагменти от биографиите на Елин Пелин, М. Арнаудов, Ал. Балабанов, Б. Пенев и д-р Кр. Кръстев, Д. Дебелянов, И. Иванов-Черен, П. К. Яворов, Й. Йовков, Тр. Кунев, Борис Руменов (Борю Зевзека) и много други.*

**РАДЕВ, Иван. Димчо Дебелянов – обреченият на ранна смърт и вечен живот.** Велико Търново, Абагар, 2013. 279  
ISBN 978-619-168-058-0.

*Литературноисторическо изследване.*

## ИЗКУСТВО / ART

**АНГЕЛОВ, Ангел Искренов. Паметници на християнското монументно изкуство в Западна България.** Велико Търново, Фабер, 2013. 240 с.  
ISBN 978-954-400-983-0.

*Първи опит за обобщаващ труд, отразяващ достиженията на българската монументална архитектура и живопис в периода на големия разцвет от средата на XVI до към първата половина на XVII в. В Западна България са запазени десетки църкви и манастири, за част от които все още липсват публикации. Географски те влизат в границите на Кюстендилски, Софийски, Видински и Никополски санджак. В църковно-административно отношение спадат към диоцезите на Охридската архиепископия и Печката сръбска патриаршия, преди Софийската и Видинската митрополия да*



*преминат под опеката на Цариградската патриаршия около първата половина на XVII в. Хронологическите рамки (XVI–първата половина на XVII в.) са съобразени с промените, настъпили в християнското изкуство на Балканите след трайното установяване на османската власт.*

**ИЗКУСТВОВЕДСКИ четения.** С., Институт за изследване на изкуствата – БАН, 2014. 553 с.  
ISBN 1313-2342.

Редакционна колегия: Иванка Гергова, Кристина Япова, Ромео Попилиев, Антон Гуков, Милена Георгиева, Надежда Маринчевска

*Сборникът съдържа доклади от Десетата научна конференция на Института за изследване на изкуствата, в която участват учени от различни области на хуманитаристиката.*

**КАРАКОСТОВА, Румяна. Идеята Държавен музикален театър и проекцията ѝ в националния репертоар до края на XX век.** С., Марс 09, 2012. 320 с.

ISBN 978-954-292-509-5.

*Монографията е посветена на представителния репертоар на Държавния музикален театър, легитимирал самата театрална институция в контекста на българската музикално-театрална култура през втората половина на XX век.*

**КОДОВЕТЕ на социализма в постсоциализма.** С., Нов български университет, 2014. 240 с.

ISBN 978-954-535-817-3.

Съставител: Наталия Христова

*Сборник статии от научно-изследователски семинар на департамент „Изкуствознание и история на културата“, в НБУ. Обект на изследване са някои устойчиви прояви и характеристики на съвременното българско, политическо и публично пространство. Проследяват се промените в интелектуалните позиции, разкриват се причините и начините на реконструиране на антологичното и мемоарното творчество, представят се видовете театрална символна деконструкция на комунизма, презентират се постсоциалистическите визии за изобразителното изкуство. Анализирани са и променените социални роли на жените, поставен е въпросът за гражданското образование в училище, проблематизирана е темата за социализма като модернизационен процес.*

**РАДОСЛАВОВА-ДОЙЧЕВА, Антоанета. Из историята на Радио София (1935–1944 г.).** Велико Търново, ДАР–РХ, 2014. 240 с.

ISBN 978-954-948-935-4.

*Изследването е своеобразно продължение и разширение на излязлата преди няколко години монография „Музиката в Българското радио (1930–1944)“,.. Въз основа на изключително богат фактически материал се разкрива богатата панорама на музикално-изпълнителското изкуство през един изключително динамичен период от развитието на новата българска култура.*



РАБАДЖИЕВ, Костадин. **Конят, колесницата и конникът към интерпретацията на образа в тракийската култура.** С., УИ Св. Климент Охридски, 2014. 506 с.

ISBN 978-954-07-3667-9.

*В монографията е предложен нов прочит на образни сцени и ситуации, на употребата на колесницата в тракийския бит, на ролите на коня и конницата в тракийските царства, с акцент върху ролята на коня и образите на конници в религиозния култ.*

## **РЕЧНИЦИ НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК / DICTIONARIES IN BULGARIAN LANGUAGE**

**РЕЧНИК на новите думи в българския език.** С., Наука и изкуство, 2014. 522 с.

ISBN 978-954-02-0772-8.

Съставители: Емилия Пернишка, Диана Благоева, Сия Колковска

*Съдържа около 5 000 речникови статии, които включват около 4 300 новосъздадени думи и около 700 познати, но с нови значения. Посочени са: правопис, граматична характеристика, стилистични бележки и тълкуване на лексикалните единици. Авторите са отбелязали с „нежел.“, нежелателните нови думи, които могат да бъдат заменени със синоними.*



## НАУЧНА ПЕРИОДИКА 2013–2014

### PERIODICALS

*Археология. БАН, Археологически институт и музей. Гл. ред. Васил Николов. ISSN 0324-1203.*

2013, № 1: **Николов, В.** Праисторически градски център през V хил. пр.Хр. в контекста на Западното Причерноморие: Провадия-Солницата, 7–21; **Божкова, А. и П. Кияшкина.** Бронзова погребална хидрия от Несебър, 22–30; **Андреева, П.** Неокорски градове в провинция Тракия, 31–42; **Милчева, Р.** Остотеки с портретни бюстове от долината на Средна Струма, 43–51; **Атанасов, Г.** Римо-византийският кастел на Дуросторум-Доростол върху дунавския бряг в Силистра, 52–70; **Дерменджиев, Е.** Църква № 10 на хълма Царевец във Велико Търново (Архитектура, строителна периодизация, датирание), 71–88; **Дамянов, М.** Нови „псевдо-кипърски“ амфори от Аполония, 89–96; **Владиминова-Аладжова, Д.** Начало на монетосеченето в Сердика, 97–101; **Русев, Н.** Оброчна плочка с изображение на тракийския конник от Акропола на Перперикон, 102–106; **Иванов, М.** Фрагмент от втори VAS DIATRETUM от Сердика, 107–113; **Рабовянов, Д.** Пластина за арбалет от XII в. от Търновград, 114–119.

Резюмета на статиите на английски език са достъпни на: <http://naim.bg/bg/content/editions/500/1/issue/77/>

*Български език. БАН, Институт за български език. Гл. ред. ст.н.с. дфн Владко Мурдаров. ISSN 0005-4283.*

2013, № 4: **Томов, М.** За фактора традиция при кодификацията на правописната норма, 13–22; **Станчева, Р.** Отново за пълния член..., 23–34; **Александрова, Т.** Смыслепопращаща и експресивна и функция на кавичките, 35–48; **Чаралозова, К.** Система на съкратените форми на българските лични мъжки и женски имена от гледна точка на лингвистичната семантика и прагматика, 49–60; **Димитрова, М.** Възвратното и обикновените притежателни местоимения в официалната публична реч, 61–78; **Паскалев, Н.** Семантична структура на една група деминутиви в съвременния български език, 77–85; **Кунева, И.** Експресивни думи и изрази с прагматична функция, 86–92; **Мурдаров, Вл.** Правопис на сложните прилагателни имена за цвят, 93–94; **Маринова, Н.** Библиография на българската езиковедска литература. 2012 г. (Второ полугодие)

Резюмета на статиите са достъпни на: [http://www.balgarskiezik.org/4\\_2013.html](http://www.balgarskiezik.org/4_2013.html)



**2014, № 1: Павлова, Н.** Традиционните български поздрави в лингвокултурна перспектива, 7–18; **Стаменов, М.** Глаголите за общуване с умисъл в българския език и теорията на разговора в езиковедската практика, 19–38; **Манолева, А.** За турските думи в Пирдоп според Алипия Влайков, 39–60; **Илиев, И. Г.** Вкаменели дативни и лакотивни форми в съвременния български език, преосмислени като притежателни и събирателни родови названия, 61–66; **Периклиев, Вл.** Антонимията като структурен фактор за семантична промяна, 67–73; **Митринов, Г.** Следи от гласна ы в южнородопските български говори (Ксантийско), 74–82; **Гарова, М.** Относно произхода на бълг. обрѡгвам, диал. обдрѡгвам, одрѡгвам ‘свиквам, привиквам на нещо’ (в св. в. обрѡгна, обдрѡгна, одрѡгна), 83–88; **Генев-Пухалева, И.** За прилагателното име екологичен като терминоелемент, 89–95; **Мурдаров, Вл.** Отново за грешките при двувидовите глаголи, 96–97;

Резюмета на статиите са достъпни на: [http://www.balgarskiezik.org/1\\_2014.html](http://www.balgarskiezik.org/1_2014.html)

*Български език и литература. МОН. Гл. ред. проф д-н Маргарита Георгиева. ISSN 0323-9519.*

**2013, № 5: Бойкова, Ф. и Л. Бойкова.** За някои прагматични особености на онлайн общуването във Фейсбук, 417–424; **Танева, Кр.** Специфика на ранния детски билингвизъм, 425–437; **Панайотов, В.** Литургическото творчество на Кирил Философ и Методий, 438–461; **Стоянова, Гр. Проложното житие за свети Кирил Философ в ръкописната сбирка на Троицко-Сергиевата лавра, 462–473; Кирилова, Й.** Онтологични метафори за ума в Тихонравовия дамаскин, 474–481.

Достъп до статиите в интернет: <http://www.azbuki.bg/editions/journals/bulgarian/contents/contbel052013>

**2013, № 6: Виденов, М.** Социолингвистични проблеми на прехода в България, 519–531; **Колковска, С.** Когнитивни аспекти на новите метафорични значения в българския език, 532–538; **Благоева, Д.** Типология на новата лексика от чужд произход в българския език, 539–546.

Достъп до статиите в интернет: <http://www.azbuki.bg/editions/journals/bulgarian/contents/contbel062013>

**2014, № 1: Трайкова, Е.** Полемки и полемичен стил на Кръстьо Куюмджиев, 12–16; **Чернокожев, В.** Гурме-естетиката на Кръстьо Куюмджиев – алтернатива на соцреалистичния критически канон, 17–20; **Шивачев, Р.** Бай Ганьо и идеята за родното според Владимир Василев, 21–25; **Пернишка, Е.** Опит за нов прочит на творбите на Илия Волен, 26–31; **Попова, Т.** Невербалната комуникация и езиковият изказ – равнопоставени начини за общуване, 32–45; **Димчев, К.** Социолингвистични и методически характеристики на конструкта *български език като втори език*, 46–53, **Вези-ров, В.** Литературното образование и проблемът свое–чуждо в българското училище от Освобождението до първото десетилетие на XX век, 54–62.

**2014, № 2: Виденов, М.** Ситуацията в българския език – минало, настояще и бъдеще, 111–121; **Кючукова, Р.** Мотивацията при усвояване на първи и втори език, 122–130; **Цанов, Стр.** „Цар Симеон“ на Петко Тодоров – историческа тема и модерност, 131–145; **Дончев, Т.** Малцинствено битие, малцинствена литература [100 години дружество на българите в Унгария], 200–205.

*Български фолклор / Bulgarian folklore. БАН, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей. Гл. ред. Станой Станоев. ISSN 0323-9861.*

**2013, № 2: Тончева, В.** Локална идентичност – употреби на термина, 153–168; **Баева, В.** Супермаркетът като терен или антропологичен поглед към опаковките, 169–185; **Вуков, Н.** „На граничната бразда“ – политики, практики, следи в паметта, 186–216; **Димитрова, Цв.** „Фолклорната носталгия“, или за терените на българската етнология и фолклористика, 217–226.

**2013, № 3: Куманов, Г.** Историко-демографски промени в Северозападните Родопи – преселници и изселници през периода XVII–XX век, 273–287; **Рашкова, Н.** Регионалното теренно проучване на музикалния фолклор: методология и изследователски резултати, 288–299; **Грънчарова, Е.** Велинградският фестивал „Хоро при извора“ и опазването на културното наследство: постижения, проблеми и перспективи, 300–315; **Кауфман, Д.** Македонско присъствие или родопско гостоприемство (Към въпроса за произхода на многогласието във Велинградско), 316–327; **Кауфман, Р.** Трите вида многогласие в Родопите, 328–337; **Тончева, В.** Народни инструменти и инструментално изпълнителство във Велинградско, 338–348; **Маргаритова, Р.** *Саз, България, тамбура*, или за разграничаването на кордофонните „дрънкови“ музикални инструменти на територията на България, 349–361; **Йорданов, Ст.** Акордеонът като съпровождащ инструмент на мъжките фолклорни певчески групи от Югозападна България и Северозападните Родопи (По наблюдения от Фестивала на мъжките вокални фолклорни групи „От древността към вечността“ – гр. Разлог), 362–365; **Данова-Дамянова, Д.** Проблеми при съхранението на архивни теренни материали с музикален фолклор на хартиени носители (Някои любопитни бележки от „терена“ на Николай Кауфман от Велинградско), 366–370; **Кумичин, М.** Проблеми при съхранението на фолклорен музикален материал на аудионосители и неговата дигитална обработка, 371–374.

*Годишник на СУ „Св. Климент Охридски“. Исторически факултет – специалност Етнология. Съставител: Веселин Тепавичаров, ISSN 1312-9406.*

**2009, 2: Христов, П.** Сравнителни проучвания на граничните региони на Балканите – проблеми и перспективи, 13–21; **Воденичарова, А.** „Странстващата“ идентичност, 22–32; **Маркова, М.** Локални традиции в



идентичността на малкия български град в края на ХХ–началото на ХХІ век. (Етноложко проучване по примера на Стрелча), 33–58; Култура и идентичност на българските турци – преселници в Република Турция, 59–69; **Лучев, Д.** Аспекти на проблема за идентичността на „банатските българи в България“, 70–83; **Водинчар, Е.** Църквата като фактор при формиране на календарната обредност на българските преселници в Бесарабия, 84–93; **Боцев, Вл.** Обичаите и идентитетот, 94–99; **Малинов, З.** Уште некој збор за шопите во Македонија, 100–112; **Попов, Д.** Збелсурд, 113–120; **Николов, А.** Майчиният език – извор на гордост и преследване, 121–127; **Нинова, А.** Народната представа за юнаците, юнашкият епос и проблемът „Крали Марко“, 128–131; **Георгиев, Г. и Д. Карапетрова.** Даровете на невестата в българската традиционна сватба, 132–164; Петкова, Ст. Някои проблеми около полагањето на покойника върху тор, 165–167; **Коцева, В.** „Събота – на баня, неделя – на пазар“ (Няколко шриха към личната хигиена на българите от края на ХІХ и началото на ХХ в.), 168–186; **Гълъбова, Н.** Между утопијата за интернационално сътрудничество и националната хетеротопия – англиските гимназии в социалистическа България, 187–197; **Бимбова, В.** Култура на пиенето в един бунтовнически район, 222–230; **Кирова, А.** София за пушачите. (Проект за изследване на всекидневни практики на посетителите в малки питејни заведения след влизането в сила на Закона за здравето), 231–247; **Златкова, М.** Вицове за арменци, 248–254; **Богданова, Д.** Мартеницата – наследство на България, 255–265; **Бебелекова, Д.** Съвременни демонични представи в Доспат и Смолян, 266–272; **Марков, И.** Природата като социална и културна реалност. Конструирање на забележителноста, 273–279; **Райнова, Б.** Културно наследство и околна среда в село Ясна поляна, община Приморско, 280–283; **Георгиева, Р.** Хляб от „Хилендар“, или езически и христијански аспекти на едно ново явление, 284–290; **Петкова, Г.** Един сын от село Бръшлян, 291–293; **Тончева, Св.** Паневритмијата на Бялото братство – път към нов живот, 294–298; **Александрова, Д.** Здравословен начин на живот и лечебни практики чрез контрол на ума, 299–303.

*История. МОН. Гл. ред. проф. д-р Пламен Митев. ISSN 0861-3710.*

**2014, № 1: Фол, В.** Пещера и вяра, 8–14; **Колева, М.** Политика или икономика: политиката на нацистка Германия в германската историографија и схваќањата за германската политика в Југоисточна Европа, 33–39; **Гезенко, И.** Еврејската емиграција в навечерието на холокоста – юридически, политически и дипломатически подходи на Третиот райх и европејската дипломатија (Поглед от София), 40–51; **Калоянов, Вл.** Неизвестни писма на проф. М. Дринов до акад. Ал. Теодоров-Балан, 84–86; **Ницов, Д.** Тридесет години от началото на една „нежна револуција“ в българската историографија, 90–94; **Кривошијева, Й.** Улица „Цариброд“ и индустријалниот Пловдив, 95–103; **Четелязов, Пл.** Дарителската акција на СК „Христо Ботев“ за постројането на првиот бюст-памятник на Христо Ботев през 1927 г., 104–110.



Достъп до статиите в интернет: <http://www.azbuki.bg/editions/journals/history/contents/20-history/historyarticles/1017-history012014>

**2014, № 2:** **Гешева, Й.** Петър граф Пеячевич, Хърватската държава и България, 127–139; **Готовска-Хенце, Т.** Йозеф Майзнер – чешки революционер, български просветител, 140–155; **Роков, Т.** Сведението на Агагий Миринейски за употребата на тръстикови салове от българите, 180–198; **Сивков, Н.** Култът на митичния Орион и коледните обредни хлябове, 211–218.

Достъп до статиите в интернет: <http://www.azbuki.bg/editions/journals/history/contents/20-history/historyarticles/1055-history022014>

**2013, № 3:** **Марков, Н.** Църковните камбани и камбанарии на Източните Балкани – любопитен резултат от Четвъртия кръстоносен поход, 239–260; **Живков, Ц.** Истини и заблуди относно името и родното място на Паисий Хилендарски, 278–286; **Тодев, И.** Стефан Стамболов – балканският Ришельо?, 287–292; **Аджемлерски, Св.** За старите имена на Провадия, 316–323.

Достъп до статиите в интернет: <http://www.azbuki.bg/editions/journals/history/contents/20-history/historyarticles/1134-history032014>

*Македонски преглед / Macedonian Review. Македонски научен институт. Гл. ред. проф. дин Трендафил Митев. ISSN 0861-2277.*

**2013, № 3:** Обръщение на български учени и общественици във връзка с отношенията между Р България и Р Македония, 7–14; **Митев, Тр.** Македонският научен институт на мисия в Света гора, 15–34; **Тюлеков, Д.** Отново за Гоце, десет години по-късно, 35–46; **Димитров, А.** Гоце Делчев – Апостола на Македония, 47–62; **Кайчев, Н.** Българите във Вардарска Македония в двустранните отношения на България с Югославия и Република Македония (1944–2012), 63–82; **Панчев, А.** Ролята на албанския фактор за стабилността на Република Македония, 83–100; **Божинов, В.** Кръпките по дрехите на македонизма, 101–106; **Василева, Л.** Имена за места в Благоевградския говор, 107–116; **Кочева, А.** Към въпроса за символичните значения на думите в български език, 117–136; **Митев, Тр.** Нов документ от архива на Иван Михайлов, 137–138; **Сахагчиев, Ж.** Истината на един очевидец за така наречения възродителен процес, 139–150.

**2013, № 4:** **Митев, Тр.** Приносът на генерал Михаил Д. Скобелев за полагагане основите на Третата българска държава, 7–26; **Гребенаров, А.** 110 години от Илинденско-Преображенското въстание – за общото и различното, 27–36; **Елдъров, Св.** Военнополитическа стратегия на Илинденско-Преображенското въстание, 37–58; **Дихан, М.** Македония от Берлинския до Ньойския договор 1878–1919 г., 59–76; **Дяконова, Св.** Създаване на Българо-американския македонски комитет в САЩ през 1904 г., 77–86; **Чолева-Димитрова, А.** Старинни топоними от с. Тросково, Благоевградско, 87–98; **Гарвалова, И.** Употреба на определителен член –*та* в рамките на детерминираната парадигма на съществителните имена от мъжки род в



българските диалекти, 99–118; **Георгиев, Г. Н.** Спомени на Евтим Янкулов за Балканските войни и Охридско-Дебърското въстание (1912–1913 г.), 119–134.

*Минало / Minalo. Гл. ред. Любомир Юруков. ISSN 1310-3415.*

2013, № 4: Алексиев, А. Открит е личният печат на Иван Христов Касабов от 1862 г., 4–6; Мошев, А. Керамична плочка (икона) с надпис BOLGAR от крепостта край град Винаца, Македония, 7–16; Попов, Т. Нов монетен тип – цар Йоан II Асен коронява деспот Мануил Комнин Дука, 17–21; Колева, И. и Е. Колева. Ролята и приносите на габровските църкви, манастири, светци, духовници, монаси и монахини в историята на Габрово и на България, 22–37; Панайотов, Т. Професор Стефан Савов Бобчев – журналист, публицист, издател и изследовател на пресата, 38–45; Кръстев, В. Циганите във войните на България за национално освобождение и обединение през второто десетилетие на XX век, 46–54; Узунова, М. (Подготвила ръкописа за печат с приложени обяснителни бележки). Спомени за моя роден град Кукуш и за бежанския ни живот от Кукуш до София, 55–65; Кастелов, Б. Тодор Живков през огледалото на писаното и неписаното му слово, 66–80; Иванов, К. Д-р Димитър Гюзелев (1901–1945) – един български национален лидер във Вардарска Македония, 81–96.

*Проблеми на изкуството / Art Studies Quarterly. БАН, Институт за изкуствознание. Гл. ред. ст.н.с. д-р Бисерка Пенкова. ISSN 0032-9371.*

2013, № 3: **Ванев, И.** Законът за културното наследство и професията „реставратор“ в България, 3–6; **Тодоров, В. и П. Попов.** За консервацията и опазването на тракийската гробница край с. Александрово, 7–12; **Кангарева-Дечева, Е., М. Боспачиева и Синтия Лук.** Подови мозайки от античния Филипопол – проблеми и състояние, 13–16; **Харалампиев, Н.** Материали в украсата на ръкопис Cod. D. Gr. 212 от ЦСВП „Проф. Иван Дуйчев“, 17–25; **Вълкова, Мл.** За техниката на стенописите в църквата „Св. Георги“ във Велико Търново, 26–33; **Петров, Пл. В.** За реставрацията на старата митрополитска църква „Св. Първоапостоли Петър и Павел“ във Велико Търново (1913–1981), 34–43; **Горянова, Сн. и Вл. Цветков.** Две новооткрити късносредновековни църкви в София: археологическо проучване и монументална живопис, 44–47; **Франгова, Кр.** Временни покрития за археологически структури – ползи и вреди, 48–53.

2013, № 4: **Пенкова, Б. и А.-М. Тотоманова.** Неизвестен текст от сцената с ръкополагането на св. Никола в Боянската църква, 3–6; **Захариева, М. и М. Михайлович.** Към характеристиката на едно балканско ателие от края на XV–началото на XVI век, 7–13; **Brisby, C.** Zahari Zograph and western consciousness: interpreting working practices in the Samokov painters' archives 1800–1850, 14–24; **Иванова Т.** Митарствата на душата в иконографията на Страшния съд,

25–35; **Ванев, И.** Стенописите от главната църква на Преображенския манастир - история на реставрационните намеси, 36–42; **Гаджева, К.** Зараждане и развитие на фотографското образование в България, 43–49.

**2014, № 1: Маринска, Р.** Сирак Скитник и неговият Петербург, 3–9; **Николова, К.** Сирак Скитник като режисьор в Народния театър, 10–15; **Рангелова, Б.** „Градът“ на Сирак Скитник, 16–21; **Петров, Пл. В. и Р. Димова.** Първите учители по художество на Панайот Тодоров и неговото богословско образование, 22–29; **Панчева, Св.** Из скиталчествата на Сирака в театъра, или за театралната критика като съдба и убеждение, 30–33; **Илиев, Кр.** Сирак Скитник – бележки към хронологията на картините му, 34–38; **Чергарова, И. и П. Пенкова.** Палитрата на Сирак Скитник, 39–44; **Декова, Г.** Сирак Скитник и художествената критика от първата петилетка (1948–1953), 45–47; **Маринов, Я.** Потъналата катедрала на Сирак Скитник, 48–50; **Георгиева, Св. и Я. Маринов.** Панайот Тодоров, музиката и радиото, 51–54; **Дзипалска, Б. и Пл. В. Петров.** Паметта за Сирак Скитник в българските архиви, 55–61.

*Старобългарска литература. БАН, Институт за литература. Гл. ред. Ана Стойкова. ISSN 0204-868X.*

**2013, 47: Петрова-Танева, М.** Неизвестен източник на Изборника от 1076 г.: една непозната славянска версия на житието на св. Теодора Александрийска, 11–45; **Милтенов, Я.** *Conversio Taisiae* (ВНГ 1696) в славянската ръкописна традиция, 46–59; **Vuković, М.** *Martyrdom of Irenaeus of Sirmium* in the 10<sup>th</sup> century Codex Suprasliensis, 60–73; **Штерн, Д.** Изучая источники Бдинского сборника: Слово об Авраамии Кидунском и его племяннице Марии, 74–91; **Димитрова, А.** Третият превод на житието на св. Антоний Велики, 92–107; **Шпадијер, И.** Жужнословенски пустињаџи Х–ХIII века у најстаријој литературној традицији, 108–120; **Иванова, Кл. и И. Петров.** Неизследван превод на житието на една византиска императрица, 121–147; **Badurina-Stupčević, V.** Kult svetoga Nikole u hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti, 148–161; **Stankovska, P.** Odras kultu řehoře Velikého-Dvojeslova ve středověkých památkách na slovanském Západě a Východě, 162–173; **Стефанов, Ст.** Наблюдения върху езика на *Житието на св. Екатерина* в хърватската книжнина от XV в., 174–185; **Mihajlević, М.** *The Office for St. Dominic* in Croatian Glagolitic Breviaries, 186–210; **Темчин, С.** О греческом происхождении славянской службы Михаилу Воину из Потуки, 211–221; **Станкова, Р.** Ранните (пред-Евтимиеви) жития и служби за св. Петка Търновска в българската и сръбската книжовна традиция от XIII–XV в., 222–239; **Чистякова, М.** Минейное житие Параскевы Търновской на руской мове (на материале списка Национальной библиотеки в Варшаве – ВН Акс. 2996), 240–250; **Томова, Е.** Култът към св. Петка Търновска в Румъния (Из ръкописната сбирка на манастира Драгомирна), 251–259; **arhim. Chițulescu, P.** Les saints et le leurs vies dans les manuscrits slavons de la collection de la Bibliothèque du Saint Synode de Bucarest. Sources des vies des saints, 260–266; **Михаил, З. и М. Оснек.** Жития балканских святых в славянских рукописях



Библиотеки Румънския Академии, 267–274; **Коцева, Е.** Към състава на три ръкописа от Националната библиотека в София: Енински апостол, Шопов-Карадимов псалтир и Софийски апостол (НБКМ 882), 275–294; **Тасева, Л.** Личните и географските имена в българския и сръбския превод на Стишния пролог (по материал от месец март), 295–312; **Вакарелийска, С.** Култове и календари в редновековна България. До каква степен култовете на светците са отразени в месецословите?, 313–320; **Цибранска-Костова, М.** Календарите във венецианските сборници за пътници: към типологията на явлението, 321–335; **Радославова, Д.** Памети извън състава на *Съкровище* в българските дамаскини, 336–361; **Atanassova, D.** Narrating Exorcism and Performing Prayers (Aspects of Performativity of Some Early *Martyria* Spread in South Slavic Milieu), 362–376; **Ненова, Л.** Данни за св. Димитър Бесарабовски в „История славянобългарская“ на св. Паисий Хилендарски (Текстологически преглед), 377–390; **Косицка, А. Е.** и **Ж. Левшина.** Гимнография Area Orthodoxa в проекте „Литургическо наследство Православной Церкви“. Цели и задачи проекта. Археография и источниковедение, 391–406.

**2013, 48: Христова-Шомова, И.** Св. Теодор Тирон и трансформациите на неговия култ, 9–27; **Гагова, Н.** Св. Никола – застъпник на душите пред Страшния съд, 28–40; **Стойкова, А.** Св. Георги в ислямската традиция на Близкия изто, 41–55; **Тъпкова-Займова, В.** Св. Дазий и Доростолската епархия: нови разсъждения, 56–66; **Мирчева, Б.** Култът към св. Еразъм Охридски (Формийски) в източната и в западната традиция, 67–78; **Пентковски, А.** Почитание святителя Климента в Охриде в X–XIV вв., 79–113; **Николова, Б.** Вярата и нейното пространство. Храмът и селищната мрежа през Първото българско царство. Фактори за развитие на свещеното пространство, 114–128; **Ангушева-Тиханова, А.** Култовете към жените-светици в средновековна България: два компаративни прочита, 129–156; **Наумов, А.** Семейният живот на православните славянски светци според балканската агиография, 157–164; **Сковронек, М.** Маргинален герой или творец на сакрална история? За няколко славянски текста, свързани с името на Йосиф Ариматейски, 165–195; **Минева, Е.** Предложения за канонизация на светци през XV в. – примери от византийската, старобългарската и старосръбската литература, 196–209; **Станчев, Кр.** Култове, култови места и богослужбени ритуали на българските католици през XVII в., 210–220; **Страдомски, Я.** Балканските светци и свети места като аргумент в полско-рутенската религиозна полемика през XVI–XVII в., 221–231; **Влаевска-Станчева, А.** Святост и изобретяване на историческа памет: култът към San Pietro Levita (De Vulgaro), 232–246; **Гергова, И.** „Побългаряване“ на светци, 246–257; **Русева, Р.** Образите на св. Петнадесет Струмишки (Тивериуполски) мъченици в църковното изкуство. Исторически предпоставки и иконографски особености, 258–275; **Трифенова, А.** Св. св. Кирик и Юлита и техният култ на Балканите, 276–285; **Чекова, И.** Изображения на източнославянски светци в български храмове през Средновековието и Възраждането, 286–310; **Дидди, Кр.** К семантике священных мест загробного мира (Гѣевна: родъ огньнѣи, родѣство огньное,

матрица огньна), 311–327; **Димитрова, М.** Молитвите на св. Трифон в требник № 167 от Хилендарския манастир, 328–351; **Юдин, А. В.** Святые Константин и Елена в русской народной магии, 352–365; **Илиева, Л.** Деяния на светците: южнославянският просешки епос, 366–374; **Григорова, О.** Взаимотношения между християни и мюсюлмани в София през XVI в. (Житие на св. Никола Нови Софийски), 375–382; **Рангочев, К.** Модели на святост I: Град Самоков и Самоковско, 383–397; **Малчев, Р. Р.** Връзката „Белчин–Герман (Джерман)“ в „Рилската повест“ на Владислав Граматик. 1. Топосът „Белчин“, 398–406; **Германова, А.** Публикации по старобългарска литература и култура, излезли в България през 2009–2010 г., 410–461.

**Старобългаристика / Palaeobulgarica. БАН, Кирило-Методиевски научен център. Гл. ред. проф. Светлина Николова. ISSN 0204-4021.**

**2013, № 3: Delikari, A.** Kliment Velički oder Kliment Ochridski? Die Diskussion über seinen Bischofstitel und seine Jurisdiktion, 3–10; **Aslanov, C.** Reassessing the Issue of Loanwords in Romanian Borrowed from Church Slavonic, 11–24; **Андреев, Хр.** Addenda et corrigenda към проучванията на три кирилски надписа от Драгалевския манастир „Св. Богородица Витошка“ и Погановския манастир „Св. Йоан Богослов“, 25–59; **Гусейнов, Г.-Р.** Области първоначалного рселения протоболгар и произхождения их названия по историко-лингвистическим данным, 60–74; **Джевиецка, Е.** За Божия промисъл в една новобългарска реплика на средновековната легенда за Юда Искаротски, 75–84.

**2013, № 4: Kawecka, A. and M. Skowronek.** Old Church Slavonic – Polish Textbooks, Grammars and Dictionaries, 3–20; **Kokoszko, M., K. Jagusiak and Z. Rzeźnicka,** Oats in Ancient and Byzantine „Materia Medica“ (5<sup>th</sup> Century BC–11<sup>th</sup> Century AD). (*A Commentary on the Popularity of Oats as a Foodstuff*), 21–42; **Минчев, Г.** За името Θεοφιλος/Боголюб/Богомил в някои византийски и славянски средновековни текстове, 43–52; **Leszka, M.** Bulgarian Khan Kardam and Byzantine Emperor Constantine VI in the *Chronography* of Theophanes, 53–59; **Маринов, К.** В дебрите на Хемус (*За някои страни в ролята на планината през периода VII–IX в.*), 60–73; **Волски, Я. М.** Богомилите в светлината на Житието на св. Иларион Мъгленски от Патраирх Евтимий Търновски, 74–81; **Зарембски, Р.** Названия с определителна филиативна дескрипция в Зографското евангелие на фона на някои славянски преводи на Евангелието, 82–95.

**2014, № 1: Малыгина, М.** Мотод реконструкции гипотетических разночтений в греческих оригиналах славянских гимнографических произведений: быть или не быть?, 3–18; **Almarcha, P. G.** The Old Slavonic Translation of Proverbs Attributed to Menander: Understanding Slavonic Wisdom Tradition Through Some Biblical Key-Words, 19–31; **Атанасова, Д.** Българското царство в предсмъртната молитва на мъченик Арета (*Наблюдения върху славянската версия на Martyrium S. Arethae et Sociorum*), 32–44; **Тотоманова,**



**А.-М.** Названията на библейските книги в славянски ексерпт от Хрониката на Юлий Африкан, 45–53; **Афанасьева, Т. К.** вопросу о первоначальном славянском переводе литургии, 54–61; **Дель Гаудио, С.** Способы проникновения латинизмов в старославянский язык, 62–76; **Борисов, П.** Към проучването на лексиката на Римския патерик, 77–95.

*Études balkaniques. Institut d'Études balkaniques & Centre de Thracologie Ed.-in-Chief Païa Zaïmova. ISSN 0324-1654.*

**2013, № 2:** **Eldarov, Sv.** On the Balkan Wars: a European Perspective, 5–6; **Eldarov, Sv. and B. Petrov.** Institutionalizing memory: 100 years Balkan Wars studies in Bulgaria, 7–36; **Kaychev, N.** Notes on Some Contemporary Trends in Serbian and Greek Historiography of the First Balkan War, 37–43; **Konstantinova, Y.** The Race for Salonika, 44–67; **Ploumidis, S. G.** From the Old to the New Greater Greece: The bellicose evolution of the Greek Great Idea in 1912–1913, 68–90; **Ginio, E.** Shaping a Symbol of Success in Times of Catastrophe: The Hamidiye Battleship during the Balkan Wars, 91–108; **Petrov, T.** Commemorative Decorations for the First Balkan War 1912–1913, 109–121; **Kardjilov, P.** The First Balkan War and the Cinematographer, 122–149.

**2013, № 3–4:** **Lyberatos, A.** The Usury Cases of the Black Sea Region: State Legitimation and Bourgeois Rule of Law in 19<sup>th</sup> century Dobrudzha, 59–94; **Radulović-Drananić and S. Vucadinović.** Demeter and Persephone, the Story of Abdiction in the Greco-Roman World and its Reminiscences in the Balkans, 167–192.

**2014, № 1:** **Kostov, A.** Fifty Years and the Last Ten of Them: International Activities of the Institute of Balkan Studies & Centre of Thracology – BAS, 7–21; **Tăpkova-Zaïmova, V.** The Beginning, 22–33; **Theodorescu, R.** La Bulgarie ae l'AIESEE, 34–35; **Tabaki, A.** Les voies communes de la recherche: Un demi-siècle d'un dialogue interdisciplinaire fertile, 36–40; **Гришина, Р. и А. Шемякин.** Трудный путь к европейской цивилизации: Сербия и Болгария в конце XIX–начале XX вв. Приоритеты развития, 41–80; **Aretov, N.** Literary Archives as a Source of Information on the Balkan Cultural Relations. The Case of Assen Christophorov, 81–88; **Zaïmova, R.** Voyager vers les Balkans: activités editoriales en Bulgarie, 89–95; **Rakova, Sn. and P. Danova.** Fonti italiane per la storia dei popoli balcanici. Tra Medioevo ed età moderna: edizioni e studi in Bulgaria, 96–109; **Lozanova-Stancheva, V.** Ancient Thrace and Thracians: Modern Reading of Old Authors, 110–125.



# ДИСЕРТАЦИИ

2013–2014

## ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Людмила Вертер БАЛАБАНОВА-КАРАКЕХАЙОВА. Силата на неизговореното в поетичния текст и максималното ѝ проявление в хайку. С., 2014.

Ивайла Владимирова БОГДАНОВА. Типови модели в украсата на гръцките пергаментни ръкописи от IX–XIV в. (на базата на четвороевангелия и изборни евангелия от ръкописната сбирка на Център за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“). С., 2014.

Пресиян Пламенов БОРИСОВ. Лексиката на старобългарския превод на Диалозите на Григорий Велики (Първа и Втора книга) в съпоставка с лексиката на славянския превод на неговите Беседи върху Евангелието. С., 2014.

Пенка Стоянова БУРОВА. От мотивираност към произволност и обратно (Мотивираност на езиковия знак, или как думите говорят за нещата). С., 2014. ДН

Албена ВАЧЕВА. Жените писателки в българската литература през първата половина на XX век: идеологии на публичността и стратегии на писането. С., 2013.

Маргрета Любомирова ГРИГОРОВА. Джоузеф Конрад Коженъовски. Творецът като мореплавател. Море, преселение и творческа биография. С., 2014. ДН

Елена Григорова ДАВЧЕВА. Руската литература за деца от XIX век. Проблеми на рецепцията в България. С., 2014.

Ценка Георгиева ДОСЕВА. Имена за лица в новгородските минеи от 1095–1097 г. С., 2013.

Илияна КУНЕВА. Възклицателните и подбудителните изречения в българския език. С., 2014.

Аглая Георгиева МАВРОВА. Формиране на межкултурна компетентност в обучението по руски език. С., 2013.



## ИСТОРИЯ, ЕТНОЛОГИЯ, ФОЛКЛОРИСТИКА И ИЗКУСТВОЗНАНИЕ

Йосиф Емилов АСТРУКОВ. Съвременно експериментално кино. Хибридни форми между съвременния танц и новото дигитално кино в интернет средата. С., 2014.

Трифон Божидаров ВОЙВОДОВ. Фолклорни модели в електронните игри. С., 2014.

Зафер Исмаил ГАЛИБОВ. Зараждането на българската фотография от Освобождението до средата на 30-те години на XX век. С., 2014.

Георги Николов ДИМОВ. Градовете в Южна Италия между Изтока и Запада XI–XII век. С., 2014.

Владимир Атанасов ИВАНОВ. Проблеми при кодифицирането на спортна терминология в словашкия и българския език. С., 2014.

Георги Благоев КАНЕВ. Монашество и монашеска култура в средновековна България (XI–XIV в.). С., 2014.

Красимир Дончев КАРАКАЧАНОВ. Външнополитическата дейност на ВМОРО (1893–1918 г.). С., 2014.

Илвие Абилова КОНЕДАРЕВА. Българският роман след 1989 година: промени в поетиката. С., 2014.

Александър Григоров КОСТОВ. От занаят към професия. Инженерството на Балканите от началото на XVIII век до Първата световна война. С., 2014. ДН

Христо Михайлов КУЗОВ. Заклучващи механизми и ключове на територията на днешна Северна България от римската и късноантичната епоха (I–началото на VII век). С., 2014.

Адриана Христославова ЛЮБЕНОВА. Мозаичното изкуство в късноантичния Филипопол IV–VI век. С., 2014.

Димитър Любомиров МЕХАНДЖИЕВ. Адаптация на промишлени територии на примера на Кремиковци. С., 2014.

Галина Стоянова МИНЕВА-ЛУКАНОВА. Българският фолклор и хоровото дело – динамика на традициите и трансформациите. С., 2014.

Мариана Василева МИТЕВА. Развитие на полифоничната линия в българската концертна и инструктивна литература за акордеон. С., 2014.

Елена Лъчезарова ПАВЛОВА. Утопиите в архитектурата – картини на мисълта. С., 2014.

Страхил Валентинов ПАНАЙОТОВ. Таблички с дръжка („амулетни таблички“) от Двуречието. С., 2014.

Биляна Йорданова ПОПОВА. Българските майстори на народни музикални **инструменти**. С., 2014.

Цветан Йорданов РАДУЛОВ. Хигиената в Османската империя XVI–XVIII век. (Християнският поглед). С., 2014.





Стефан Иванов УЗУНОВ. Динамика на украинската езикова ситуация. С., 2014.

Илия Илиев ХАДЖИПЕТКОВ. Огладени каменни сечива от Горнотракийската низина през късния неолит (типология, хронология и регионална специфика). С., 2014.

Лилия Ангелова ЧАУШЕВА. Предизвикателства пред Европейския съюз: от Маастрихт до Лисабон, 1992–2009 г. С., 2014.



## BULGARIAN BOOKS

Книгоразпространителска фирма „BULGARIAN BOOKS“ предлага български научни издания, речници, енциклопедии, албуми, художествена литература.

За информация и контакти:

*The book-dealing company „BULGARIAN BOOKS“ offers to its clients scientific books, dictionaries, encyclopedias, albums, fiction from Bulgaria.*

*For contacts, please use the following address:*

**BULGARIAN BOOKS**  
**SOFIA 1000**  
**PO Box 1567**  
**fax/tel. (359 2) 952 25 75**  
**e-mail:bulgarian\_books@abv.bg**

*Mrs Teodora Davidova*



# НАУЧНИ ФОРУМИ

**2014**

## **Град и памет**

Регионален исторически музей – Пазарджик и Институт за исторически изследвания при БАН  
5 и 6 юни 2014 г. – Пазарджик  
45 доклада

## **Любен Каравелов – писател, публицист, революционер, политик**

Международна научна конференция, посветена на 125-годишнината от създаването на Русенската библиотека, 180 години от рождението и 135 години от кончината на нейния патрон  
Регионална библиотека „Любен Каравелов“, община Русе и фондация „Васил Левски“  
24 и 25 април – Русе  
30 доклада

## **Полюето – находки, събития и личности**

Национална научна конференция  
Исторически музей – Попово  
29–30 май – Попово  
37 доклада

## **Пътуване към България**

Четвърта национална конференция по археология, история и културен туризъм на тема „България в европейската култура, наука, образование и религия“  
14–16 май 2014 г. – Шумен  
104 доклада

## **XII международни славистични четения**

Факултет Славянски филологии на Софийския университет „Св. Климент Охридски“  
9 и 10 май 2014 г. – София  
204 доклада



## ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

### **Балканските езици, литератури и култури. Дивергенция и конвергенция**

Международна научна конференция, посветена на 20-годишнината от създаването на специалност „Балканистика“ при Факултета по славянски филологии на Софийския университет, „Св. Климент Охридски“

30–31 май 2014 г. – София

118 доклада

### **Кирило-методиевски четения**

Посветени на хилядагодишнината от смъртта на българския цар Самуил  
Катедра по кирилометодиевистика при Факултет „Славянски филологии“ на СУ „Св. Климент Охридски“

14 май 2014 г. – София

11 доклада

### **Портрет на една непозната: присъствието на изобразителните изкуства в литературата**

Научна конференция

Академичен кръг за сравнително литературознание при Института за литература при БАН

10–11 април 2014 г. – София

21 доклада

### **Творческото наследство на Георги Гачев**

Кръгла маса

Българско общество „Достоевски“ и Институт за литература при БАН

8 април 2014 г. – София

## ИСТОРИЯ, ЕТНОГРАФИЯ, ИЗКУСТВО

### **Арменският духовен и образователен живот в България**

Научна конференция, посветена на 80-годишнината от смъртта и 88 години от избора на първия арменски архиерей в България – архиепископ Степаннос Ховагимян  
Координационен съвет на арменските организации в София по инициатива на Арменско училищно сдружение „Степаннос Ховагимян“

17 май 2014 г. – София

20 доклада

### **Атон и славянският свят**

Международна научна конференция

14–16 май 2014 г. – София

47 доклада



### **Базилката „Света София“ на прехода от езичество към християнство**

Международна научна конференция в чест на 1700-годишнината от изграждането на първия християнски храм на мястото, където понастоящем е базиликата „Света София“

Музей за история на София

11–13 март 2014 г. – София

29 доклада

### **България и Ватикана. Среци на кръстопътя на народите и времето XIX–XXI век**

Научна конференция

Институт за балканистика с Център по тракология при БАН

28 април – София

### **Българското общество между реформизма и революциите (XIX–началото на XX век): исторически и историографски аспекти**

Кръгла маса, посветена на 110 години от рождението на академик Димитър Константинов Косев

Институт за исторически изследвания при БАН и Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

11–12 юни 2014 – София

13 доклада

### **Глобалната балканска циганска музика: присвояване и репрезентация**

Научен семинар

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН и Институт за изследване на изкуствата при БАН

27 май 2014 г. – София

### **Духовност и книжовност на българите през вековете**

Кръгла маса

Институт за исторически изследвания при БАН

27 май 2014 г. – София

### **Етнография на България**

Национална конференция и Научни четения в памет на Христо Вакарелски, по случай 40-годишнината от издаването на „Етнография на България“ и 145 години от създаването на Българска академия на науките

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН

13–14 май 2014 г. – София

40 доклада



### **Етнология Urbana II**

ХІІІ пролетни четения по етнология и фолклористика  
(Тридесет и четвърти научни четения на Асоциация „Онгъл“)  
Посветени на 25-годишнината от основаването на Семинара по практическа етнология  
и медиевистика „Проф. д-р Иван Шишманов“ (1989)  
Регионален исторически музей – Русе  
24–25 май 2014 г. – Русе

### **Изкуствоведски четения 2014**

Научна конференция с международно участие  
Институт за изследване на изкуствата при БАН  
12 май 2014 г. – София  
90 доклада от 10 държави

### **Контакти и конфликти**

ХХІ „Епископ-Константинови четения“  
Факултет по хуманитарни науки на Шуменския университет „Епископ Константин  
Преславски“  
21–22 май 2014 г. – Шумен  
65 доклада

### **Научна конференция, посветена на Сирак Скитник**

Софийска градска художествена галерия и Институт за изследване на изкуствата при  
БАН  
20 февруари 2014 г. – София  
11 доклада

### **Опитите на България и Унгария за излизане от Втората световна война през 1943–1944 г.**

Научна конференция  
Унгарски културен институт в София  
20 януари 2014 г. – София

### **53 Национална археологическа конференция**

Национален археологически институт с музей при БАН  
26–29 май 2014 г. – Сандански  
23 доклада

### **Полша и ние**

Юбилейна конференция, посветена на 65-ата годишнина от откриването на Полския  
институт в София; 60-ата годишнина на полонистиката в Софийския университет и  
25-ата годишнина от първите свободни следвоенни избори в Полша  
Факултет „Славянски филологии“ на СУ „Св. Климент Охридски“, Посолство на  
Република Полша, Полски институт  
4 юни 2014 – София  
19 доклада



### **Полша и поляците в новата българска история (средата на XIX–средата на XX век)**

Международна научна конференция

Институт за исторически изследвания при БАН и Посолството на Република Полша в България 20 и 21 март 2014 г. – София

26 доклада

### **Спомен вместо помен за проф. д-р Славчо Вълчанов**

Научен семинар

Катедра „Библистика“ на СУ „Св. Климент Охридски“ и Библейски колегиум

05 февруари 2014 г. – София

13 доклада

### **Средновековна България в контекста на балканската и европейската история и култура**

Научна конференция в чест на 90-годишнината на проф. д-р Василка Тъпкова-Заимова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

28 февруари 2014 г. – София

50 доклада

### **Стенимахос-Станимака-Асеновград – Принос към изучаването на приемствеността и развитието в социално-икономическата и духовната история на града и региона**

Научна кръгла маса

Община Асеновград

2–3 май 2014 г. – Асеновград

12 доклада

### **Стефан Стамболов – български национален лидер**

VIII научна сесия по проблеми на лидерството, посветена на 160 години от рождението му

Българска академия на науките, Столична община, Институт по теория и практика на лидерството „Стефан Стамболов“, Университет по библиотекознание и информационни технологии и Национален военноисторически музей

**30 януари 2014 г. – София**

### **100 години Борис Христов**

Юбилейна конференция

Българска академия на науките и Софийска опера и балет

19 май 2014 – София

6 доклада

**Фолклор, разказване, религиозност**

Юбилейна кръгла маса в чест на проф. дфн Албена Георгиева

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН

24 април 2014 г. – София

22 доклада

**Християнските църкви, гражданското общество и комунистическото наследство.****Опитът на България и Германия**

Богословски факултет към СУ „Св. Климент Охридски“, сп. „Християнство и култура“,  
Евангелска академия – Франкфурт, Фондация „Конрад Аденауер“, Федерална фондация  
за преценка на диктатурата на ГЕСП и Софийска платформа

23–26 април 2014 г. – София





# ХОРИЗОНТИ

## Българистиката като мисия и реалност Към развоя на българистиката в Хайделберг

Само преди година най-старият немски университет, един от най-значителните изследователски центрове в Европа, тържествено отбеляза 625 години от своето създаване. С папска була през 1386 г. графът на Пфалц, курфюрст Рупрехт I., открива университета в резиденцията си Хайделберг. Когато в началото на XIX в. първият велик херцог на областта Баден, Карл Фридрих, предприема реорганизация на Университета, името му се добавя към това на неговия учредител Рупрехт I., което намира отражение и в днешното наименование „Университет Рупрехт-Карл“. Забележителна е международната научна репутация и водещата роля на Университета както в областта на природните (медицина, невробиология, физика, математика, информатика), така и в областта на правните, стопанските и хуманитарните науки. Пръв сред немските университети той основава филиали извън страната: в Египет, Чили, САЩ (Масачузетс).

Интересът към славянските езици и литератури в Хайделбергския университет (срв. zum Winkel 1981, 1982) бележи началото си с основаната през 1862 г. и т.нар. по-късно „Руска академическа библиотека Пирогов“<sup>1</sup>. Популярността ѝ надхвърля бързо границите на Хайделберг и допринася за разгръщането на оживен духовен живот в средите на руската интелектуална колония в града. Редом до отделни занятия върху руския език, руската литература и история, в рамките на възникналия през 1919 г. „Руски лекторат“, развива дейността си частният доцент и по-късно известен професор по философия Николай фон Бубнов (1880–1962)<sup>2</sup>, който от 1931 до 1956 ръководи основания от него „Славянски институт“ (финансиран извън рамките на университета от

<sup>1</sup> Прочутият патолог, хирург и педагог Н. И. Пирогов (1810–1881) прекарва няколко години в Хайделберг като представител на Императорското министерство на образованието, отговарящ за многобройните руски държавни стипендианти в западноевропейските университети.

<sup>2</sup> Следва класическа филология, история (на изкуството) и философия в Санкт Петербург и Хайделберг, където промовира (1908), а по-късно се и хабилитира в областта на философията (1939), извънреден професор в Хайделберг и Манхайм (1946). Срв. Röhling 2013.



Фондация „Портхайм“), а от 1935 до 1950 г. завежда Отделението за руски език към възникналия през 1933 г. Институт за преводачи в Хайделберг. През периода 1942–1946 г. хонорувани часове по български език тук води Илия Ницов.

Репертоарът от славистични лекции и упражнения се обогатява от 1949 г. с хонорувани часове по езикознание, литературна история, фолклор и странознание с оглед и на южно- и западнославянските езици от Йоханес Шрьопфер (срв. KDGK 14.1983: 3829)<sup>3</sup>. От 1951 г. новооткритото място за научен сътрудник се заема от Роман Ръослер, който защитава дисертация (1954) върху руския мислител Н. А. Бердяев.

През 1956 г., с избора на Дмитро Чижевски (срв. KDGK 11.1970: 2079–2080), за чието завръщане от САЩ в Германия години наред се застъпва Х.-Г. Гадамер, като директор<sup>4</sup> на Славистичния институт, се полагат основите на първата университетска славистична катедра. По-късно тук се изявяват бележити учени като Рудолф Айцетмюлер (1962–1964)<sup>5</sup>, Андре де Винценц (1967–1973)<sup>6</sup>, Ханс-Юрген цум Винкел (1956–1988)<sup>7</sup>, Бодо Зелински (от 1973)<sup>8</sup>, Хорст-Юрген Герик (1965–2002)<sup>9</sup>, Клаус Щайнке (1978–1987)<sup>10</sup>, Винфрид Потхоф (1985–1994)<sup>11</sup> и редица лектори по руски, полски (от 1960), чешки (от 1962) и хърватски/сръбски (от 1963) език.

<sup>3</sup> Промовира в Прага 1934 г., хоноруван преподавател (1949) и научен сътрудник (1960) в Хайделберг, където се хабилитира (1964 – славистика, сравнително и общо езикознание), професор в Хамбург (1965–1974).

<sup>4</sup> Следва философия в Санкт Петербург и славистика в Киев, 1921 емигрира в Германия, където специализира при К. Ясперс и М. Хайдегер. От 1924 г. е доцент в Свободния украински университет, Прага (1932–1945), лектор по украински език в Хале, Йена, гост-професор в Марбург (1945–1951), Харвард (1949–1956) и Кьолн (от 1970). В Хайделберг е член на Академия на науките (1962) и хоноруван професор (от 1968). Многобройни публикации в областта на сравнителното славянско литературознание, руската и украинската литература и философия в контекста на европейския и световния културен процес. Срв. Стойкова 2003.

<sup>5</sup> Частен доцент в Грац (1958), Хайделберг (1962), професор в Тюбинген (1963) и Вюрцбург (1967) по славянски езици и литератури. Срв. Минчева, Пенкова 1985.

<sup>6</sup> Промовира в Париж (1965), хабилитира се в Хайделберг по славянско езикознание (1966), професор в Хайделберг (1967) и Гьотинген (1973). Срв. KDGK 18.2001, III: 3370.

<sup>7</sup> Промовира в Мюнстер (1958), академичен съветник по езикознание в Хайделберг (1967), където по-късно е избран за академичен директор (1980).

<sup>8</sup> Промовира (1968) и се хабилитира (1972) по славянско литературознание в Кьолн, професор (1973–1983) в Хайделберг, Франкфурт/Майн (1982) и Кьолн. Срв. KDGK 2009, IV: 4732.

<sup>9</sup> Промовира (1964) и се хабилитира по руска литература и общо литературознание (1971) в Хайделберг, където е избран за професор (1974), президент (1998–2004) на Международното общество „Достоевски“, чл.-кор. на Академия на науките в Гьотинген (2008). Срв. Manger 1999; KDGK 22.2009, I: 1159–1160.

<sup>10</sup> Промовира в Мюнхен (1968), хабилитира се в Хайделберг (1986, славянско езикознание), професор в Ерланген-Нюрнберг (1987–2007), Dr.h.c. 2001 (София). Срв. KDGK 24.2012, IV: 3918.

<sup>11</sup> Промовира (1971) и се хабилитира (1979) по славянско литературознание в Бон, професор в Бон (1982), Хайделберг (1985), Бон (1994). Срв. KDGK 2009, III: 3194.



## Лекторатът по български език и литература

През 1974 г. за директор на Института е избран професор Балдур Панцер<sup>12</sup>, който полага неотклонно усилия за обогатяване на репертоара от преподаваните в Института славянски езици и литератури. Така по покана на институтското ръководство през летния семестър на 1988 г. пристига Румяна Златанова<sup>13</sup>, натрупала богат опит от работата си в Саарския университет (1973–1977, 1978–1981, срв. Паскалевски 2006: XIV–XIX), за да положи основите на Българския лекторат в древния немски университет.

В рамките на класическата традиция на немскоезичната славистика особено значение се отдава на старобългарския като официален книжовен език не само на Първото българско царство, но и като наднародностен литературен език на православните славяни през Средновековието, намерил по-късно широко разпространение и в земите на Молдова и Влашко. Като основа на славистиката, старобългарският език е интегрален и задължителен компонент в учебната програма на специалността „Славянска филология“ в Хайделберг. Ето защо е разбираема задълбочеността, с която Р. Златанова продължава да води занятията по старобългарски език и до днес. От самото начало репертоарът на водените от нея занятия (лекции, просеминари, главни и специални семинари, упражнения) е внушителен и далеч надхвърля областта на българистиката. Водещо място заема палеославистичната тематика, но също така редица нейни занятия се отнасят към областта на сравнителното славянско езиковедие и балканистиката.

Редом до редовно провежданите български езикови курсове на четири нива (1. Основи на българската граматика и лексика, 2. Българска морфология: част I, 3. Българска морфология: част II, 4. Синтаксис на българския език) и упражненията по немско-български и българско-немски превод, програмата на лектората предлага богат избор от занятия, застъпващи цялостното развитие на българския език и литература от IX в. до днес.

**1. Езиковедски занятия:** Развой на българския език от синтетизъм към аналитизъм; Историческа фонология на българския език; Проблеми на българската историческа граматика; Историческа морфология на българския глагол; Темпорални форми в диахронен и синхронен план; Глаголни категории: времена и наклонения в българския език (срв. Zlatanova 2012); Проблеми на

<sup>12</sup> Промовира (1961) и се хабилитира по славянска филология (1966) в Мюнхен, където първоначално е доцент (1966) и извънреден професор (1972), професор в Хайделберг (1974–2002), издател на *Heidelberger Publikationen zur Slavistik. A. Linguistische Reihe*. Срв. Златанова 1999/2000, 2003; KDGK 18.2001, II: 2347.

<sup>13</sup> Научен сътрудник в БАН 1971–1984, където промовира (1973), лектор по старобългарски и български език и литература (1973–1977, 1978–1981) в Саарбрюкен, асистент (1983–1988) в СУ, където се хабилитира по палеославистика (1988), доцент (1988–1992) в София, Хайделберг (1992–2010), дфн (1999), официален екзаминатор по български език към Главното управление на училищата в Баден-Вюртемберг. Срв. Дограмаджиева 2003; KDGK 25.2013, IV: 4613.



българската граматика; Териториална и социална диференциация на съвременния български език; Българска стилистика; Увод в синтаксиса на съвременния български език (срв. Zlatanova 2011); Диалектна география на българския език; Българската темпорална система; Лексикология и лексикография; Проблеми на българската фразеология; История на новобългарския книжовен език; Българско кино: акустично възприемане и писмен изказ и др.

**2. Литературоведски занятия:** Увод в славянското литературознание за българисти; Жанрови проблеми и генология на старата българска литература; Средновековна българска литература; Българска митология и литература; Баладата в българската народна поезия и в литературата; Възрожденска литература; Градът и отчуждението в модерната българска литература; Разказ и драма в новобългарската литература; Българска литература на авангарда; Българският символизъм; Българската поезия от 30-те години на XX век; Национална и световноисторическа традиция в модерната българска литература; Българската „лирическа драма“; Българският роман в промяната на естетически норми и функции; Модерна литература на писателки: прозата на Блага Димитрова; Модерна българска литература: поезия; Модерна българска проза: дискуссионен курс; Майстори на българския разказ; Елегична поезия и символизъм; Виктор Пасков: „Балада за Георг Хених“; Дискуссионен курс: „Урания“ на Бл. Димитрова; Театър и драма – история и съвременност; Повестта и романът в съвременната българска литература; Българската драма – вид и жанр; Български повести и разкази; Човекът и историята в българския епос на XX в. и др.

**3. Странознание:** Български народни обичаи и празници<sup>14</sup>; Българско народно творчество; Приказката в народното творчество и в литературата; Анализ и интерпретация на съвременни публикации по странознание; Страна, хора, култура: дискуссионен курс въз основа на етнографски текстове; Из българската съкровищница: легенди и приказки и др.<sup>15</sup>

По искане на институтското ръководство, подкрепено от Факултетния съвет, временният договор на Р. Златанова е променен на безсрочен (1992). Утвърждаването ѝ на постоянно място като хабилитиран университетски преподавател е безпрецедентен случай в десетилетната история на българистиката в Германия. След дълга административна процедура<sup>16</sup> Министерството на

<sup>14</sup> Срв. публикацията на нейната студентка Tiemann (1994) за новогодишния празник Сурвакари.

<sup>15</sup> По повод на прощалния празник на 7.07.2010 студентите известяват в своето „Похвално слово за Румяна Златанова“, че в нейните „занятия по диахронно и синхронно славянско езиковедство, българистика, балканология и палеославистика (около 464 уч. ч. на година, общо 10 208 уч.ч. за 22 години) са взели участие над 2 300 студенти“.

<sup>16</sup> Поради липса на междудържавна договореност с България за признаване на дипломи, образователни и научни степени и титли.



културата, науката и образованието в Баден-Вюртемберг (Щутгарт)<sup>17</sup> признава академичните ѝ титли и степени, а Факултетният съвет ѝ присъжда правата на професор в областта на българския език и литература. Работата ѝ е високо оценена при многобройните обследвания и проверки на Института, благодарение на което Българският лекторат се запазва, независимо от намаляването или пълното съкращаване на средствата за славистичните институти в цяла Германия след падането на Берлинската стена. На титулярите на двете катедри в Института – Урс Хефттрих (от 2001)<sup>18</sup> и Ядранка Гвозданович (от 2003)<sup>19</sup> – се удава да отклонят опасността от реорганизация или дори закриване на Института.

Същевременно през периода 1992–1994 Р. Златанова подпомага работата на Славистичния институт в Марбург като хоноруван преподавател по български език. Тя е официален екзаминатор по български език към Главното управление на училищата в Баден-Вюртемберг, като по този начин спомага за интегрирането на редица български младежи в системата на немското средно образование.

Усилията за изграждане на българистична библиотека първоначално са подкрепени от целенасочени пратки с литература от Университетската библиотека в София и от Центъра за българистика (до закриването му след ‘промяната’), а по-късно чрез дарения от личната библиотека на Р. Златанова.

Още в първите години след основаването си Българският лекторат съдейства за отпускане на стипендии от Министерството на образованието за участие на студенти от Хайделберг в Международните семинари по български език, литература и култура в София, Благоевград и Велико Търново. Те допринасят съществено за задълбочаване и разширяване на българистичните им интереси, така че след пребиваването и специализацията си в България начинаещите слависти продължават още по-успешно университетското си образование. Но и по време на началните занятия по български език и литература възниква бързо стимулираща творческа атмосфера, която е от решаващо значение за появата на интересни магистърски и докторски работи, с които младите българисти завършват началния етап на поетия от тях професионален път.

### **Магистърски работи**

1. През 1989 и 1990 г. Мариане фон Кьолихен участва в Летния семинар по български език в София. По-късно избира за тема на магистърската си работа

<sup>17</sup> Областта Баден-Вюртемберг заема площ от 35 752 км<sup>2</sup> с 10,7 млн население и столица Щутгарт. В областта има 15 университета, 40 висши политехнически института, 8 музикални и художествени академии, 6 висши педагогически института.

<sup>18</sup> Промовира 1992 в Хайделберг, научен асистент 1994–1998 в Бон, доцент 1998–2001 в Трир, от 2001 професор в Хайделберг (славянско литературознание). Срв. KDGG 25.2013, I: 1442.

<sup>19</sup> Промовира 1979 в Амстердам, преподавателска и изследователска работа в Амстердам (1970–1997), професор по славянска лингвистика в Манхайм (1997) и Хайделберг (2003). Вж. KDGG 25.2013, I: 1306.



*Болест и смърт в творчеството на Пенчо Славейков с оглед рецепцията на немска литература* (92 S.; *Krankheit und Tod im Werk Penčo Slavejkovs unter Berücksichtigung der Rezeption deutscher Literatur*), която изготвя в Хайделберг, но представя на 5.03.1992 в Марбург<sup>20</sup>. От формална страна изследването се основава на текстове от Славейков, които отразяват интертекстуалния му диалог с немската литература (Гьоте, Хайне, Ницше), от съдържателна страна се разглежда философско-естетическият проблем за снемане на страданието в изкуството. Работата преобръща традиционната представа (дължаща се на насилствения оптимизъм на социалистическото литературознание от 1944 г. насам) за Славейков като български Омир. Под характерното и импулсиращо естетическо влияние на Ницше поетичният принцип на П. Р. Славейков, според авторката, може да се опише като превъзможване на страданието в изкуството.

2. От 1990 г. Хайке Радер следва славянска и английска филология в Хайделберг. След участие в Семинара по балкански изследвания в Банско (1993) и в Летния семинар във Велико Търново (1996) насочва интереса си по-специално към българската литература и през 1997 г. представя магистърската си работа *Романът „Отклонение“ на Блага Димитрова (Blaga Dimitrovas Roman „Otklonenie“)*<sup>21</sup>. Обнародваната работа на Радер (срв. Rader 1997) е важен принос в областта на българското литературознание и първо обхванато изследване върху творбата на българската авторка.

3. В представената на 13.08.1997 работа *Към терминологията на българските народни музикални инструменти (Zur Terminologie der bulgarischen Volksmusikinstrumente, 105 с.)*<sup>22</sup> Дорис Клайн се заема с един слабо проучен дял на българската професионална лексика по отношение на нейния произход, етимология, мотивация за наименование и словообразуване. Тази недостатъчно осветлена в славистиката ономаσιологична проблематика може да бъде решена само в колектив от представители на различни научни области – инструментознание, етнография, езикознание, диалектология, етимология и т.н. За основа на проучването служат различни музикологически изследвания на български и други автори, енциклопедични справочници и етимологични речници. За съжаление в Българския диалектен архив липсва какъвто и да е материал от българските диалекти, такъв липсва и в архивите на българските етнографи, фолклористи и музиколози. Работата е посветена само на „традиционните български народни инструменти“, извън вниманието остават модерни инструменти като акордеон, кларинет, саксофон

<sup>20</sup> Рец. Х.-Б. Хардер, Х. В. Шалер. През 1992–1994 Р. Златанова има хонорирани часове по български език в Института по славянска филология в Марбург. Част от студентите продължават да посещават занятията ѝ и в Хайделберг.

<sup>21</sup> Рец. В. Потхоф, Х.-Ю. Герик.

<sup>22</sup> Рец.: Р. Златанова, Б. Панцер.



и цигулка, както и лъжица, сабя и под., чиято първична функция не е свързана с произвеждането на звуци. С ексцерпирания нов материал, анализиран обхvatно в съответствие с критично осмислената богата библиография, работата на Д. Клайн представя принос към славянската лексикология и към терминологията на българските народни музикални инструменти.

4. С магистърската си работа *Апофтегмата на св. Макарий в славянските ръкописи на Славистичния институт в Хайделберг (Die Apophthegmata des Heiligen Makarios in den slavischen Handschriften des Slavischen Instituts Heidelberg, 113 с.)*, предадена на 7.08.1997<sup>23</sup>, Александър Тойч си поставя задачата да проучи съдържанието, произхода и ръкописното наследство на един старохристиянски разказ от гръцката сбирка „Apophthegmata Patrum“, засвидетелстван в славянски превод в един български (XIV в.) и осем неизследвани руски преписа (XVIII–XIX в.), да ги систематизира и анализира езиково. За колационирането и текстологичната характеристика на различните варианти се прилага успешно текстообработващата програма TUSTER от Тюбинген. Правописните, морфологичните, синтактичните и лексикалните особености на преписите се подлагат за пръв път на съпоставителен анализ; различията се представят в прегледни таблици. Взаимоотношенията между апографите се реконструират в генеалогична схема (стема). Осъщественото приносно описание на преписите от Хайделберг е основа за по-нататъшни занимания по отношение на текстологията и ръкописното наследство на славянския патерик. По-късно А. Тойч промовира с дисертация върху русинския език (Teutsch 2001).

5. Своеобразният статут на (старо)църковнославянския старобългарския език в Киевска Русия се описва от началото на 1970 г. с помощта на т.нар. двуезичен модел за едновременното съществуване на два варианта на един и същ език, чиито социолингвистични признаци характеризират функционално т.нар. *high* и *low-версия* на *книжний* и *некнижний* език. Цветанка Попова проследява в работата си от 2004 г. специфичното взаимоотношение (старо) български–руски въз основа на неизследван езиков паметник: *Диглосията в средновековна Русия, отразена в Първа Новгородска хроника (Die Diglossie in der mittelalterlichen Rus' am Beispiel der Ersten Novgoroder Chronik (64 S.))*<sup>24</sup>. Новгородската хроника е засвидетелствана в две редакции – от XIII–XIV в. и от XV в., но се основава на образец от XII в., известен под името „Повесть временных лет“. След въведение в проблематиката на диглосията (1–33) се разглеждат фонетичните, морфологичните, лексикалните и палеографските особености на хрониката (33–57). В заключителната част (57–61) се формулират изводи за функционалността на езиковата вариативност в анализирания текст, последвани от списък на използваната литература (62–64).

<sup>23</sup> Рец. Р. Златанова, Б. Панцер.

<sup>24</sup> Рец. Я. Гвозданович, Р. Златанова.



6. Витали Дронов избира за тема на своята работа, предадена на 13.08.2004, *Компаративните фразеологизми, характеризиращи психическото състояние на човека в руски и български език (Komparative Phraseologismen, die den psychischen Zustand des Menschen charakterisieren (im Russischen und Bulgarischen))*, 111 с.)<sup>25</sup>. Дронов си поставя задачата да анализира за първи път контрастивно лексикално-семантичните и структурните особености на едно фразеосемантично поле ('психическо състояние на човека') от класа на компаративните фразеологизми въз основа на 6 големи едно- и думични (руски и български) фразеологични речника (5–7). Работата се състои от седем глави (5–107), Заключение (107–108) и Библиография (109–113). Първите глави въвеждат в сложната проблематика на фразеологията като лингвистична дисциплина. Структурата, изразните средства и семантиката на компаративните фразеологизми са разглеждат теоретично и въз основа на обхванат материал от двата езика в гл. IV (18–41). След изясняване на теоретичните въпроси, свързани с контрастивната фразеология, фразеосемантичното поле, идеографската класификация на фразеологизмите и лексикографското им представяне в ексцерпирани речници (41–55), следва анализът на конкретното семантично поле (55–84). 140 руски и 159 български фразеологизма се изследват съпоставително в 7 семантични микрополета (страх, учудване, униение, безпокойство, радост, гняв, притеснение), привеждат се статистически данни за честотата им, представят се нагледно във форма на диаграми и се подразделят в пет структурни типа (вербални, адекватни, с имплицитен *tertium comparationis*, с компаративни съюзи, други структури; (85–107). Добре обмислената и осъществена структура, прецизното езиково и графично оформяне характеризират това далеч надхвърлящо изискванията за една магистърска работа изследване. С предложения нов материал, анализиран въз основа на критично използваната богата научна литература авторът прави принос към сравнителната славянска фразеология.

7. На 5.01.2006 г. Изабел Алан предава работата си за получаване на академичната степен *Magister Artium* в Новофилологическия факултет: „*Българска граматика*“ на *Неофит Рилски* в историята на българския книжовен език от XIX в. (*Neofit Rilskis „Bolgarska gramatika“ in der Geschichte der bulgarischen Schriftsprache des 19. Jahrhunderts*, 75 с.)<sup>26</sup>. В първите две глави на работата (4–41) се разглежда литературата (предимно на български език) върху историята на новобългарския книжовен език: въз основа на функционалните стилове и техните представители се изясняват предпоставките за формирането на националния език; представя се периодизацията на новобългарския книжовен

<sup>25</sup> Рец. Я. Гвозданович, Р. Златанова.

<sup>26</sup> Рец. Я. Гвозданович, Р. Златанова.





език (преднационална IX–XIX в. и национална епоха – от 1762 до днес); характеризират се осем езикови и книжовни школи на XIX в. и се привеждат избрани текстови откъси от техните най-важни представители. Трета глава (42–71) е посветена на първата кодификация на новобългарския книжовен език, отразена в *Българска граматика* на Неофит Рилски, която на фона на обществено-културните условия на Българското национално възраждане и развитието на училищното дело в страната поставя началото на нова фаза в развоя на книжовния език от втората четвърт на XIX в. Граматичната терминология на Неофит Рилски се представя като продължение на една общоевропейска граматична традиция (носители на която са и М. Смотрицки, К. Аделфотес, К. Ласкарис, А. Мразович), характеризират се западно- и източнобългарските диалектни особености в езика на *Граматиката*.

8. Във Факултета по етология и емпирично културознание Тая Тонова представя магистърската си работа на 5.07.2007: *Концепции за родината сред български мигранти от немско-български партньорства (Heimatkonzeppte bei bulgarischen Migrantinnen und Migranten aus deutsch-bulgarischen Partnerschaften, 108 с.)*<sup>27</sup>. Състоящото се от Увод (1–21), три глави (22–67), Заключение (68–74), обширна Библиография (75–90) и Приложение (91–108) изследване е посветено на слабо проучена област от българската етнология. Нематериалният, пространственият и материалният аспект на концепцията за *родина* се подлагат на сравнително изследване за българските мигранти в Германия и Словакия, като се взема предвид обществено-политическият и обществено-културният контекст в живота на приемащата страна. Изясняват се означенията на понятието *родина* в български и немски език. За пръв път авторката подлага на проверка теоретични предположения въз основа на резултати от обработка на данни за български мигранти от областта Рейн-Некар в Германия. Тонова прави опит да разграничи ‘чувството за родина’ от ‘чувството за у дома’ на макро- и микроравнище. Разглежда се ролята на понятието за родина при конструирането на образа за свое и чуждо у българските мигранти в чуждоетничен контекст. Въз основа на представителни изследвания от немски етнологи, социолози и културолози явлението родина се определя като конструиран ландшафт, който може да бъде дефиниран в пространствено, социално и културно отношение. Въз основа на разработения от Тонова въпросник (98–99), както и на постигнатите от прилагането му резултати, могат да бъдат проведени цялостни, мултилокални и интеркултурни проучвания върху концепциите за родината и процесите на придобиване на чувство за дома сред българските и други мигранти върху цялата територия на Германия и други европейски страни. С добре обмислената си структура, разработената методика и постигнатите резултати работата на Тонова

<sup>27</sup> Рец. Б. Беер, Р. Злаганова.



може да служи като образец за по-нататъшни проучвания върху българските мигранти. А със събрания, анализиран и систематизиран нов материал въз основа на критично анализирана богата специална литература изследването на Топова представя важен принос към съвременната българска етнология (срв. Топова 2008).

9. Мария Лучева избира актуална тема за магистърската си работа, предадена на 17.12.2008 г.: *Към българската темпорална система. Изследване на семантиката и употребата на абсолютните времена в езика на печатните медии (Zum Tempussystem im Bulgarischen. Eine Untersuchung zur Semantik und zum Gebrauch der absoluten Tempora in der Sprache der Printmedien, 75 с.)*<sup>28</sup>. Представя се темпоралната, преносната и модалната употреба на сегашно, минало свършено, минало неопределено и бъдеще време в езика на три български ежедневника и един седмичен вестник от юли 2008 г. по отношение на тяхната семантика и функции в заглавията на вестникарските статии. Работата се състои от шест глави (5–69), Заключение (70–72) и Библиография (73–75). Конкретният анализ на ексцерпирания материал разкрива не само основните значения, но и целенасочената модална и преносна употреба на абсолютните времена в динамично развиващия се език на печатните медии в България.

10. Жоро Чипаров разглежда *Употребата на англицизми в езика на съвременната българска преса (Die Verwendung von Anglizismen in der Sprache der aktuellen bulgarischen Presse, 87 с., 15.04.2009)*<sup>29</sup>. Изследването проследява актуалния процес на навлизане на англицизми в системата на съвременния български език. За целта ексцерпирани от три издания на ежедневниците „Труд“ и „Телеграф“ (януари и март 2009 г.) англицизми се разпределят в 12 семантични полета (с. 47): 1. Вести от страната, 2. Общество и култура, 3. Чужбина, 4. Криминалност, 5. Стопанство и икономика, 6. Почивка, пътуване, здраве, 7. Наука и техника, 8. Телевизия, мода, развлечения, 9. Музика, 10. Спорт, 11. Обяви и анотации, 12. Реклама. Следват обяснения към тяхното фонетично и морфологично „вместване“ в системата на българския език, към тяхната транслитерация, транскрипция, както и данни за честотата им. Заключение (с. 79–80) и Библиографията (с. 81–85) са последвани от полезен Индекс на ексцерпирания англицизми (с. 85–87).

11. На 13.08.2010 г. Кристина Сидова предава магистърската си работа *Сравнително изследване на паратакиса в български, руски и немски език (Vergleichende Untersuchung der Parataxe im Bulgarischen, Russischen und Deutschen, 62 с.)*<sup>30</sup>. Въз основа на текст отрязък от романа на П. Вежинов

<sup>28</sup> Рец. Я. Гвозданович, Р. Златанова.

<sup>29</sup> Рец. Я. Гвозданович, Р. Златанова.

<sup>30</sup> Рец. Я. Гвозданович, Р. Златанова.

„Нощем с белите коне“ и неговия превод на руски и немски език се изследват съпоставително сложните съчинени изречения по отношение на тяхната структура и семантика. В Увода (2–24) се разглеждат общотеоретични въпроси по отношение дефиницията на изречението, класификацията му по комуникативни признаци, според граматичната му структура, по модалност, както и синтактичните единици на простото и сложното изречение. Съпоставителният езиков анализ (25–58) се провежда 1. според вида на синтактичната връзка между съставните елементи на съчиненото изречение и 2. според логично-семантичното му съдържание. Различават се четири групи изречения: 1. Със съвпадащи си признаци, 2. С различаващи се признаци, 3. С частично различаващи се признаци, 4. С несъвпадащи признаци в строежа на сложното съчинено изречение. Характеристиките са обогатени с данни за фреквентността на съответния подтип (с. 31, 41, 49, 58), намерили отражение и в Заключението (59–60) на работата.

Българистични теми се избират не само за магистърски работи (срв. също Герда Кеслер: *Идилияте на Петко Тодоров (Petko Todorovs Idyllen, 2000)*; Маргарита Бояджиева: *Промяна на валентността чрез префиксация. Съпоставително сравнение на немски и български език (Valenzveränderungen durch Präfigierung. Ein kontrastiver Vergleich zwischen dem Deutschen und dem Bulgarischen, 2004)*; Силвия Нихтянова: *Заемане на предните полета в съобщителното изречение на немски, италиански и български език (Vorfeldbesetzung im deutschen, italienischen und bulgarischen Aussagesatz, 2005)*; Ралица Токусчиева: *Турски заемки в българския език (Die türkischen Lehnwörter im Bulgarischen, 2012)*, но и за писмените и устните магистърски изпити.

### Докторски дисертации

1. След семестриално приключване на славянска филология и източно-европейска история в Гьотинген и Хайделберг (1989–1993), четирикратно участие в Летния семинар по български език и литература във Велико Търново (1989–1992), както и на 18-месечна специализация в Софийския университет, Михаел Райман завършва дисертацията си *Студии върху разпадането на инфинитива в среднобългарски (Studien über den Verfall des Infinitivs im Mittelbulgarischen, 147 с.)*, приета на 30.11.1994 от Факултета за по-нови чужди езици и литератури на Университета в Марбург<sup>31</sup>. Целта на изследването е да се проследи хронологично този процес в българския език от X до XVIII в. и да се определи кога инфинитивът изчезва като граматична категория. Авторът се опира на ексцерпиран от него материал: а) от най-важните старобългарски паметници (Супрасълски сборник, Синайски псалтир, Маринско, Зографско,

<sup>31</sup> Рец. Х.-Б. Хардер, Х. В. Шалер.



Асеманиево евангелие, Савина книга в съответствие с гръцките им образци), б) 15 паметника от XIV до XVIII в., отразяващи в по-висока степен състоянието на говоримия език. След преглед на научните изследвания (5–13) и периферно засягащи темата категории (гр. инфинитив с член или с предлози, синтактични гърцизми, с. 14–21), следва класификацията на материала (22–122): инфинитив след модални и фазови глаголи, глаголи за движение, със съществително и прилагателно име, с императив, във финални и консекутивни изречения, след условно наклонение. След кратък преглед на същия феномен в гръцки се прави извод за гръцко влияние като възможно обяснение за появата на този балканизъм в българския език (127–132). Следва списък със съкращенията на изследваните паметници (133–135) и Библиография (с. 136–146; срв. Reimann 1994).

2. Първоначално Лариса Хиряева завършва българска и руска филология през 1990 г. в Ленинград. В Хайделберг подготвя промоцията си в областта на славянската филология и преподаване на немски като чужд език (1990–1997) с изследването *Студии върху структурната типология на руската и българската вълшебна приказка* (*Studien zu einer strukturellen Typologie des russischen und bulgarischen Zaubermärchens*, 1997<sup>32</sup>; срв. Chiriaeva 1999). Материалът, на който се основава изследването, включва прочутата сбирка на А. Н. Афанасиев и българския т. 9 от 12-томното издание *Българско народно творчество* (София 1963), както и отделни токове от *Сборник за народни умотворения, наука и книжнина* (от 1889 г. насам). Теоретически Хиряева се опира на известния труд „Морфология сказки“ (1928) на бележития руски етнограф В. Я. Пропп, като разширява силно инструментариума за сравнителното си изследване (гл. I, II). Предлага се структурно обоснован метод за представяне строежа на приказките. В анализирания корпус се включват 30 типа приказки, принадлежащи към общ руски и български репертоар, както и 46 предимно руски и 26 български приказки (гл. III). Отворен остава въпросът за обяснение на общите признаци (разпространение на мотивите, генетично наследство, праславянска основа). Същевременно се посочва в каква степен общите особености могат да бъдат отнесени към европейския и източния репертоар. Като структуралист Хиряева се домогва до плодотворни феноменологични позиции. Резултатите от установените от нея типове и сравнението между тях се представят във форма на каталог в самостоятелна глава (IV). Трудът ѝ е значителен принос, който обогатява съществено научното изследване на вълшебната приказка.

3. Въпреки че Соня Даиева-Шнайдер завършва българска филология и френски език в Софийския университет, а след това литературознание, история на изкуството и философия в Карлсруе, където през 2001 г. представя докторската си дисертация, тя получава важна литература от Българистичната библиотека на

<sup>32</sup> Рец. Х.-Ю. Герик, В. Потхоф.

Славистичния институт в Хайделберг и творчески импулси за научната си работа. Сравнителното ѝ изследване *Чавдар Мутафов и немският експресионизъм. Интеркултурно проучване върху ролята на немския експресионизъм в творчеството на един български писател и теоретик на изкуството (Čavdar Mutafov und der deutsche Expressionismus. Eine interkulturelle Studie zur Rolle des deutschen Expressionismus im Werk eines bulgarischen Schriftstellers und Kunsttheoretikers*, срв. Daieva-Schneider 2001, 197 с.<sup>33</sup>) запълва голяма празнота<sup>34</sup> в историята на българската литература. Централният анализ в работата е посветен на интертекстуалните взаимоотношения между неговия декоративен роман „Дилетант или градината с манекените“ (1926) и литературния му образец – ранноекспресионистичната творба на Карл Айнщайн „Bebuquin oder die Dilettanten des Wunders“ (1912).

4. Габи Тиман следва славянска филология и източноевропейска история в Гьотинген и Хайделберг, където през 2001 промовира. В дисертацията си *Творчеството на Емануил Попдимитров и епохата fin de siècle (Das Werk Emanuil Popdimitrovs im Rahmen des Fin de siècle*, 386 с.<sup>35</sup>) изследва за пръв път и въз основа на трудни за разшифроване ръкописи от литературното наследство на поета, съхранявано в софийските библиотеки, жизнената философия на Е. Попдимитров (1885–1943) за същността и задачите на изкуството (ч. I–III), която дава възможност да се проникне както в литературното му творчество, така и в литературно-историческите студии на поета (ч. IV). От съпоставителна гледна точка се проследяват връзките му не само със западноевропейските литератури, но и с руската литература. По-късно В. Геземан пише по повод на излязлата от печат монография (срв. и Tiemann 2004, 2004, 2008): „Работата се отличава с изключителна прецизност, овладяност и стилистична яснота, изградени върху широк изворов материал и богата библиография. За пръв път творчеството на Емануил Попдимитров е подложено на толкова обхвaten и образцов анализ, който е от първостепенно значение и за епохата на fin de siècle.“ (Gesemann 2006, 243).<sup>36</sup>

<sup>33</sup> Рец. Г. Гросклаус, В. Потхоф.

<sup>34</sup> След обнародваната през 1993 г. важна монография на Т. Мартин, в която цялостно се анализират отпечатаните между 1919 и 1930 г. разкази на Ч. Мутафов. Големият принос на изследването му се състои в интерпретацията на българския литературен диаволизъм, т.е. на възприемането на света като илюзия по отношение на Аз-субекта.

<sup>35</sup> Рец. В. Потхоф и Х.-Ю. Герик.

<sup>36</sup> Още по време на следването си Тиман взема участие в Международния симпозиум „Проблеми на българската литература“ в София (август 1990) с доклад върху лириката в проза на Елин Пелин (Tiemann 1977). По-късно тя се изявява успешно като лектор по немски език във Великотърновския университет, като преводач на литературни, журналистически и научни текстове от български на немски и като изследовател (срв. Tiemann 2006, 2006a, 2008, 2009). Тук се отнасят многобройни преводи на лирични и прозаични творби (Tzveta Sofronieva (1999), Emmy Barouh (2002), Mirela Ivanova (2004), Georgi Grozev (2010), Tzveta Delcheva (2012), но също така и Nikolaj Kănčev, Konstantin Iliev, Kristin Dimitrova, Miglena Nikolčina, Georgi Gospodinov, Ivan Teofilov, Kiril Merdžanski, Galina Nikolova, Plamen Dojnov, Bojko Lambovski, Gebrüder Mormarev, Silvija Čoleva, Nadja Radulova) в антологии и списания (*Neue Sirene, Neue Literatur, Die Horen, Akzente, Westpennest, Ostragehege*), сценарии и др.



5. Езиковите познания по български език са безусловно необходими за подготовка на дисертацията *История на Македония и Тракия от Балканските войни до Малоазийската катастрофа (Geschichte Makedoniens und Thrakiens von den Balkankriegen bis zur Kleinasiatischen Katastrophe)* на Кириаки Дукелис, която избира един толкова важен, актуален и малко изследван проблем за дисертацията си в областта на югоизточноевропейската история. В периода от 2003 до 2005 г. тя изучава интензивно български език и участва успешно в предлаганите езикови курсове. Защото една от предпоставките за обективна преценка на изследваните събития, чиито последици за европейската история се чувстват до днес, е задълбочената преценка и анализ на съответната литература в оригинал (от националните библиотеки и исторически архиви на Балкана) не само на гръцки, македонски и сръбски, но особено и на български език. Противопоставянето на националните предразсъдъци, които пречат на характеризиращата се с изключителни празноти научна литература, следва да допринесе за преодоляване на досегашния националистичен поглед от гръцка и българска страна в духа на обединена Европа.

6. По време на следването си в Славистичния институт Ханс Георг Нагел се изявява като сериозно мотивиран и ангажиран студент, който от 2003 до 2007 г. участва активно в езиковите курсове по български език, както и в специалните семинари по синхронен и диахронен развой на българския език, по славянска медиевистика, за да завърши следването си с втора специалност „Славянско езикознание“ през 2008 г. с отличие. За докторската си работа в Института по византийска археология и история на изкуството той избира темата *Процесионна и литургична утвар във Византия: историческо-изкуствоведски поглед, религиозна и обществено-историческа класификация, VI–XIV в. (Prozessionen und liturgisches Gerät in Byzanz: kunstgeschichtliche Erfassung und religions- und gesellschaftsgeschichtliche Einordnung, 6.–14. Jh.)*. С изработването ѝ Нагел има възможност да направи важен принос към точното представяне на особеностите на православната култура в страните на Източна и Югоизточна Европа от времето на изначалното им формиране до XIV в. Защото различното отражение, промяна и по-нататъшно развитие на византийския образец в славянските култури на Балкана и в Източна Европа са една от най-интересните и все още малко разработени области на византологията. Както от византийска, така и от българска или сръбска страна и до днес не са предприети усилия за изработване на цялостен корпус на литургичната утвар. Липсва специална библиография по средновековно българско и сръбско богословие. Все още не са напълно изяснени въпроси като: развитие на византийската литургия и славяните, глаголическият сакраментар на светите Кирил и Методий, типикът и неговият литературно-исторически контекст, литургическата традиция на българската и сръбската църква IX–XIV в., особености на славянското иконопочитание, литургическата утвар и нейните функции и т.н. Липсват сполучливи синтетични изследвания в

това отношение както в областта на византологията, така и на славистиката. С обхватния поглед на историка, византолога и слависта Х. Г. Нагел е в състояние да преодолее този недостатък.

Научноизследователската работа в областта на българистиката през изминалия период се отразява не само в магистърските и докторските работи, но и в публикациите на Румяна Златанова. Отдавна в славистиката се чувства необходимост от изследване на първоначалния библиейски превод и от критично издание на библиейските текстове. Все още обаче липсват достатъчно надеждни и целенасочени изследвания, които да разкриват цялостната текстова традиция на даден библиейски текст. С оглед на тази належаща задача Българската библиейска комисия към Международния комитет на славистите планира първи издания от дипломатичен тип по най-ранния известен засега библиейски свод на славянски кирилски старозаветен текст – среднобългарския ръкопис от края на XIV в. F.I.461, който се съхранява в Санкт Петербург. Той включва и най-стария препис на книгата на Дванадесетте пророци с екзегетически тълкувания на Теодорит Кирски (393–469), преведени в Преслав през X в. Ето защо за целия славянски-говорещ свят F.I.461 е от изключителен интерес с оглед текстологичното изследване на старозаветния текст. Хайделберг предлага на Румяна Златанова единствена по рода си възможност за задълбочаване в проблематиката на библиейската текстология и критика благодарение на богатата библиотека на Научно-теологичния семинар и ценните импулси от лекциите в тази област, водени от такива забележителни учени като Ролф Рендорф, Георг Кристиан Махолц или Герд Тайсен. За да подготви първо издание от дипломатичен тип на Книга на Дванадесетте пророци, Румяна Златанова се обръща към Университетската библиотека в Хайделберг, която ѝ съдейства при набавяне на трудно достъпни апографи на тази библиейска книга от Букурещ, Москва, Загреб, Белград и др. В сътрудничество с Райнхард Лампе тя разработва (1990–1992) знаков фонд към текстообработващата програма T3, съдържащ възможности за точно предаване на кирилски ръкописи, каквито в началото на 90-те години на XX в. не притежават нито наличните типографски шрифтове, нито други компютърни фондове като по-късно възникналите Starslo, Starbig (Скопие) или Method I/II, Method Plus (Бамберг) за системата True Type на MS Windows. Въз основа на комплексен текстов анализ (в сравнение с гръцкия образец) и проучване на цялостната текстова традиция на славянска почва се осъществява първо издание на преславската Книга на Дванадесетте пророци с тълкувания с помощта на T3 (Златанова 1998; срв. и Zlatanova 1992, 1998, 1999).

В началото на 1990-те години се водят дискусии на славистични научни форуми по проблеми на библиейската текстология и критика. Румяна Златанова участва с доклади в различни международни симпозиуми и конгреси. По отношение изданието на по-стари славянски текстове се посочва необходимостта от подготовка на критически издания (в смисъла на класическата филология)



на старобългарски и църковнославянски текстове. Независимо от факта, че привлеченият за текстов анализ материал в досегашните изследвания не представя изчерпателно цялостния ръкописен фонд към даден старозаветен текст, налице са опити и за реконструкция на първоначалните славянски преводи. Въз основа на използвани за текстологичен анализ хърватско-глаголически и типологично релевантни кирилски апографи Златанова предприема първи опити за реконструкция на книгите на пророците Йоел, Йона, Агей, Малахия (Zlatanova 1994, 1999; Златанова 1998, 2007), а по-късно и на Житията на пророците Амос, Осия, Авдий, Йона, Малахия, Захария (Zlatanova 2003, 2011; Златанова 2005) по Преславската им рецензия.

Към тези публикации се добавят и редица статии за *Кирило-Методиевската енциклопедия* (т. 3 и 4, София 2003), за *Bulgarian Studies abroad in the 20th Century* (София 2008), изданието на големия *Старобългарски речник* (I. София 1999, II. София 2009), различни рецензии и отзиви в славистични списания и др.

### **Културно наследство и идентичност**

Важна предпоставка за насърчаване на интереса към българската култура, литература и език са многобройните, станали любими на студентите, български вечери, които се организират редовно от Р. Златанова за Коледа, 1 март, 24 май или по повод на друго историческо събитие, свързано с България. Поетични изненади, кулинарни специалитети, българска музика, филми за историята и културата на страната или по литературни творби на известни български автори вдъхновяват за оживени и вълнуващи разговори, оставят в съзнанието незабравими следи и събуждат у присъстващите чувството, че са попаднали сред същинска изследователска експедиция по пътя към ново откритие.

Силно впечатление оставят ежегодните изложби с фототабла в залата за лекции на Института по повод на 24 май. Представя се разнообразна палитра от теми: Украса на българските ръкописи, Български манастири, Възникване на славянската писменост, Глаголица и кирилица, Първо българско царство, Съкровището от Рогозен (V–IV в. пр.Хр.), Разпространение на славянската писменост, Българската икона – художествени школи, Зографът Захарий, Скулпторът Георги Чапкънов, Цикълът „Музикални вариации“ (колажи) на художника Сп. Паскалевски (представен в Аудиторията на Института по практическа теология, 24.05.2003), Средновековна българска писменост, Непознатият възрожденец д-р Петър Берон, Три азбуки – един диалог (изложба на Сп. Паскалевски в Славистичния институт по повод на 625-годишния юбилей на Университета 2011) и под.

Както по времето на големите славянски първоапостоли, които още през IX в. се застъпват за оживотворяване на моста между Запада и Изтока, така и днес прави впечатление, че Западът почти нищо не знае за Изтока. Ето защо редом с педагогическата си ангажираност в областта на палеославистиката,





българистиката и балканистиката Р. Златанова се изявява като посланик на многообразния и многопластов балкански топос на българската култура, изнася доклади, придружени с диапозитиви (по-късно – с дигитални изображения) пред различни слушателски кръгове в Германия и Австрия. Компетентното ѝ и емоционално слово печели все повече приятели на многовековната българска култура, история и писменост. Срв. напр. следните теми на доклади (подбор): Културно наследство и идентичност: България в културния диалог на християнска Европа; При изворите на европейската цивилизация: България в Античността и Средновековието; Възникване на славянската писменост; Глаголицата при славяните; Светите Кирил и Методий в европейските им измерения; Стари цивилизации в България; Славянските апостоли Кирил и Методий като посредници между Константинопол и Рим; Житието на св. Методий; Наследството на Античността в България; Художествени традиции в България; Българското академическо дружество „Д-р Петър Берон“ със седалище в Хайделберг; Разпространение на старобългарската писменост в светлината на археологията (IX–XI в.); Многоезичието в Европа – днес и по време на Първото българско царство; Езикова история и политика в България и мн. др. (Zlatanova 2008, 2012).

Релефът на д-р Петър Берон срещу Института по практическо богословие на Университета („Карлсраге“ 3, Хайделберг) отдавна се е превърнал в място за поклонение при редовните ни чествания по повод на 24 май. През 1825 г. 26-годишният студент Петър Хаджи Берон се записва да следва философия в древния университет. По-късно сменя специалността си с медицина, в областта на която промовира на 9 юли 1831 г. в Мюнхен. Бележитият изследовател, натурфилософ и просветител д-р Петър Берон (1799–1871) е пръв носител на западноевропейската интелектуална традиция на българска почва в зората на най-новата ни история.<sup>37</sup> Отъждествява се с всяка идея, утвърждаваща славянството, а чрез него и бъдещето на българския народ като историческа величина – натурфилософ от европейски формат, когото немците могат да сравняват с Лайбниц, руснаците – с Ломоносов, хърватите – с Боскович. С него започва проникването на съвременна западноевропейска мисъл в България.

Животът и дейността му се превръщат в истинска програма не само за следващите поколения негови следовници. Прави чест на българските интелектуалци в изгнание, че остават верни на просветителския дух на д-р П. Берон. Като „символ на духовната връзка на българския народ с европейския Запад“ те избират името му за патрон на новооснованото Българско

<sup>37</sup> Той оставя следите си в историята на науката с внушително творческо дело – цели 25 тома (над 16 000 печатни страници) изследвания, публикувани на френски, немски, латински, гръцки и български език. Срв. Златанова 1996.



академическо дружество (1965), а Хайделберг – като олицетворение на чисто академична дейност – за негово седалище.<sup>38</sup> В деня на Първото тържествено събрание в Аулата на стария университет (22 май 1966) Дружеството открива паметна плоча на дома (ул. „Обере Некаршрасе“ 7, сн. 2), в който Берон е живял през 1826/1827 г. (срв. Златанова 1996).

### **Измерения на духа в международния диалог днес**

Днес делото на солунските първоапостоли и създатели на славянската писменост, св. Кирил (826/7–869) и св. Методий (815–885), е неделима част от фундамента на европейското културно пространство. Един съвременен поглед към духовното им наследство в Европа ни насочва към изложбата *Житието на св. Методий*<sup>39</sup>, замислена като принос към разкриване на голямото езиково-творческо постижение на св. Методий – преводът на Библията, най-забележителната литературна проява на Славянското средновековие. Художникът Спартак Паскалевски подготвя изложбата в Palais Adelman по повод на празненствата за 24 май 2004 в Елванген. В поздравителните си думи кметът на града, г-н Карл Хилзенбек, подчертава, че пребиваването на св. Методий в някогашния бенедиктински манастир е онази нишка, която свързва още от 870 г. града с Югоизточна Европа (Paskalevski 2006: 7). От 35 години вече на 24 май се стичат поклонници към Methodiusplatz в центъра на Елванген (от България, Македония, Гърция, Словакия), живеещи в Западна Европа, както и представители на висшето духовенство и дипломацията. Освен релефа на св. Методий от Величко Минеков българите издигат тук и параклис (1987). Желателно би било, според г-н Хилзенбек, почитането на св. Методий в Елванген да се превърне занапред в общоевропейски църковен празник.

Студентите от Хайделберг полагат венец пред релефа на св. Методий в присъствието на българския и македонския посланик. Р. Златанова въвежда в изложбата многобройните гости от страната и чужбина, след което изнася доклад с диапозитиви – „Хилядолетни съкровища на изкуството от България“ – и разговаря с проф. Герхард Подскалки, проф. Имо Еберл, Моц Тице, свещ. Недялко Калинов и много други колеги, гости и студенти.

По случай 1120 години от успението на св. Методий (6.04.2005) изложбата *Житието на св. Методий* се експонира в Дом Витгенщайн, Виена.<sup>40</sup> Показва

<sup>38</sup> По-късно студенти българисти от Хайделберг и Р. Златанова ще подпомогнат българския телевизионен екип при заснемането на документалния филм „Непознатият възрожденец д-р П. Берон“ (Ст. Великов, В. Стефанова), излъчен по БНТ през 2000 г. по случай 200 г. от рождението му.

<sup>39</sup> Срв. Paskalevski 2006. Издаден и снабден с коментар, исторически данни и таблици от Р. Златанова, томът надхвърля представите за изложбен каталог и предлага задълбочен поглед върху епохата на Солунските братя. Срв. и Röhling 2006.

<sup>40</sup> Р. Златанова изнася доклад с диапозитиви „Многоезичието в Европа – днес и по време на Първото българско царство“, посрещнат с голям интерес. Тук започва заснемането на документалния филм на Б. Василев и Хр. Данев „По-големият брат Методий и приятелите на България в Европа“, излъчен 2005 по БНТ.

се с успех от 9 до 31 май 2008 по повод честването на Деня на българската просвета и славянска писменост в дома на Фондация „Герхард Хауптман“ по покана на Немско-източноевропейския форум в Дюселдорф, както и в рамките на внушителния културен проект „България в Химерод“ 2007 в Музея на Абатство Химерод<sup>41</sup> от Р. Златанова. Докосването до древното българско сакрално изкуство, задълбочено от изключително интересни доклади в областта на църковно-религиозната и духовната история, намира отражение в голям документален сборник „България в Химерод“ (Abt Fromme OCist, Zlatanova 2008). Той предлага импулси от най-високо естество в усилията на организаторите да допринесат за строежа на моста между православната и западната църква и култура.

Вдъхновен от посветените на България празненства и симпозиуми в Химерод, Спартак Паскалевски разработва проект за мащабен триптих *Мистичен празник* (масло/акрил върху платно/дърво, 340x200 см), който получава подкрепата на Абатството в Химерод, където се и сътворява в началото на 2008 г. Творбата се вписва в многообразната дейност на манастира и икуменическите му усилия за задълбочаване на духовния диалог между Запад и Изток. Триптихът е посветен на тримата небесни покровители на Европа – св. Бенедикт, св. Кирил и св. Методий. Прави толкова силно впечатление, че вместо в Музея Абатството му отреджа място до олтара на своята катедрала, където е осветен на 2 март 2008 г. (срв. Paskalevski 2010).

Тази художествена творба, вдъхновена от духовния подвиг на солунските братя, дава подтик за ново осмисляне на присъствието ни в културното пространство на Европа, изразяващо се не само в обичайно повтарящото се ритуално почитане на миналото, а в действено творческо съизмерване с него.

По поръчение на „Немско-българското дружество за насърчаване на връзките между Германия и България“ в областта на науката и културата със седалище Берлин и филиали в Марбург, Хайделберг и Йена, чийто съосновател е и Р. Златанова, се издава списанието *Bulgarien-Jahrbuch* (от 1997)<sup>42</sup> – с актуални научни приноси в различни българистични области, както и серията *Bulgarische*

<sup>41</sup> Абатство Химерод е разположено в западната погранична област на Германия, близо до Франция, Люксембург, Белгия, Холандия и е само на 50 км североизточно от гр. Трир. Основано е през 1134 г. от св. Бернар Клервоски – големия син на Цистерциенския орден. С представителния си музей и мащабна културна дейност днес той е притегателен център за многобройните си почитатели и поклонници от цяла Европа.

<sup>42</sup> Издава се от В. Геземан, Р. Златанова и Р. Иванова-Кифер (1997-2008), от 2009 – от В. Геземан, З. Комати, Р. Краус, Х. Шалер.



*Bibliothek* в „Нова поредица“.<sup>43</sup> Междуременно тя наброява 19 тома.

В последните години Р. Златанова подпомага осъществяването на няколко значителни художествени проекта, които свидетелстват за появата на нови аспекти в развитието на немско-българския културен диалог. Голямата експозиция „9 + 1“ (Zlatanova 2005) в рамките на X салон на изкуствата в НДК, София (27.05–12.06.2005) е пример за непосредствен акт на творчески дискурс, който се основава на естественото и непринудено общуване на девет художници от Баден-Вюртемберг и един техен колега от България. Търсенията им очертават богата палитра от актуални творчески подходи – от тези на старите майстори до концептуалното изкуство в областта на живописата, рисунката, графиката, фотографията, скулптурата и инсталацията. Проектът получава Специалната награда на НДК (2005).

С други четирима творци от Баден-Вюртемберг (Ханелоре Бире, Готхард Глич, Никол Хилкерт, Ангела Миклас) и българските им колеги Ивелина Иванова и Спартак Паскалевски се осъществява експозицията „Добър вечер, Моцарт!“ (28.05–22.06.2006) в Галерията на Концертна зала „България“, София (срв. Paskalevski, Zlatanova 2006).

Основаната от Сп. Паскалевски и Р. Златанова нова поредица „Диалог и духовност“ (София, от 2006) отразява разностранни аспекти на научния и художествения дискурс на европейска сцена (срв. Паскалевски 2006, 2008). В пресечната територия на философия, антропология, естетика, история на изкуството, семиотика на културата и морфология на изкуството Сп. Паскалевски (т. 2, 2008) въвежда нов аналитичен ‚модел на сакралното‘ и съответен

<sup>43</sup> Издава се от В. Геземан, Р. Златанова, П. Мюлер и Х. Шалер. Срв. 1. Gesemann, G.: *Zweiundsiebzig Lieder des bulgarischen Volkes*. Marburg 1996; 2. Rader, H.: *Auf Umwegen zu sich selbst*. Blaga Dimitrovas Roman 'Otklonenie'. Marburg 1997; 3. **Grunewald, K., D. Stoilov: Natur- und Kulturlandschaften Bulgariens. Landschafts-ökologische Bestandsaufnahme, Entwicklungs- und Schutzpotential**. Marburg 1998; 4. Sofronieva, Tz.: *Gefangen im Licht*. Lyrik bulgarisch und deutsch. Deutsche Übersetzung von G. Tiemann. Marburg 1999; 5. Jowkow, J.: *Ein Frauenherz und andere Erzählungen*. Ins Deutsche übertragen von H. Herboth. Marburg 1999; 7. Paskov, B.: *Zehn Traumgespanne*. Lyrik bulgarisch und deutsch. Deutsche Übersetzung von A. Uhlig. Marburg 2001; 8. Rolly, H.: *Soziale Arbeit in Bulgarien*. München 2005; 9. Endler, D. (Hg.): *Deutsch-bulgarische Begegnungen in Kunst und Literatur während des 19. und 20. Jahrhunderts*. München 2006; 10. Paskalevski, Sp., M. Tietze, R. Zlatanova (Hg.): *9 + 1*. Katalog zur Ausstellung anlässlich des X. Salon des Arts 2005 im Kulturpalast, Sofia. Zweisprachig deutsch und bulgarisch. München 2005; 11. Döpman, H.-D.: *Kirche in Bulgarien von den Anfängen bis zur Gegenwart*. München 2006; 12. **Paskalevski, Sp.: Die Vita des Heiligen Methodius. Zweisprachig bulgarisch und deutsch**. München 2006; 13. Abt Fromme, B. OCist, R. Zlatanova (Hg.): *Bulgarien in Himmerod*. Zweisprachig bulgarisch und deutsch. München 2008; 14. Dimitrov, G.: *Kultur im Transformationsprozess Osteuropas. Zum Wandel kultureller Institutionen am Beispiel Bulgariens nach 1989*. München 2009; 15. Schaller, H., R. Zlatanova (Hg.): *Symbolae Ecclesiasticae Bulgaricae*. Vorträge anlässlich des 80. Geburtstages von H.-D. Döpman. München-Berlin 2011; 16. Schaller, H., R. Zlatanova (Hg.): *Silvae Bulgaricae*. Vorträge anlässlich des 80. Geburtstages von Dr. H. Röhling. München-Berlin 2012; 17. Schaller, H., R. Zlatanova (Hg.): *Kontinuität gegen Widerwärtigkeit*. Vorträge anlässlich des 80. Geburtstages von D. h.c. Norbert Randow. München-Berlin 2013. 18. Popova, D.: *Authentizität, Medialität und Identität. Wege der Definition und Transformation „authentischer bulgarischer Musiken“*. München - Berlin 2013; 19. Kristophson, J., R. Zlatanova (Hg.): *Non solum philologus*. Vorträge anlässlich des 70. Geburtstages von Prof. Dr. D.h.c. H. W. Schaller. München-Berlin 2013 и др.



инструментариум, за да анализира многоаспектно сакралното в неканоничните форми на модерното изкуство в генетически и функционален аспект. Приносното му сравнително проучване на европейската и балканската художествена практика (отразена в творчеството на И. Мешрович, К. Брънкуш, К. Партенис, Ф. Кондоглу, Н. Райнов, Вл. Димитров-Майстора, Ж. Настасиевич) е осъществено чрез трите ментални конструкции: 1. идеи за дематериализацията, 2. идеи за духовното, 3. идеи за прафеномена; разграничени са системно свързаните исторически форми на култа, културата и изкуството, изразени чрез постепенност на компонентите: Модус, Технус и Проекция. В том 3 словесното, звуковото и образното начало се съединяват синергично в нестандартен иновативен експеримент, който поражда нови идеи и форми в областта на сатирата, музиката и изобразителното изкуство (Т. 3; срв. Mekelburg, Paskalevski 2009). Том 5 е посветен на творческата и педагогическата дейност на Емилия Андонова, примабалерина на Държавния театър в Саарбрюкен и доцент по класическа техника и модерен танц в Балетната академия, Кьолн, както и на танца като креативен феномен по отношение на неговия генезис и връзката му с другите изкуства (срв. Paskalevski, Zlatanova 2011).<sup>44</sup>

На общите християнски ценности в духовното служение на св. Бенедикт и св. Бернар Клервоски, както и на универсалната културна мисия на светите Кирил и Методий, чието послание за културен континуитет и историческа памет принадлежи с неотслабваща сила както на настоящето, така и на бъдещето, е посветен т. 4. Художникът (Paskalevski 2010) превръща обяната от сакрална светлина композиция на своя *Мистичен празник* в мост, към който водят пътищата на духа.<sup>45</sup>

В нашия многообразен и динамичен глобализиран свят посвещаването на българистиката отново се превръща в мисия. Времето на лекторите с гастролираща нагласа принадлежи на миналото. Но дали сме подготвени за очакващите ни предизвикателства на реалността?

**Румяна Златанова**

<sup>44</sup> Срв. напр. Röhling (2006) и неговите отзиви в: Bulgarien-Jahrbuch 2008, с. 268–272; ABDOS-Mitteilungen 25, 2005, 2, с. 35; Kristophson, J. в: Bulgarien-Jahrbuch 2007, с. 247–252.

<sup>45</sup> От м. октомври 2010 г. Българският лекторат в Хайделберг е поверен на д-р Благвест Величков.



## Литература

1. Дограмаджиева, Е. Златанова, Румяна. В: Кирило-Методиевска енциклопедия, т. IV. С., 2003, 690–692.
2. Златанова, Р. Структура на простото изречение в книжовния старобългарски език. С., 1990.
3. Златанова, Р. Международен симпозиум в Хайделберг. В: *Palaeobulgaria XVI*–II. 1994, 3, 102–103.
4. Златанова, Р. Българският интелектуалец – порив към осъществяване. Към историята на Българското академическо дружество „Д-р Петър Берон“ в Хайделберг. В: *Език и литература* 51. 1996, 3–4, 132–143.
5. Златанова, Р. Книга на Дванадесетте пророци с тълкувания. Старобългарският превод на Стария Завет, кн. I. С., 1998, 616 S.
6. Златанова, Р. Книгата на пророк Йона и реконструкцията на първоначалния ѝ славянски превод. В: *Медиевистика и културна антропология*. Сборник в чест на 40-годишната творческа дейност на проф. Д. Петканова. С., 1998а, 470–501.
7. Златанова, Р. Творчески юбилей на немски славист. В: *Български език XLVIII*, 1999/2000, 1, 88–93.
8. Златанова, Р. Панцер, Балдур. В: Кирило-Методиевска енциклопедия, т. III. С., 2003, 87–92.
9. Златанова, Р. Житието на пророк Авдий и реконструкцията на първоначалния му превод. В: *Acta palaeoslavica* 2. С., 2005, 93–102.
10. Златанова, Р. Към състава на Търновския библейски свод с тълкувания. Книгата на пророк Агей и нейната реконструкция. В: *Търновска книжовна школа*, т. 8. Св. Евтимий, Патриарх Търновски, и неговата духовна мисия в Европа. Велико Търново, 2007, 249–281.
11. Минчева, А., П. Пенкова Айцетмюлер, Рудолф. В: Кирило-Методиевска енциклопедия, т. I. С., 1985, 54–57.
12. Паскалевски, Сп. Дух и отдаденост. В: *Диалог и духовност*, I. В чест на Румяна Златанова. Изд. Сп. Паскалевски. С., 2006, IX–XXV.
13. Паскалевски, Сп. Проекции на сакралното в изкуството на балканските художници от 20–40-те години на XX век [Диалог и духовност, т. 2]. Изд. Р. Златанова. С., 2008.
14. Стойкова, А. Чижевски, Дмитро. В: Кирило-Методиевска енциклопедия, т. IV. София 2003, 516–519.
15. Abt Fromme, Br. OCist, R. Zlatanova (Hrsg.) *Bulgarien in Himmerod*. Bulgarisch/Deutsch [Bulgari sche Bibliothek NF, Bd. 13]. München, 2008, 609 S.
16. Barouh, E. *Janseits der Utopian. Bulgarien, der Balkan, Europa – Visionen für das nächste Jahrzehnt*. Aus dem Bulgarischen G. Tiemann. Köln, Sofia, 2002.
17. Chiriaeva, L. *Studien zu einer strukturellen Typologie des russischen und bulgarischen Zauber mär chens*. Frankfurt/M, Bern, Berlin et al. 1999 [Heidelberger Publikationen zur Slavistik, B. Literaturwissenschaftliche Reihe, Bd. 11], 248 S.
18. Daieva-Schneider, S. Čavdar Mutafov und der deutsche Expressionismus: eine inter-

- kulturelle Studie zur Rolle des deutschen Expressionismus im Werk eines bulgarischen Schriftstellers und Kunsttheoretikers. Frankfurt a. M., Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien 2001 [Heidelberger Publikationen zur Slavistik, B. Literaturwissenschaftliche Reihe, Bd. 19], 198 S.
19. Delcheva, Tz. Jenseits des Sommers, Ewigkeit. Gedichte. Aus dem Bulgarischen G. Tiemann. Wien 2012.
  20. Gesemann, W. (Rez.) Gabi Tiemann. Das Werk Emanuil Dimitrovs im Rahmen des Fin de siècle. Frankfurt u.a. 2004. In: Bulgarien-Jahrbuch 2006, 237–243.
  21. Grozdev, G. Beute. Roman. Aus dem Bulgarischen G. Tiemann. Ruse, 2010.
  22. Guy, J.-C. Les Apophthegmes des Pères. Collection Systématique. Chap. I–IX. Paris, 1993.
  23. Ivanova, M. Versöhnung mit der Kälte. Gedichte. Aus dem Bulgarischen G. Tiemann. Heidelberg, 2004.
  24. KDGK = Kürschners deutscher Gelehrten-Kalender. Berlin/München.
  25. Manger, K. (Hrsg.) Die Wirklichkeit der Kunst und das Abenteuer der Interpretation. Festschrift für Horst-Jürgen Gerigk. Heidelberg 1999 (Schriftenverzeichnis, 3773–383).
  26. Martin, Th Der bulgarische Diabolismus. Eine Studie zur bulgarischen Phantastik zwischen 1920 und 1934. Wiesbaden 1993 [Opera Slavica, NF 22].
  27. Mekelburg, K., F. Mekelburg, S. Paskalevski Worte, Bilder, Töne. Paradoxa und Sarkasmen. Hrsg. R. Zlatanova [Dialog i duchovnost, Bd. 3]. Sofia, 2009.
  28. Rader, H. Auf Umwegen zu sich selbst. Blaga Dimotrovas Roman *Otklonenie*. [Bulgarische Bibliothek N.F., Bd. 2]. Marburg, 1997, 140 S.
  29. Paskalevski, S. Die Vita des Heiligen Methodius. Hrsg. von R. Zlatanova [Bulgarische Bibliothek NF, Bd. 12]. München, 2006.
  30. Paskalevski, Sp. Triptychon *Mystisches Fest*. Hl. Benedikt und die hll. Kyrill und Method in Himmerod. Hrsg. von R. Zlatanova [Диалог и духовност, т. 4]. C., 2010.
  31. Paskalevski, S., R. Zlatanova „Guten Abend, Mozart!“ Ausstellung deutscher und bulgarischer Künstler in Sofia. In: Bulgarien-Jahrbuch, 2006, 215–220.
  32. Paskalevski, S., R. Zlatanova Auf Terpsichores Schwingen. Die Ballerina Emilia Andonova. Hrsg. R. Zlatanova [Диалог и духовност, т. 5]. Sofia 2011.
  33. Reimann, M. Studien über den Verfall des Infinitivs im Mittelbulgarischen. Marburg, 1994, 146 S.
  34. Röhling, H. (Rez.) Paskalevski, Sp. Die Vita des Heiligen Methodius. München, 2006. In: ABDOS-Mitteilungen 26, 2006, Nr. 2, S. 38.
  35. Röhling, H. Kontinuität als grundlegende Kategorie für Bildung und Wissenschaft und ihre Gefährdung im deutsch-slavisch-bulgarischen Kontext. In: Kontinuität gegen Widerwärtigkeit. Vorträge anlässlich des 80. Geburtstages von Dr.h.c. Norbert Randow am 2. März 2010 in Berlin. Hrsg. W. Schaller, R. Zlatanova. München-Berlin-Washington, D.C., 2013, 96–111 [Bulgarische Bibliothek NF, Bd. 17].
  36. Sofronieva, Tz. Gefangen im Licht. Lyrik bulgarisch und deutsch. Ins Deutsche übertragen von G. Tiemann [Bulgarische Bibliothek NF, Bd. 4]. Marburg, 1999.
  37. Teutsch, A. Das Rusinische der Ostslowakei im Kontext seiner Nachbarsprachen. Frank-



- furt am Main, Berlin, Bern, Wien u.a., 2001 [Heidelberger Publikationen zur Slavistik. A. Linguistische Reihe, 12].
38. Tiemann, G. Survaki – das bulgarische Neujahrsfest. In: Feste der Völker. Hrsg. von C. Emmendorfer. Frankfurt a.M., 1994, 1–10.
  39. Tiemann, G. Strukturelle und thematische Besonderheiten der Prosalyrik Elin Pelins. In: Bulgarien-Jahrbuch 1997, S. 77–86. На бълг. език: Към структурните и тематични особености на лириката в проза „Черни рози“ от Елин Пелин. В: Литературна мисъл 1997–1998, 2, 116–123.
  40. Tiemann, G. Das Werk Emanuil Popdimitrovs im Rahmen des Fin de siècle. Frankfurt a. M., Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien, 2004 [Heidelberger Publikationen zur Slavistik, B. Literaturwissenschaftliche Reihe, Bd. 28], 320 S.
  41. Tiemann, G. Die ästhetische Weltanschauung oder das Universum von Emanuil Popdimitrov. In: Bulgarien-Jahrbuch 2002/2003. Marburg, 2004a, 125–135.
  42. Tiemann, G. Bulgarische Literatur in deutscher Übersetzung vor dem 9. September und nach der Wende. In: Езиковата политика на Европейския съюз и европейското университетско пространство. Велико Търново, 2006, т. 2, 834–841.
  43. Tiemann, G. Das Paradies bei Tarnovo. In: Dialog i duchovnost. Festschrift zum 60. Geburtstag von Rumjana Zlatanova. Sofia, 2006a, 343–353.
  44. Tiemann, G. Teodor Trajanov und Emanuil Popdimitrov – ein motivgeschichtlicher Vergleich ihrer literarischen Entwicklung. In: Теодор Траянов и неговата епоха. С., 2008, 105–113.
  45. Tiemann, G., B. Wenzel, R. Fornoff (Hrsg.) Figurationen des Raums. Beiträge zum spatial turn aus literatur- und kulturwissenschaftlicher Sicht. Veliko Tarnovo 2008.
  46. Tiemann, G. Übersetzung von Drehbüchern internationale Filmprojekte. In: Burneva, N. u.a. (Hrsg.): Translation. Bulgarisch-deutscher Kulturtransfer. Dresden, 2009, 183–188.
  47. Tonova, T. „Heimat“ bei bulgarischen Migranten in Deutschland. In: Bulgarien-Jahrbuch 2008. München, 2009, 152–194.
  48. Zlatanova, R. Zur slavischen Übersetzung des Zwölfprophetenbuchs. In: Anzeiger für slavische Philologie XXI.1992, 159–181.
  49. Zlatanova, R. Zur kritischen Ausgabe des altbulgarischen Zwölfprophetenbuchs. Das Buch Ioel. In: Anzeiger für slavische Philologie XXII/2.1994, 206–241.
  50. Zlatanova, R. Zur slavischen Bibelübersetzung: Das Zwölfprophetenbuch. Rezensionen und Textüberlieferung. In: Slavistische Studien zum XII. Internationalen Slavistenkongress in Krakau 1998. Hrsg. von H. Jelitte. Frankfurt a.M. 1998, 239–257.
  51. Zlatanova, R. Das Buch Malachias und seine slavische Übersetzung: Aspekte der Rekonstruktion. In: Ars philologica. Festschrift für Baldur Panzer zum 65. Geburtstag. Hrsg. von K. Grünberg und W. Potthoff. Frankfurt a.M., Berlin, Bern, New York, Paris, Wien 1999, 643–662.
  52. Zlatanova, R. Der moldauische Kalligraph Mönch Gervasij. In: Festschrift für Professor Klaus Trost zu seinem 65. Geburtstag. Hrsg. von E. Hansack, W. Koschmal, N. Nübler, R. Večerka. München 1999a, 341–355 [Die Welt der Slaven. Sammelbände, 5].
  53. Zlatanova, R. Die Vitae Prophetarum in slavischer Übersetzung. Vorlagen, Rezensionen, Textüberlieferung. In: Die Welt der Slaven XLVIII, 2003, 287–302 [Beitrag zum XIII.





- Internationalen Slavistenkongreß, Ljubljana, 15.–21. August 2003].
54. Zlatanova, R. Die Vita des hl. Methodius. Ausstellung von Spartak Paskalevski in Ellwangen/Jagst. In: Bulgarien-Jahrbuch 2002/2003. München 2004, 168–173.
  55. Zlatanova, R. Die Vorgeschichte. In: 9 + 1. Katalog zur Ausstellung anlässlich des X. Salon des Arts 2005 im Kulturpalast, Sofia, 8–11; Übersetzung des Textes ins Bulgarische von R. Zlatanova, 97–121. Hrsg. Paskalevski, S., M. Tietze, R. Zlatanova [Bulgarische Bibliothek NF, Bd. 10]. München, 2005.
  56. Zlatanova, R. „Guten Abend, Mozart!“ Ausstellung deutscher und bulgarischer Künstler in Sofia. In: Bulgarien-Jahrbuch 2006. München 2007, 215–220.
  57. Zlatanova, R. An den Quellen der europäischen Zivilisation. In: Bulgarien in Himmerod. Kunst – Liturgie – Spiritualität [Bulgarische Bibliothek NF, Bd. 13]. München, 2008, 121–165, 336–356.
  58. Zlatanova, R. *Die Vita des hl. Methodius* in der spirituellen Welt des Künstlers. In: Bulgarien in Himmerod. Kunst – Liturgie – Spiritualität [Bulgarische Bibliothek NF, Bd. 13]. München 2008a, 557–568, 589–595.
  59. Zlatanova, R. Zur Entstehung des Triptychons *Mystisches Fest*. In: Paskalevski, S.: Triptychon *Mystisches Fest*. Hl. Benedikt und die hll. Kyrill und Method in Himmerod. Hrsg. von R. Zlatanova [Диалог и духовност, т. 4]. Sofia, 2010, 97–112.
  60. Zlatanova, R. Das Triptychon *Mystisches Fest*. Konzeption und Ikonographie. In: Paskalevski, S.: Triptychon *Mystisches Fest*. Hl. Benedikt und die hll. Kyrill und Method in Himmerod. Hrsg. von R. Zlatanova [Диалог и духовност, т. 4]. Sofia, 2010, 170–188.
  61. Zlatanova, R. Einführung in die Syntax des Bulgarischen. Handout zum Kurs Bulgarisch IV. Heidelberg, 2011, 86 S.
  62. Zlatanova, R. Zur handschriftlichen Überlieferung der altbulgarischen Hagiographie. Die Jona-Vita. In: *Symbolae Ecclesiasticae Bulgaricae. Vorträge anlässlich des 80. Geburtstages von Hans-Dieter Döpmann*. Hrsg. H. Schaller, R. Zlatanova [Bulgarische Bibliothek NF, Bd. 15]. München, Berlin, 2011a, 105–127.
  63. Zlatanova, R. Zu den deutsch-bulgarischen Kulturaustauschbeziehungen. Ideen und Formen der intellektuellen Dialogizität jenseits der Institutionen. In: *Silvae Bulgaricae. Vorträge vom 6. November 2009 anlässlich des 80. Geburtstages von Dr. Horst Röhling* [Bulgarische Bibliothek NF, Bd. 16]. München, Berlin, 2012, 114–132.
  64. Zlatanova, R. Verbalkategorien. Tempus und Modus im Bulgarischen. Handout zur Einführung in die Morphologie des Bulgarischen. Heidelberg, 2012a, 133 S.
  65. Zlatanova, R. Zur Geschichte der Bulgaristik in Heidelberg. B: Deutsch-Bulgarischer Kultur- und Wissenschaftstransfer. Hrsg. H. Schaller, R. Zlatanova. Berlin, 2013, 223–263.
  66. Zum Winkel, H.-J. Aus der Arbeit der Universitätsinstitute. Das Slavische Institut der Universität Heidelberg. Zur Geschichte seiner Gründung. In: *Heidelberger Jahrbücher* 25, 1981, 165–178.
  67. Zum Winkel, H.-J. Materialien zur Geschichte der Slavistik in Deutschland. 1. Wiesbaden, 1982, 135–164.



## Българистиката в Германия днес. Проблеми и перспективи

Обикновено на различни форуми се говори по проблемите на международната българистика, но общото ми впечатление е, че реално нищо ново не се случва и положението си остава общо-взето незадоволително. Самият аз съм изразявал становището си пред редица отговорни хора и пред различни институции в Германия и България, правил съм предложения, поставял съм въпроси – но на никакво равнище не съм забелязал нещо да се е променило. Или пък ако се е променяло, то това е ставало поради някакви съвсем други причини и в крайна сметка е вървяло в противоположната на очакваната посока. Сега за кой ли път повдигам въпроса с надеждата да се осъзнае положението от тези, които имат възможността да променят положението. Ако отново нищо не се случи, този текст ще остане поне като един документ за бездействието.

През последните повече от 20 години славистиката в Германия бележи сериозен упадък. Той се дължи на много причини, но най-важната е орязването на славистичните институти и програми и намаляването на възможностите на университетите да поддържат разнообразието от славистични дисциплини, което беше характерно за близкото минало. Разбира се, тези процеси се наблюдават не по отношение на русистиката, а единствено при така наречените в Германия „*kleine Slavinen*“, т.е. ‘малки славистики, малки езици, малки култури’. И естествено, сред тях попада и българистиката. Ако се направи една истинска статистика на положението на българистиката, ще се види, че тя реално вече почти повсеместно е сведена до минимум или е напълно закрыта. Нека не се заблуждаваме, че ако в няколко университета има по „цели“ два часа седмично за български език, то това е българистика. Закъде по-напред с тези два часа? По-добре е и тях да ги няма, за да не замъгляват статистиката, на която толкова много вярват политиците и останалите отговорни фактори.

Иска ми се да припомня, че българистиката беше първа специалност (*Hauptfach*) в Хумболтовия университет в Берлин и в Лайпциг до 1989 г., а в Хале имаше специален център за усвояване на българския език от студенти, които щяха да следват в България. Още веднага при започването на преустройството на образователната система в Източна Германия всички онези, които се (само)определяха дотогава като „българисти“, се подслониха под покрива на недиференцираната „славистика“ и започнаха да се наричат „слависти“. А българистиката заедно с останалите „малки“ езици и култури потъгна в академичната йерархия като втора, трета специалност, втори, трети език и т.н. И днес в цяла Германия няма поне един университет, където българистиката да



има ранга на първа специалност.

Какви са следствията от това положение? Най-важното следствие е, че Германия загуби истинските си специалисти за България. Докато България преди се радваше на интерес и в Източна, и в Западна Германия и имаше макар и немногобройно, но качествено лоби, днес май на никакво равнище не можем да забележим действителен интерес към България и познаване на нейните проблеми. Това може да се наблюдава и от хора, които не са особено навътре в проблематиката. От много време например в България не е имало посланик, който да е владеел българския език, което показва, че не става дума за специализирани дипломати. Това положение се наблюдаваше и при многобройните съветници и консултанти, които Германия изпращаше в българските министерства и организации, за да подпомогнат преустройството на нашата икономика след осъществяването в началото на 90-те години политически промени. Тези хора, с някои от които съм имал възможността да се запозная лично, преди идването си у нас са знаели България само като географско понятие и не са имали никаква представа от проблемите, с които ние трябва да се справяме при тази всеобхватна конверсия. Нека не забравяме, че социализмът във всички източноевропейски страни беше различен и споделяше само някои общи черти, поради което стерилните западноевропейски представи, непочиващи върху действителен опит и познание, не вършеха никаква работа. И печалния резултат от тези „съветници“ (разбира се, не само от тях) виждаме днес.

Сега в Германия няма истински немски специалисти за България. Това е равностметката от изминалите две десетилетия. България не е толкова далечна, че да е екзотична и интересна, а не е и толкова близка, че да е действително позната. България, както и всяка друга страна, е уникално творение на исторически, географски, антропологични и какви ли не други обстоятелства. И затова тя не може да се сложи в кальпа на каквито и да било стереотипи. България трябва да бъде познана. България трябва да бъде срещана на една и съща височина на очите, а не да търпи постоянния поглед отгоре надолу. И ако Балканите и България поради една или друга причина не са се радвали досега на особено добро име, то е време това положение да се преодолее. България съвсем не е малка, както често самите ние определяме себе си, народа си и страната си. България е на 13-о място сред държавите от Европейския съюз и в това отношение тя се нарежда преди средата на ранговия списък на членките на Съюза по големина. Защо тогава да бъде пренебрегвана? Ако си припомним девиза на Европейския съюз „Единни в многообразието“, ще трябва да се замислим върху факта, че това противоречи на състоянието на нещата сега. Не е достатъчно да се говори само за финанси, законодателство, сигурност, дотации, помощи и какво ли още не. Не е достатъчно на думи да сочим ценността на многообразието, а в действителността да го пренебрегваме и омаловажаваме. Трябва сериозно да се търси път за действителна еманципация на по-малките по стопанска и



финансова мощ държава. А тази еманципация е още по-наложителна в нашето време на ускорена глобализация, която все повече и повече обхваща света и с това по-малките и по-слабите са заплашени от заличаване. Може това да е законът на природата, но ние все пак сме представители на човешката общност, която в голяма степен съзнателно преодолява онова правило в хранителната верига, според което „малките са предназначени само за храна на големите“.

Българистиката не е от интерес, значение и полза само за България. Българистиката е от полза и за Германия, и за всички останали страни. Така, както българската германистика не е само от полза за Германия, а и за България. Защото чрез тези научни области се формират кадри, които обслужват взаимното опознаване, което несъмнено обслужва и двете страни. Не е достатъчно това, че много българи говорят немски и така информират немците за различни особености на нашата нация и материално и духовно битие. Те могат да осъществят комуникацията само до определена степен. Тази комуникация обаче не е пълноценна, защото тя е подвластна на българския „ментален филтър“. Нужно е всяка страна да разполага със собствени специалисти, които да споделят своите национални виждания към своето и чуждото. Така всеки поглед към другия ще бъде подплатен от съответния национален опит, ще бъде изграден въз основа на собствената картина за света. Едва тогава, когато двете картини на света застанат една срещу друга, може да се очаква успешно справяне с възникващите проблеми. Засега мога да твърдя, че това липсва. А то е крайно необходимо, пак повтарям: не само на нас, но и на Германия. В това отношение не бива непрекъснато да се позоваваме на липсващи финансови средства и т.н. Ако погледнем в структурите на българските университети, ще открием множество звена, където се развива германистика. Защо малката и нарочена за бедна България може да издържа този академичен потенциал, а богатата Германия да не може да издържа поне някъде една всеобхватна българистика?

Тук стигнах до един от най-съществените проблеми, които не са характерни само за Германия, но и за България и май за всички страни. По стара традиция под термините „българистика“, „германистика“ и всякакви други „-истики“ се разбира изучаване на езика, литературата, историята. На места към това се добавя и културната антропология и някои други области на духовната култура. Днес това не е достатъчно. Към всичко това трябва да се прибави и познаване на стопанството, на законодателната сфера, на политическото устройство, на националната психология, на политическите и социални особености и т.н. Днес класическият филологически облик на „-истиките“ вече не е достатъчен. Представата, която се опитвах многократно да развия пред различни отговорни фактори в Германия и в България, досега не намери подкрепа. Само всеобхватното и задълбочено познаване на спецификата на отделните страни и народи има действителен смисъл в наше време. Само такъв вид познание ще помогне да се преодолее пренебрежителното отношение към по-малките и ще доведе до

тяхното еманципиране. Глобализацията неминуемо води до сериозно и вероятно пълно уеднаквяване на различните практически сфери на живота, но дотогава ще е необходимо да се познава и респектира националната специфика, което ще е от полза за всички.

Във връзка с казаното многократно съм правил предложения не в много немски университети да се преподава български език, малко литература и малко странознание, а поне на едно място да се създаде сериозен център по българистика, където да се включат сред дисциплините изброените по-горе области. Така ще могат да се формират действително добре подготвени кадри, познаващи задълбочено особеностите на нашата цивилизация. Този център ще трябва да бъде създаден с усилията и финансовото участие на България. Съответен център би трябвало да се създаде и за Германия в България<sup>1</sup>. И така проблемите на финансирането ще се решат безпроблемно на „разменни начала“. Тясното цехово мислене за „-истиките“ като филологически и исторически дисциплини вече е остаряло и не може да обслужва нуждите на нашето време. Сигурно затова в академичния пейзаж хуманитарните дисциплини навсякъде отиват все повече в периферията. Срещу модернизирани на концепциите действия и самата академическа общност, която като цяло е консервативна и инертна и по-правило не иска да скъса с улегналите и удобни стереотипи.

Специално искам да подчертая, че не може непрекъснато в Германия да се търси обяснение и оправдание чрез федералната структура и самостоятелност на отделните провинции. Този въпрос може безпроблемно да се реши на държавно (правителствено) равнище, ако бъде изведен като приоритет. А за това трябва да се погрижи най-напред българската държава. Може да се използват преките междууниверситетски договори и различните спогодби между двете страни.

Иска ми се все пак да посоча и два положителни примера за интердисциплинни програми в Германия, които могат да служат за пример и модел за развитие на образователното дело в областта на науките за България. Става дума за университетите в Саарбрюкен и Кьолн, където самият аз съм преподавал и имам преки наблюдения.

В Саарския университет има една уникална за Германия програма под името „Булгарикум“. Това е съпътстваща следването едногодишна програма (studienbegleitendes Programm), която има за цел популяризирането на многостранно знание за България. Естествено е най-голямата тежест да пада върху езиковото обучение. Чрез езика участниците в програмата стават автономни и могат сами да четат и да се информират от различни налични

---

1. В близкото минало съществуваше един, според мен, успешен проект, който за съжаление никак беше прекратен и забравен. Става дума за програмата „Германикум“, която беше създадена в Софийския университет като съответствие на програмата „Булгарикум“. От проекта днес реално е останала само поредицата от информационни и учебни помагала, издадени във връзка с тази програма.



източници на български език. Изобщо езикът е най-важната основа, върху която може да се гради опознаването на една чужда цивилизация. Това с още по-голяма сила се отнася до България, тъй като информационните източници са главно на български. В програмата, разбира се, има и странознание. То обаче съвсем не може да постигне повече от получаване на една повърхностна и фрагментарна представа за България и народа ни. От особено значение са компактните курсове и работилниците, посветени на различни икономически, исторически, литературноисторически, юридически, политологически, социологически и т.н. теми, които се организират в съответствие с интересите на курсистите и които се радват на успех. Такива курсове се провеждат два пъти годишно. След 1997 г. беше въведено дистанционно и задочно обучение, за което бяха разпространявани информации в някои централни и местни немски вестници („Die Zeit“, „Süddeutsche Zeitung“, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“, „Saarbrücker Zeitung“ и др.). Интересът беше неочаквано голям – започнаха да постъпват заявки и запитвания от редица близки и далечни краища на Германия, както и от Франция, Белгия, Люксембург и Швейцария. Това показва, че има интерес към България. При това начинание се проявиха и някои неудобства, които обаче са от решаващо значение. Дистанционното и задочното обучение изискват много усилия и време от по правило работещите или следващи в други университети участници в курса. За много от тях представляваше проблем дори идването на двете съботно-неделни очни занимания на семействата. Второто много съществено неудобство се крие в това, че Саарбрюкен е твърде отдалечен от славянския свят, което в рамките на провинцията обрича програмата на относително слаб интерес. Отново искам да посоча, че програмата „Булгарикум“ е съпътстваща следването програма, т.е. тя не е част от самото следване. Затова и относително малко местни студенти отделят време, за да се включат в заниманията. Те получават кредити за посещавания курс, но това не е достатъчно, за да засили „административния“ им интерес. Програмата е интегрирана в системата „Unicert“, чрез която студентите получават съответни сертификати за нивото на владеене на българския език, които могат да им служат при преместване в други университети или пред работодателите. Освен всичко друго по линията на прекия договор със Софийския университет много от участниците в програмата „Булгарикум“ получават възможността да отидат на летен курс в София. Натрупаният опит от дейността на програмата „Булгарикум“ показва, че интерес към България съществува, но той трябва да бъде подкрепен и институционално, като се даде възможност на студентите за тясна българистична специализация, за да могат те да виждат пред себе си една действителна професионална перспектива и така да планират бъдещето си. В това отношение би могло да се създаде например една специализирана магистърска програма.

Другият заслужаващ особено внимание пример е Кьолнският университет, където от 2006 г. са интегрирани четири университетски института в



Център „Източна Европа“ (ZOE) – Славистичният институт, Институтът по източноевропейско право, Отделението за източноевропейска история и Отделението за византинистика. Тази „кооперация“ дава възможност да се излезе от рамките на класическите „-истики“ и да се постигне задълбочено образование при интегриране на академичните програми, свързани с Източна и Средна Европа (ROME). Така студентите изучават в различни модули славянски езици и същевременно се задълбочават в усвояването на специализирани знания по източноевропейско право, терминология, източноевропейска история и т.н. Засега остава извън центъра икономическата проблематика, която е от изключителна важност днес. За съжаление реализацията на иначе много добре замисления проект е относително стеснена, тъй като програмата е така направена, че „малките“ славянски страни и народи попадат в периферията, а основното внимание е насочено към Русия и Полша. Именно тук трябва да се намесят по-малките източноевропейски държави, за да може да подкрепят проекта и да се превърнат в сериозни тематични центрове. Засега само Словакия е проявила сериозен интерес, като финансира половината от лектората по словашки, а по линията на прекия договор между Софийския и Кьолнския университет немската страна финансира три четвърти място за български лектор. Създаденият Център „Източна Европа“ е много добър пример за постигане на интердисциплинност и същевременно интегративност в университетската система. По този начин действително може да се постигне преодоляване на дефицита от познавачи и истински специалисти на всеобхватната проблематика, свързана с България. За това обаче трябва да бъде заявен много сериозен интерес от българската държава, подплатен с материална подкрепа не само за лектората, но и за цялостния проект.

И накрая отново искам да се върна на мисълта си, че не е необходимо да има на много места по малко изучаване на български език, а би било от голяма полза и за Германия, и за България да се създаде един университетски център (институт) за изучаване и развиване на науките за България. Крайно време е да се излезе от „клопката“ на класическите „-истики“, тъй като те вече не обслужват значително променилия се свят. Един такъв център ще може да изгражда специалисти по българските въпроси, които да се профилират отрано и да виждат пред себе си реална перспектива за професионална реализация. Времето днес изисква университетска подготовка, която да бъде тясно свързана и пряко ориентирана към практическите повели на съвременното, а не да развива неадресирано и абстрактно знание без практическо приложение.

**Боян Вълчев**



## ABOUT THE CENTRAL LIBRARY OF THE BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

The Central Library of the Bulgarian Academy of Sciences is a multidisciplinary scientific library responsible for the creation and the organization of the national library collection and of the library and information services of the readers and users with Bulgarian and foreign scientific literature and data bases in the field of mathematical, physical, chemical, biological sciences, Earth sciences, technical sciences, humanities and social sciences. The Central Library is a center of the special bibliography in the research fields covered by the Academy. The Library is a depository for the publications of the World Bank. It manages a network of 48 special libraries of the permanent research units of the Academy in an integrated library complex. The Central Library carries out research and development activity in the field of library and information sciences. It publishes monographs, reference works, bibliographies, studies and articles. Carries out expert activity in the field of the library and bibliographic standards and technologies. Collaborates in national and international projects. The Central Library is a base for education of students in library and information sciences.

The Central Library is the **first** scientific library in Bulgaria, founded in 1869 in Braila, Romania, as a book collection of the Bulgarian Learned Society, today Bulgarian Academy of Sciences. The whole academic library stock in 2004 is 1 888 763 volumes, from which 1 073 533 volumes of book and special kind of publications, and 815 230 volumes of periodicals. The academic collections contains more than 70 personal libraries and unique collections (old-printed books, microfilms of Slavonic and Greek manuscripts, Slavic literature). Promotes international cooperation with more than 1 500 institutions all over the world. Annually more than 1000 readers are served with over 20 000 library units and access to foreign data bases. In the Central Library is implemented the automated system for management of information resources ALEPH 500. An electronic catalogue is build for up to date and permanent 24-hour service and access to foreign data bases. The Library is a national coordination center for international standards MARC 21 and AACR2, and possesses rightful license from the Library of Congress to exchange data with leading libraries in the world.





## НАУЧЕН ЖИВОТ

### Чествания по случай 200 години от рождението на И. И. Срезневски в Русия

На 1.06.2012 г. се навършиха две столетия от рождението на големия руски славист, филолог и етнограф Измаил Иванович Срезневски. Тази годишнина бе отбелязана в Русия с редица представителни научни и културни мероприятия. На 22 и 23 май 2012 г. в Рязан се състоя Международен симпозиум под наслов „Наследството на академик И. И. Срезневски и славянският свят: езици, култура, образование“. Организатори на това събитие, проведено в рамките на Дните на славянската писменост и култура, бяха Министерството на образованието и науката на Руската федерация, Ръководството на Рязанска област, Рязанският държавен университет „С. А. Есенин“ и създаденият към него Център за славянска филология и култура „И. И. Срезневски“.

Симпозиумът бе тържествено открит с приветствено слово на ректора на Рязанския държавен университет И. М. Шеина, в което тя изтъкна, че в днешната епоха на глобализъм връщането към наследството на И. И. Срезневски повече от всякога е актуално. И. М. Шеина акцентира върху усилията на Рязанския държавен университет за опазване паметта на учения славист и подчерта, че организираният форум е сериозна стъпка в изучаването на огромния принос на И. И. Срезневски за развитието на хуманитаристиката както в Русия, така и зад граница, крачка в утвърждаване на международното научнообразователно сътрудничество.

След официалните приветствия Г. А. Богатова – известен учен лексикограф, възпитаница на Рязанския държавен педагогически институт, академик на Държавната академия за славянска култура, доктор на филологическите науки, бе удостоена със званието почетен професор на Рязанския държавен университет „С. А. Есенин“ за приноса ѝ в изучаване наследството и увековечаване паметта на И. И. Срезневски.

След пленарното заседание работата на симпозиума продължи в следните секции: литературознание, теория и методика на обучението по руски език, история, православна култура и краезнание.

Международният симпозиум събра участници от много градове на Русия,



в неговата научна програма се включиха представители от близки и далечни страни. Бяха прочетени доклади от 73 учени, измежду които повече от 30 доктори на науките, професори, водещи филолози слависти.

На симпозиума бяха поставени за обсъждане въпроси, свързани с историческата съдба на славянските култури и православната цивилизация, с ролята на И. И. Срезневски като символ на единството на славянския свят, както и с мястото му в историята на славянската филология. Бяха изнесени нови данни за личността на И. И. Срезневски, за неговия род и научно дело. Бяха посветени също така доклади на фолклора, митологията, на литературата на славянските народи и на литературните връзки между славяните. Особено място беше отделено на историята на руския език в трудовете на И. И. Срезневски, на лексикологията и лексикографията, музейната и лингвокраеведческата работа като фактор за съхраняване и обогатяване на културното наследство. Не помалко интересни бяха докладите и съобщенията по проблемите на методиката на преподаване на руския език и другите славянски езици и делото на И. И. Срезневски.

В рамките на симпозиума се състоя научнопрактическа конференция на ученици и учители под надслов „Наследството на академик И. И. Срезневски в образованието на XXI век“, в която взеха участие победителите от конкурса за ученически съчинения и изследователски работи, посветени на 200-годишнината от рождението на академика.

Между 26 и 28 септември 2012 г. Рязанският държавен университет „С. А. Есенин“ бе домакин на още едно мероприятие, посветено на голямата годишнина – междурегионалната научна конференция „И. И. Срезневски и руското историческо езикознание“. Инициатори на събитието бяха Руската академия на науките, Институтът за руски език при РАН „В. В. Виноградов“, Министерството на образованието и науката на Руската федерация и Рязанският държавен университет „С. А. Есенин“.

Конференцията бе открита с приветствено слово към участниците на заместник-председателката на Областното ръководство Татяна Панфилова. Поздрав към гостите поднесе и праправнукът на И. И. Срезневски, гражданинът на Естония Айн Труу, който разказа житейската история на едно от разклоненията на рода Срезневский. На пленарното заседание доклади изнесоха гостите от Москва Вадим Криско и Олег Никитин, а също и Катрин Мери Макробърт от Оксфордския университет. След това работата на конференцията продължи по секции. В научната програма се включиха повече от 52-ма учени, голяма част от които изтъкнати филолози слависти. Мероприятието събра участници от Москва, Санкт Петербург, Тула, Северодвинск, Велики Новгород, Казан, Брянск, Перм, Псков, Вологда, Соликамск, Петрозаводск, Владимир, Оренбург, Ростов на Дон, Ярославл и др. Сред чуждестранните гости имаше представители на България, Великобритания, Естония, Латвия, Украйна и Швеция. От областта



на историческата граматика и историята на литературния език бяха докладите на Е. В. Глинка (Брянск) „Развитие на семантичната структура на глаголите с отрицание (Върху материал от речника на И. И. Срезневски)“ (Развитие семантической структуры глаголов с отрицанием. На материале словаря И. И. Срезневского), О. Ф. Жолобов (Казан) „Към историята на глаголно-формообразуване и спрежение в староруски език“ (К истории глагольного формообразования и спряжения в древнерусском языке), Н. И. Зубов (Одеса) „Двойственото число в древноруското Слово на пророк Исаия. Контекстуално тълкование на формата *рожаницам*“ (Двойственное число в древнерусском Слове Исаии пророка. Контекстуальное истолкование формы *рожаницам*), Т. А. Исаченко (Москва) „Тайна поистинъ сокровенна в сем трезычии (Идеята за идеалния език във филологическата школа на Чудовския манастир към XVII–началото на XIX в.)“ (Тайна поистинъ сокровенна в сем трезычи И. Идея идеального языка в филологической школе Чудова монастыря к XVII–нач. XIX в.), А. Ю. Красикова (Вологда) „Качествени прилагателни в руския език от XVIII век: проблеми на изучаването им“ („Качественные прилагательные в русском языке XVIII века: проблемы изучения“), А. М. Кузнецов (Латвия, Даугавпилс) „За развитието на относителната функция на местоимението *который* в староруския език“ (О развитии относительной функции у местоимения *который* в древнерусском языке), С. А. Мизников (Санкт Петербург) „За някои скандинавски заимствания в староруския език“ (О некоторых скандинавских заимствованиях в древнерусском языке), А. А. Плетньова (Москва) „Към въпроса за словоредата в руските билини: мястото на атрибута“ (К вопросу о порядке слов в русских былинах: место атрибута), Л. В. Табаченко (Ростов на Дон) „За диференциацията на обектните и обстоятелствените форми в историята на руския език (по данни от *Материалы для словаря древнерусского языка* на И. И. Срезневски и други източници)“ (О дифференциации объектных и обстоятельственных форм в истории русского языка (по данным „*Материалов для словаря древнерусского языка И. И. Срезневского*“ и другим источникам), А. К. Шапошников (Москва) „От антите, венетите и славяните към състоянието на старооруския език“ (От антов, венетов и славян к древнерусскому языковому состоянию).

Извороведска проблематика обсъждаха Т. И. Афанасиева (Санкт Петербург) в „Издание на *Синайските глаголически листове* (XI в.) от И. И. Срезневски“ (Издание И. И. Срезневским *Синайских глаголических листков* XI в.), Г. С. Баранкова (Москва) в „Текстологически и езикови особености на ранното староруско каноническо съчинение *Предисловие покаянно*“ (Текстологические и языковые особенности раннего древнерусского канонического сочинения *Предисловие покаянно*), Л. А. Белова (Перм) в „Пермските писмени паметници от XVI–XVIII в. като лингвистически източник“ (Пермские памятники письменности XVI–XVIII вв. как лингвистический источник), К. Р. Галиулин



(Казан) в „Езикови интернет комплекси – източници за историческата русистика“ (Языковые интернет-комплексы – источники исторической русистики), Е. А. Догужева (Рязан) в „Кратка характеристика на паметниците на рязанската делова писменост от XVIII в.“ (Краткая характеристика памятников рязанской деловой письменности XVIII в.), К. О. Саркисян (Швеция) в „Теория на полисистемността и преводната агиография в Древна Русия“ (Теория полисистемности и переводная агиография в Древней Руси), Е. В. Ковалых (Псков) в „Изучаване и издаване на псковските паметници на деловата писменост от XVII век“ (Изучение и издание псковских памятников деловой письменности XVII века), А. Г. Кравецки (Москва) в „Данните от синодалните типографии като лингвистически източник“ (Данные синодальных типографий как лингвистический источник), И. М. Ладиженски (Москва) в „Проблеми на датировката и локализацията на първата част на *Софийския пролог*“ (Проблемы датировки и локализации первой части *Софийского пролога*), Л. Л. Мазитова (Соликамск) в „Ръкописни източници от Северното Прикамие: принципи на издаване и аспекти на лингвистическото описание“ (Рукописные источники Северного Прикамья: принципы издания и аспекты лингвистического описания), И. И. Макеева (Москва) в „*Сказание за чудесата на св. Николай* в руската писменост и в духовните стихове“ (*Сказание о чудесах св. Николая* в русской письменности и в духовных стихах), Ю. Мускала (Швеция) в „Текстология на *Травник Любчанин*. Предварителен анализ“ (Текстология *Травника Любчанина*. Предварительный анализ), Т. В. Пентковска (Москва) във „Взаимодействие между тълковните и богослужебните новозаветни текстове в славянската книжовна традиция“ (Взаимодействие толковых и богослужебных новозаветных текстов в славянской книжной традиции).

Лексиката от староруския период бе предмет на изследване в докладите на В. И. Анушкин (Москва) „*Език–реч–слово* в историята на руската филология: фрагмент от *Речника* на И. И. Срезневски“ (*Язык–речь–слово* в истории русской филологии: фрагмент *Словаря* И. И. Срезневского), Л. Ю. Астахина (Москва) „Призрачните думи в *Материалы для словаря древнерусского языка* на И. И. Срезневски“ (Призрачные слова в „*Материалах для словаря древнерусского языка по письменным памятникам*“ И. И. Срезневского), Ю. Ю. Гордова (Рязан) „Имената на рязанските князе в руските летописи“ (Имена рязанских князей в русских летописях), В. Н. Калиновска (Санкт Петербург) „Какво стои зад „тирето на Срезневски“ в *Словарь русского языка XIX века*? (Към въпроса за метаязика на историческия речник)“ (Что стоит за „тире Срезневского“ в „*Словаре русского языка XIX века*“? (к вопросу о метаязыке исторического словаря), Л. Я. Костючук (Псков) „Вниманието към древната дума в светлината на идеите на И. И. Срезневски (използвайки фондовете на Псковското хранилище...)“ (Внимание к древнему слову в свете идей И. И. Срезневского (используя фонды Псковского Древлехранилища...), М. А. Малигина (Москва) „Адаптация на чуждите собствени имена в най-старите славянски текстове (върху материал от



*Минейния Стихирар* от XII в.)“ (Адаптация иноязычных имен собственных в древнейших славянских текстах (на примере *Минейного Стихираря* XII в.), М. В. Пименова (Владимир) „Устойчиви лексико-семантически единици в *Материалы для словаря древнерусского языка* на И. И. Срезневски и проблемите на тяхното изучаване (Устойчивые лексико-семантические единицы в „*Материалах для словаря древнерусского языка*“ И. И. Срезневского и проблемы их изучения), Л. В. Прокопенко (Москва) „Някои случаи на лексико-семантически сближения“ (Некоторые случаи лексико-семантических сближений), Г. В. Судаков (Вологда) „За системата от названия на напитки в староруския език“ (О системе названий напитков в старорусском языке), М. И. Чернишьева (Москва) „*Материалы для словаря древнерусского языка* на И. И. Срезневски като източник за *Словарь русского языка XI–XVII вв.*“ (Материалы И. И. Срезневского как источник *Словаря русского языка XI–XVII вв.*), В. В. Плешакова (Рязан) „За староруските благопожелания“ (О древнерусских благопожеланиях).

Въпроси на общата лексикология и модерната лексикография обединяваха докладите на В. Л. Василиев (Велики Новгород) „Етимологически наблюдения върху лексиката и топонимията на Руския северозапад и север (водос, черьох)“ (Этимологические наблюдения над лексикой и топонимией Русского Северо-Запада и Севера (водос, черёх), К. Ватсон (Швеция) „Свидетелство в един ръкопис от XVII в. за възможни лексикални полонизми“ (Свидетельство одной рукописи XVII-го века о возможных лексических полонизмах), Т. А. Илиева (България) „Задачи на съвременната българска историческа лексикография. Речници на отделни писатели“, И. А. Малишева (Санкт Петербург) „Лексикалният фонд на руския език от XVIII в.: основни проблеми“ (Лексический фонд русского языка XVIII века: основные проблемы), Л. П. Михайлова (Петрозаводск) „Към въпроса за мотивацията на названията на длъжностни лица в XVII в. (*горлан*)“ (К вопросу о мотивации названий должностных лиц в XVII в. (*горлан*), Н. В. Николенкова (Москва) „Допълнения към историческия речник на руския език от XVII в. по материали от превода на Атласа Блау“ (Дополнения к историческому словарю русского языка XVII века по материалам перевода Атласа Блау), Е. П. Осипова (Рязан) „Лексиката на рязанските говори: принципи на формиране и функциониране“ (Лексика рязанских говоров: принципы формирования и функционирования), Л. С. Плавинска (Рязан) „Етимони на фамилиите на рязанското дворянство XVI–XVII вв.“ (Этимоны фамилий рязанского дворянства XVI–XVII вв.), Д. А. Романов (Тула) „*Рассуждения о лирической поэзии* на Г. Р. Державин като източник на сведения за формиране на корпуса от терминологична лексика на литературознанието в Русия“ („*Рассуждения о лирической поэзии*“ Г. Р. Державина как источник сведений о формировании корпуса терминологической лексики отечественного литературоведения), В. В. Ротар (Москва) „Деривати от чужд произход в пътните записки на границата между XVII и XVIII вв.: структурно-семантична характеристика“ (Дериваты



иноязычного происхождения в путевых записках рубежа XVII—XVIII веков: структурно-семантическая характеристика), О. А. Старовойтова (Санкт Петербург) „Оказионална лексика в *Словарь русского языка XIX века*: проблеми и пътища на тяхното решаване“ (Окказионална лексика в *Словаре русского языка XIX века*: проблема и пути её решения), Т. К. Ховрина (Ярославл) „Из историята на преводната лексикография от Петровската епоха“ (Из истории переводной лексикографии Петровской эпохи), И. Н. Хрустальов (Рязан) „Ерандуч, Кря и Осока (Към проблема за етимологизация на топонимията в Централна Русия)“ (Ерандучь, Кря и Осока (к проблеме этимологизации топонимии Центральной России), С. М. Шамин (Москва) „Думата *комета* в руския език: история на появата ѝ“ (Слово *комета* в русском языке: история появления).

Темата „И. И. Срезневски и научното наследство“ бе обединителен център на докладите на Е. Н. Бекасова (Оренбург) „И. И. Срезневски: класиката на предупрежденията“ (И. И. Срезневский: классика предупреждений), Т. Й. Георгиева (България) „И. И. Срезневски и изучаването на сборниците *Златоструй* и *Тържественик*“, Д. Т. Демидов (Санкт Петербург) „*Материалы для словаря древнерусского языка* на И. И. Срезневски като източник на историческата идеография“ („*Материалы...*“ И. И. Срезневского как источник исторической идеографии), Н. К. Жакова (Санкт Петербург) „И. И. Срезневски и В. Ханка“ (И. И. Срезневский и В. Ганка), В. В. Каверина (Москва) „И. И. Срезневски за правописа“ (И. И. Срезневский о правописании), А. Ю. Козлова (Коломна) „Ролята на И. И. Срезневски в изследването на *Тълковната палея*“ (Роль И. И. Срезневского в исследовании Толковой палеи), О. В. Никитин (Москва) „Академик И. И. Срезневски: при извора за изучаване на историята на руския език“ (Академик И. И. Срезневский: у истоков изучения истории русского языка“), А. А. Николски (Рязан) „Опит за лексикографиране на *Ипатиевская летопись* на Н. Г. Чернишевски (Опыт словаря из *Ипатьевской летописи* Н. Г. Чернышевского), Т. Г. Попова (Северодвинск) „Ръкописите на *Лествицата* от Йоан Синайски в трудовете на И. И. Срезневски“ (Рукописи *Лествицы* Иоанна Синайского в трудах И. И. Срезневского), М. Н. Приемишева (Санкт Петербург) „И. И. Срезневск И. 1839 г.: „*На път от Харков към Петербург* (за работата на учения над речник на офенския език)“ (И. И. Срезневский. 1839 г.: „*На пути из Харькова в Петербург*“ (о работе ученого над словарем офенского языка), О. В. Прискока (Киев) „Византийската култура в научното наследство на И. И. Срезневски“ (Византийская культура в научном наследии И. И. Срезневского), Т. В. Федосеева (Рязан) „И. И. Срезневски и Ф. И. Буслаев: към въпроса за значението на сравнително-историческия метод в съвременната филология“ (И. И. Срезневский и Ф. И. Буслаев: к вопросу о современном значении сравнительно-исторического метода в филологии), О. А. Черепанова (Санкт Петербург) „Народните вярвания на древните славяни в трудовете на И. И. Срезневски: етнолингвистически аспект“ (Народные верования древних славян



в трудах И. И. Срезневского: этнолингвистический аспект), Т. В. Шмельова (Велики Новгород) „Новгород в трудовете на И. И. Срезневски“ (Новгород в трудах И. И. Срезневского)<sup>1</sup>.

В рамките на конференцията беше представена книгата „Академик И. И. Срезневский в культурно пространство на Русия“.

Трета конференция по същия повод (Международна научнопрактическа интернет конференция) бе организирана от Министерството на образованието и науката на Руската федерация, Държавното образователно учреждение за висше професионално образование и Държавния педагогически университет „К. Д. Ушински“ в Ярославл, родния град на И. И. Срезневски<sup>2</sup>. В нея взеха участие руски специалисти, както и гости от чужбина (Беларус, Грузия, Латвия, Украйна, Хърватска). Един от акцентите в научната проблематика на публикуваните в интернет материали от форума са темите: „Акад. И. И. Срезневски: живот, дело, творческо наследство, научни връзки“, „Родът Срезневски в историята, науката и културата“ и „Парадигмата на духовния живот в Ярославл от началото на XIX в.“. Тук ще спомена съвместния доклад на Т. Ф. Аржаних и А. В. Селезньова (Иваново) „Подвижници на руското слово (Към историята на връзката между И. И. Срезневски и Н. В. Гогол)“ (Подвижници на руското слово (к истории взаимоотношений И. И. Срезневского и Н.В. Гоголя), изложението на А. Р. Валитов (Ярославл) „Професор Йохан Шмит от Училището за висши науки<sup>3</sup> и неговият очерк *Ярославль в 1809 году*“ (Професор на висшето училище Иоганн Шмит и неговият очерк *Ярославль в 1809 году*), експозето на Л. С. Ермолаева ( Санкт Петербург) „Някои мисли по повод *Мысли об истории русского языка* на И. И. Срезневски“ (Некоторые мысли по поводу „мыслей об истории русского языка“ И. И. Срезневского), работите на Д. В. Лукияненко (Николаев, Украйна) „Романтико-белетристическият аспект на литературното творчество на И. И. Срезневски“ (Романтическое-беллетристический аспект литературного творчества Измаила Срезневского) и на И. В. Грищенко (Киев) „Украинският фолклор в научните трудове на чужди изследователи: фолклорното наследство на И. И. Срезневски“ (Украинский фольклор в научных работах иноэтнических исследователей: фольклористическое наследие И. И. Срезневского). На темата „Етнографията и творчеството на И. И. Срезневски“ е посветен и докладът на Г. Ю. Филиповски (Ярославл) „Трудовете на И. И. Срезневски и мотивът на слънцето в староруската литература“ (Труды И. И. Срезневского и мотив солнца в древнерусской литературе).

<sup>1</sup> Вж. повече в: И. И. Срезневский и русское историческое языкознание: к 200-летию со дня рождения И. И. Срезневского. Сборник статей Международной научной конференции 26–28 сентября. Рязань, 2012, 389 с. ISBN 978-5-88006-794-7.

<sup>2</sup> Вж. материалите на [yspu.org/.../Internet.../Doklady\\_mejdunarodnoi\\_internet\\_konferencii.pdf](http://yspu.org/.../Internet.../Doklady_mejdunarodnoi_internet_konferencii.pdf).

<sup>3</sup> Това е старото име на Държавния педагогически университет „К. Д. Ушински“ в Ярославл.



От раздела „И. И. Срезневски и славянската лексикография. Съвременна лексикология и лексикография“ за историците на езика са особено интересни докладите на В. Н. Беляева (Ярославл) „Мисията на речника и лексикографа: развитието на идеите на И. И. Срезневски на съвременен етап“ (Миссия словаря и лексикографа: развитие идей И. И. Срезневского на современном этапе) и на Т. И. Скикевич (Горки, Беларус) „Речникът на И. И. Срезневски като фундаментална база за анализ на лексикалните групи в руски език“ (Словарь И. И. Срезневского как фундаментальная база для анализа лексических групп русского языка).

Около темата „И. И. Срезневски и палеографията. Изучаване на древните писмени паметници“ са обединени работите на А. Ю. Козлова (Москва) „Приносят на И. И. Срезневски в изследването на *Тълковната палея*“ (Вклад И. И. Срезневского в исследование *Толковой палеи*), и на А. В. Рожкова (Петрозаводск) „Химнографските паметници в контекста на научното наследство на И. И. Срезневски“ (Гимнографические памятники в контексте научного наследия И. И. Срезневского).

Интерес за филолозите медиевисти представляват материалите, групирани около общата тема „История на руския език и трудовете на И. И. Срезневский. Историческо езиковедение и лингвисториграфия“. Тук ще посоча статиите на М. А. Агапова (Нижни Новгород) „Антропонимите в регионалната делова писменост от края на XVI и началото на XVII век“ (Антропонимы в региональной деловой письменности конца XVI–начала XVII века (на примере памятника „Арзамасские поместные акты“), на Р. М. Дадабаева (Москва) „Русизми и славянизми в руския литературен език: из историята на взаимоотношенията“ (Русизмы и славянизмы в русском литературном языке: из истории взаимоотношений (на материале журналов и словарей русского языка XVIII–XX вв.), на Е. В. Синицина (Волгоград) „Семантичната дифузност на глаголните префикси в староруски език (По *Материалы для словаря древнерусского языка* на И. И. Срезневски)“ (Семантическая диффузность глагольных префиксов в древнерусском языке (по „материалам для словаря древнерусского языка“ И. И. Срезневского), на Н. Г. Сичинава (Кутаиси, Грузия) „За семантичното развитие на значенията на някои древноруски юридически термини“ (О семантическом развитии значений некоторых древнерусских юридических терминов), на Д. А. Ходиченкова (Магнитогорск) „Наименования на войсковите подразделения според предназначението им в боя през XI–XIV вв., отразени в *Материалы для словаря древнерусского языка* на И. И. Срезневски“ (Наименования войсковых подразделений по их назначению в бою в XI–XIV вв., отраженные в „*материалах для словаря древнерусского языка*“ И. И. Срезневского), на Е. Н. Цветаева (Москва) „Фразеологически етимологии: за една загадка в два различни езика“ (Фразеологические этимологии: об одной загадке в двух разных языках).

От раздела „И. И. Срезневски и руското красноречие, риторика, култура на речта“ любопитно за историците на езика е изложението на Ю. Н. Здорикова (Иваново) „Приносят на И. И. Срезневски в развитието на културата на речта“ (Вклад И. И. Срезневского в развитие культуры речи).



Редица материали от конференцията са посветени на методическото наследство на големия учен и проблемите, свързани с методиката и дидактиката на преподаването на езици. Тук ще спомена доклада на О. М. Буркова (Минск, Беларус) „И. И. Срезневски за изучаването на руския език“ (И. И. Срезневский об изучении русского языка).

Отделен блок оформят докладите с лингвокултурологична насоченост, изучаващи славянската езикова картина на света. Между тях са публикациите на Е. В. Дзюба (Екатеринбург) „Лексикална репрезентация на категорията *интелект* в *Материалы для словаря древнерусского языка* на И. И. Срезневски и религиозната култура на Руското средновековие“ (Лексическая репрезентация категории *интелект* в *Материалах...* И. И. Срезневского и религиозная культура Русского средневековья), О. Н. Заикина (Волгоград) „Източници на светлина в славянската езикова картина на света (Наблюдения върху думите *луна, месец*“ (Източници света в славянской языковой картине мира (на примере слов *луна, месяц*), Н. Н. Иванов (Ярославл) „Велес–Волос–Влах: трансформация на митологическия образ в славянския фолклор“ („Велес–Волос–Влах“: трансформация мифологического образа в славянском фольклоре), М. М. Кондратенко (Ярославл, Русия) „Понятието *ден* в славянските и германските диалекти“ (Понятие *день* в славянских и немецких диалектах), А. С. Рибаква (Минск, Беларус) „Концептът *душа* в руската и белоруската фразеология“ (Концепт *душа* в русской и белорусской фразеологии), Р. А. Шаяхметов (Уфа) „Славянският подземно-воден локус *вир*“ (Славянский подземно-водный локус *вир*).

Освен докладите, пряко засягащи проблематика, свързана с изучаване на научното наследство на И. И. Срезневски и с изследвания в областта на историческото езикознание, файлът с материали от Международната научнопрактическа интернет конференция по случай 200 години от рождението на учения съдържа и редица проучвания върху модерните славянски езици. Свитькът предлага нов прочит на дейността на големия славист, базиран на съвременното състояние на хуманитаристиката, включва редица приноси разработки, които поставят нови проблеми за разрешаване пред учените.

Проведените в Русия през 2012 г. три научни форума, посветени на 200 години от рождението на И. И. Срезневски, се превърнаха в истински празници на славистиката. А значителното чуждестранно присъствие показва големия интерес към делото на И. И. Срезневски в европейски мащаб.

Материалите и от трите научни форума са публикувани, с което става възможен достъпът на по-широки академични кръгове до представените на тях резултати.



## Спомен вместо помен за проф. д-р Славчо Вълчанов Славов

*Помнете вашите наставници, които  
са ви проповядвали словото Божие.  
Послание до Евреите 13:7*

Роденият на 16 юли 1940 г. в село Ивански, Шуменско, проф. Славчо Вълчанов Славов беше многопластова и интересна личност, която естествено и непринудено, но осезаемо се вписваше в църковно-обществения ни живот – от църковния клир до академичната катедра, от храмовия амвон, където често проповядваше, до кабинетите на богословските школи. Лекциите му бяха свещенодействия, а неговото отношение към науката – завладяващо. Богатото творчество, което той сам събра и описа като библиография в юбилейния сборник „Проф. д-р Славчо Вълчанов на седемдесет години“ впечатлява с обема и многообразието си – от поетични преводи на библейски книги, през исторически изследвания до библейски коментари. Всичко написано от него е отмерено точно и отговорно, с вярност към родната богословска традиция, с респект към най-новите постижения на знанието и с мисъл и грижовност към читателя. Как да е иначе, като сам професорът изповядва: „Господи, колко обичам Твоя закон! Цял ден размислям за него“ (Пс. 118:97).

На 28.01.2014 г. се навърши една година от раздялата с професора. По инициатива на Библейски колегиум (Сдружение на библеистите в България) и катедра Библиестика, с одобрението и съдействието на Факултетния съвет на Богословския факултет на 05.02.2014 г. от 13.00 ч. в зала №8 на Факултета се събраха колеги и ученици на проф. д-р Славчо Вълчанов, за да си спомнят за него, като споделят впечатления от творчество му, което завеща, и лични преживявания от срещите с него.

Семинарът бе открит с поздравление към участниците от декана на Богословския факултет доц. д-р Ал. Омарчевски и възпоменателни думи за личността на покойния колега. Представените доклади могат да бъдат групирани в два модула – едните, ангажирани с творчеството на проф. Вълчанов, и другите – по проблематика, близка до научните занимания на богослова изследовател. Към първата група доклади бе представеният от проф. д-р Анаисава Милтенова (БАН) на тема „Парабиблейската литература в творчеството на проф. Славчо Вълчанов“, в който тя интерпретира три теми в научното му творчество, разработките



на които оставиха траен отпечатък в българската медиевистика: компаративното проучване на кумранските текстове и на славянската парабиблейска традиция, използването на мотиви и образи от литературата на Изтока в произведения на старобългарски автори и мястото на неканоничните текстове в историята на старобългарската книжовност. Тя показва как прозорливите догадки на Сл. Вълчанов са разкрили неподозирани паралели между старобългарските преводни апокрифи и кумранските ръкописи.

Важен аспект от библейско-богословските занимание на професора е преводаческото му дело. Въз основа на справка от Българското библейско дружество проф. д-р Иван Желев предложи (с добавки към нея и с коментар) доклад „За участието на проф. Вълчанов в работата на ББД (Българско библейско дружество)“. Бе представена преводаческата дейност на Сл. Вълчанов като говорител и представител на комисията, изготвяща най-новия превод на Библията на съвременен български език, както и извършените от професора съставителски и редакционни работи по други издания. В доклада си „Тълкуването на професор Славчо Вълчанов на книгата на пророк Захария“ гл. ас. д-р Анна Маринова (СУ), докторант на учения, отбеляза, че ползвайки светоотеческия типологически подход и методите на съвременната текстова критика, професорът умело е изяснил най-важните места в книгата на пророк Захария и връзката ѝ с Новия Завет.

В изследователските занимания на проф. Вълчанов особено място заема една старозаветна книга от „малките пророци“ и той посвещава на нея два основни труда (исагогически и текстово-критичен), които отговорно биха могли да бъдат наречени образци на теологически анализ. На този момент се спря последователят на професора доц. д-р Ивайло Найденов (СУ) с доклада „Много за един ‘малък’ пророк’ – изследванията на проф. Вълчанов върху книгата на св. пророк Наум“. От втората група разработки бе докладът, предложен от декана на Православния богословски факултет на ВТУ доц. д-р Димитър Киров под заглавие „Свещеното писание и употребата му днес“. В разработката си Д. Киров очертава два основни момента – Свещеното писание в Църквата и обществото (Библията – книга на Църквата и/или секуларизационният прочит на Свещения текст) и практическите измерения на тази употреба – дали и докъде Църквата може да има отношение и да влияе в този процес. В доклада си „Алегоричното тълкуване на Стария Завет – път към самоопределяне на александрийските юдеи“ проф. д-р Емил Трайчев Стоянов (СУ) се спря на един от основните проблеми в юдейската диаспора в древния град – как да запазят своето самоопределение в езическо обкръжение – отразено и в текстовете от този период. Предмет на доклада „Видението на Яков – теофания и ангелофания“ на гл. ас. Яна Драгомирова (ШУ) бе събитието, отразено в чудния сън на патриарх Яков (Бит. 28: 10–22). Драгомирова анализира отделните елементи на видението, разгледа връзката между Бога и Ангел Господен, посочи ролята на Ангел Господен в старозаветните



теофании и ангелофании и връзката между Стария и Новия Завет в контекста на библейската предобразност. Кратък екзегетически анализ на библейското повествование за жертвоприношението на Авраам е в основата на разработката на доц. д-р Стефан Стефанов (ШУ) „Жертвоприношението на Авраам в сакралните текстове и в раннохристиянското изкуство“, който представи редица богослужебно-химнографски текстове, посветени на това библейско събитие. Още от епохата на катакомбите сюжетът е осмислен в христологически аспект – като предобраз на новозаветната Христова жертва и Светата Евхаристия. Свещ. гл. ас. д-р Павел Събев (ВТУ) анализира в доклада си „Старозаветният контекст на новозаветния разказ за Петдесетница (Деян. 2)“ семантичните и лингвистични връзки със Стария Завет в събитията около Петдесетница, така както са отразения в книга Деяния на светите апостоли. Предложената теза има за цел да продължи анализа на проф. Вълчанов, започнат в публикацията му „Великият празник Петдесетница“. Разработката „За някои спорове относно изображението *Ветхий денми*“ на гл. ас. д-р Стефка Кънчева (ВТУ) разгледа видението на пророк Даниил (Дан. 7) и предложи една светоотеческа рецепция и богослужебно тълкувание на текста. Авторката представи развитието на изображението „Иисус Христос – *Ветхий денми*“ и споровете относно интерпретацията на Стария Завет по дни като Бог Отец. Младият изследовател докторант Алексей Стамболов (СУ) се спря на „Употребата на библейски цитати в „Изречения на св. Отци“. *Aprophthegmata patrum* е сборник с мъдри изречения и кратки поучителни истории на египетските монаси от IV и V в., който съдържа многобройни препратки към Свещеното писание (обект на настоящото изследване), като статистиката на цитираните книги води към определени изводи и заключения. Обект на дългогодишни изследвания на проф. д-р Светлина Николова (БАН) е една от най-четените и интригуваща с идеите си старозаветна неканонична книга – Премъдрост на Иисус син Сирахов. Проф. Николова представи доклад „За най-стария Методиев превод на Книгата на Иисус, син Сирахов“, в който обгледа съществуващата научна традиция по отношение на хронологията на превода.

В доклада си „Властта като служение (по Мат. 20:28)“ проф. д-р Иван Желев Димитров (СУ) представи проблема за все по-често срещаните прояви в живота на Църквата, които са свързани с погрешно разбиране за същността на властта и злоупотребите с нея. Това според автора води до сътресения в църковния живот, които лесно могат да се избегнат, ако се има предвид, че в общността, в която цари любов, няма власт. Доайенът на родната старозаветна библеистика протопрезвитер проф. д-р Николай Шиваров изясни в доклада си „Видение на пророк Иезекиил за Божията колесница“ символиката на колесницата, блясъка и огъня, които в периферни юдейски кръгове (апокрифна и равинска книжнина) провокират дори фантастични схващания за небесния свят и мисли за различни магически средства. Авторът отбеляза, че в иконографията, въпреки антропоморфичните картини, се запазват основните идеи от видението на



пророка.

Семинарът завърши с панихида във факултетния параклис, където всички се помолихме за душата на колегата, учителя и приятеля Славчо Вълчанов.

Предложените доклади ще бъдат публикувани в специален брой на сп. „Богословска мисъл“, посветен на проф. д-р Славчо Вълчанов Славов, като към тях ще бъдат прибавени и два материала, които бяха предоставени по различни причини по-късно: „Най-големият малък пророк“ на магистъра по богословие Милчо Найденовски и „Дилемата на Кохелет – мъдър или неразумен, в поученията на Иисус Христос“ на докторант Емил Гаджалов (СУ).

**Ивайло Найденов**



## Дни, посветени на Георги Гачев в България

През април 2014 г. в София бяха проведени дни, посветени на именития съветски и руски учен с българско потекло, работил в Института за славянознание в Москва, Георги Дмитриевич Гачев. Дните са във връзка с 85-годишнината от рождението на учения. Инициатор за организирането им бе председателят на Българското общество „Фьодор Достоевски“ доц. д-р Е. Димитров. Съорганизатори бяха Институтът за литература – БАН, Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, Катедрата „Българска филология“ – СУ „Св. Климент Охридски“. Бяха предвидени и проведени няколко събития – с любезното съдействие на дъщерята на Г. Гачев ст.н.с. Анастасия Гачева от Института за световна литература, Москва, и на неговия син Димитър Гачев, София. Г-жа А. Гачева изнесе две лекции. Първата бе на 7 април в Народната библиотека по темата „Достоевски и Тютчев: художествени и историко-философски паралели“, а втората – на 9 април в Конферентната зала на Софийския университет на тема: „Георги Гачев: живот, творчество, идеи“. Бяха донесени от Русия и дарени на Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ десетки книги от и за учения, в това число първи издания на трудовете му. Те бяха показани пред широка аудитория в специално подготвена изложба във фоайето на Народната библиотека. Табла с богат документален и снимков материал представиха живота и творческото дело на Г. Гачев. Един от акцентите в подредбата представляваше историята на семейството на Г. Гачев – бащата, Димитър Гачев, родом от Брацигово, професор по естетика, и майката, еврейка по народност, репресирана, както и бащата. Изложбата бе открита от Е. Димитров по време на провеждането на кръглата маса „Творческото наследство на Георги Гачев“.

Безспорно кулминацията на дните, посветени на Г. Гачев в София, беше кръглата маса. Още в поканата към учените Е. Димитров изтъкна, че изтеклото време от активната дейност на чествания учен ни задължава да обгледаме и осмислим отново стореното от него, да дадем ясен отговор за ролята, което творчеството му е изиграло и мястото, което заема в процеса на движение на философските и литературоведските идеи в Европа. Конференцията бе поздравена от директора на Народната библиотека Б. Христова, домакин, и директора на Института за литература – Е. Трайкова. В своите встъпителни слова А. Гачева и Е. Димитров говориха за личните си мотиви, обусловили организирането на дните. Разбира се, за всекиго от тях тези мотиви са различни, но съществуващият общ момент е досегът с оригиналния творец и мислител. Тук е мястото да се подчертае, че проблемните насоки в научното и мемоарното наследство на Г. Гачев са толкова много и толкова различни, че една дискусия



не може да ги обхване; ето защо и проведената кръгла маса не си постави такава изпълнима цел. Докладчиците съсредоточиха усилията си върху идеята да положат началото на осмислянето на едно голямо научно дело. Името на Г. Гачев се свързва неизменно с няколко изключителни научни нововъведения. Всички те представят способността му да обхваща огромен брой факти, да ги подрежда и открива обуславящите зависимости и въз основа на проведените анализационни операции – да формулира общи модели. В теоретичен литературоведски план участниците в кръглата маса разискваха идеята за художествените форми, за статуса на литературните родове и тяхното възникване и утвърждаване. В литературно-исторически план бе дискутирана идеята за забавено/ускорено развитие на културните процеси, доказана върху материал от Българското възраждане. В литературно-психологически план бе интерпретирана идеята на Г. Гачев за националните образи на света, отразена в езика и в творческите способности на всеки етнос, създал собствена литература. В мемоарните му произведения това са прозренията му, основани на личен опит, засягащи мъжко-женските отношения, еротичното в бита и битието, вечната загадка на смъртта. Ще изтъкна, че повечето от тях са актуални и днес – достатъчно е да спомена направлението на имагиологията, традиционно наричана у нас ейдеология (термин, въведен в началото на XX в. от самобитния литературовед К. Кърджиев), както и направлението на неохисторизма, разраствал се през последните десетилетия на миналия век в Европа. В посока на ускореното развитие на културата бяха докладите на А. Панов („Опозицията хронологична–типологична стадиалност и идеята за закъснялото/ускореното развитие на литературата“), на Ю. Жилиев („Световната литература в панорамния словообраз на Георги Гачев“) и на П. Анчев („Кога, защо и как литературата се развива ускорено“). Авторите дискутираха предпоставената идея за нормативност на развойните процеси, заложената в концепцията за стадиалното развитие на цивилизацията. Важен принос при осмислянето на Гачевото научно наследство е въведения от А. Панов подход за наличие не само на типологична, но и на хронологична стадиалност. Ю. Жилиев очерта пред слушателите една обща картина за Гачевия Психо-Логос като отражение на националната идентичност. П. Анчев избра посоката на вникване в механизмите на явлението ускореност. К. Михайлов („За „гачевознанието“ – „Бероновият комплекс“ и капаните на мисълта“) предложи осмислянето на творческото наследство на Г. Гачев да бъде наречено „гачевознание“, като се позова върху големия обхват на идеите и концептуалността на мисленето на учения. Докладчикът възпроизведе основни моменти от възприемането на тези идеи в България и потърси отговор на въпроса защо същите тези идеи не са толкова познати, колкото заслужават, и какви са причините за тяхната ниска използваемост. Е. Димитров („Г. Гачев, Бахтин и Достоевски“) говори за движението на литературоведските идеи и усвояването им от обществото – руското и българското. Във втората част



на кръглата маса думата взеха роднини, близки приятели и съмишленици на Г. Гачев, които разказаха спомени, допълващи личностния облик на учения. В тях изобилстваха конкретни факти от живота и делото му, които ще се окажат много ценни при изготвяне на бъдеща био-библиография на твореца. Пълният запис на изказванията е достъпен на сайта на Института за литература (<http://ilit.bas.bg>).

**Камен Михайлов**



## Юбилейна кръгла маса в чест на проф. дфн Албена Георгиева

На 24 април 2014 г. в Заседателната зала на Института по етнология и фолклористика с етнографски музей при БАН се проведе Юбилейната кръгла маса по повод 60-годишнината на проф. дфн Албена Георгиева. Научното юбилейно събитие беше организирано от Секция „Антропология на словесните традиции“ и носеше заглавие „Фолклор, разказване, религиозност“. Участниците в кръглата маса имаха възможност да представят доклади в шест тематични изследователски полета, върху които проф. дфн Албена Георгиева е оказала значителен принос. По време на конференцията бяха представени 21 от предвидените 22 научни доклада, които открито важни моменти от нейната работа като учен, теренист и педагог.

Сесията *Религиозни традиции и културни модели* започна с доклада на проф. дин. Елка Бакалова на тема *Дидактични теми в църковното изкуство от XIX век. Западни влияния?*. Доц. д-р Светла Петкова представи доклад, осветляващ нови повествователни елементи в кондикалната българска книжнина от IX век. Третият участник – доц. д-р Катя Михайлова, описа някои митологични представи за образа на слепия в културата на славяните, а в края на първата част от кръглата маса доц. д-р Константин Рангочев изложи своята визия върху моделите и моделирането на фолклорната обредност.

Втората научна сесия, посветена на свети места и местни култове, откри гл. ас. д-р Даниел Фокас с доклада *Сакрални обекти на територията и в землището на кв. Кремиковци*, резултат от теренно изследване. Вторият участник – д-р Яна Гергова, описа особеностите на култа към св. Панталеймон в района на град Шумен, а доц. д-р Валентина Ганева-Райчева запозна аудиторията с култовия природен феномен *Превирачката*, намиращ се в местността Скрибина край село Крибул. Тази част от научната сесия приключи с доклад на гл. ас. д-р Таня Матанова за различни видове пътувания до атонската Света гора.

Третата част от конференцията – *Фолклорните текстове и жанрове*, откри доц. д-р Николай Вуков, който насочи вниманието на аудиторията към дебютната книга на проф. дфн Албена Георгиева – *Етиологичните легенди в българския фолклор*. Разговорът върху значенията на текста и жанра бяха продължени от доц. д-р Стоянка Бояджиева с нейното проучване върху фолклорния мотив за „моминия скок“, а българските традиционни пословици и поговорки бяха обогатени с нов изследователски поглед, този на гл. ас. д-р Лина Гергова, която ги анализира от гледна точка на съдържащите се в тях етнически стереотипи. Гл. ас. д-р Милена Любенова представи доклад, фокусиран върху историческата личност на Кара Феиз, а доц. д-р Вихра Баева разгледа две съвременни форми



на функциониране и приемственост на класическия фолклорен образ на змея. Сесията завърши с доклада на гл. ас. д-р Велислав Алтънов на тема *До небето (и назад)*, в който бяха открити особености на религиозните разкази за пътуването „отвъд“ живота, споделяни от представители на протестантски общества в България.

Четвъртата сесия – *Превъплъщенията на религиозното*, започна с проучването на гл. ас. д-р Мариянка Борисова върху културните и религиозни институции сред българската общност в Мюнхен. Последва презентацията на доц. д-р Петко Христов, който описа новата ритуална практика „младежки курбан“ сред жителите от село Кралев дол (Пернишко). Докладът на доц. д-р Николай Ненов пренесе аудиторията в местността Лесопарк „Липник“ (Текето) край Русе и разкри различни трансформации на религиозни и традиционни практики в района.

Последната част – *Фолклор и (пост)модерност*, откри доц. д-р Станой Станоев с изследване върху промените в постсоциалистическия виц през призмата на вицовете за Бойко Борисов. Следващият участник – гл. ас. д-р Ангелина Илиева, изложи доклад на тема *Живите роливи игри – нова форма на интерактивно разказване*. Последва представяне на д-р Росен Малчев, който сподели спомените си за първата фолклорна експедиция в село Горна Лука (Чипровско), провела се през 1981 г., с научен консултант проф. дфн Албена Георгиева. Края на конференцията постави гл. ас. д-р Евгения Грънчарова с обзорен преглед върху експертната дейност на проф. дфн Албена Георгиева в София и Софийско.

Юбилейната кръгла маса обедини разнообразни тематични блокове и доклади, които в паузите между отделните сесии бяха допълвани от изплуващи лични спомени, впечатления и преживявания на участниците в общи теренни изследвания, съвместни изследователски проекти и различни събития, свързани с личността на проф. дфн Албена Георгиева. Тези спонтанни свидетелства въвеждаха в характерното за конференцията богатство от гледни точки за творческото дело и личност на юбилярката и се превърнаха в доказателство за трайните следи, които научният ѝ принос е оставил в битието на колегията.

**Валентин Воскресенски**



## ПРОФИЛИ

### Йосип Братулич на 75 години

Академик Йосип Братулич е известен хърватски филолог, литературен историк, културолог и изкуствовед, изтъкнат интелектуалец. Роден е на 13 февруари 1939 г. в Свети Петър в Шума край Пазин, Хърватия. Завършва гимназия в Пазин и хърватски език с южнославянски литератури и сравнително литературознание във Философския факултет на Загребския университет (1963). В същия факултет е магистрант и защитава докторска дисертация на тема *Istarski razvod kao književni spomenik srednjovjekovne Istre* (1975) и получава научната степен „доктор на науките“. Работи като асистент и научен сътрудник в Старославянския институт „Светозар Ритиг“ в Загреб (1963–1977). От 1977 до пенсионирането си извършва активна и плодотворна преподавателска дейност в Катедрата за стара хърватска литература във Философския факултет на Загребския университет, където заема длъжностите: асистент (1977), доцент (1978), извънреден (1981) и редовен (1987) професор. Избран е за декан на факултета (1990–1992). Научноизследователската дейност на Йосип Братулич е свързана с Хърватската академия на науките и изкуствата (Матица Хърватска). Първоначално е член-сътрудник от 1998 до 2000 г., по-късно е избран от Общото събрание на академията за редовен член на Матица Хърватска (от 2000 г. до сега) в Отделението за филологически науки. За активната си академична дейност е избран за председател на Матица Хърватска (1996–2002). По негова идея и с участието на скулптора академик Желимир Янеш в Хърватия през 1983 е създадена Алеята на глаголашите Роч – Хум, превърнала се в символ на континуитета на славянските култури от Кирило-Методиевата епоха до наше време. Член е на много издателства и библиотечни съвети, за серията „Истрия през вековете“ е подготвил 10 тома. Главен редактор е на библиотека *Histria Croatica*. Участва в многобройни национални и международни научни форуми. Развива активна просветна дейност като автор на научно-образователни сценарии в Хърватската радиотелевизия. Носител е на Държавната награда за наука (хуманитаристика) на Република Хърватска (2010). Живее и работи в Загреб.



Основните научни интереси на Йосип Братулич са насочени главно към хърватската литература и култура, както и към средновековното славянско писмено наследство. На тази проблематика е посветил няколко монографии, студии и статии, преводи. Монографията му *Istarski razvod* (1978) представя критично издание на известния хърватски средновековен паметник от Истрия. Обнародва и *Vinodolski zakon* (1988), както и редица важни за хърватската наука старопечатни книги (с бележки и научен коментар).

Особено ценни за старобългаристиката са неговите проучвания на Кирило-Методиевото наследство и свързаната с него хърватска глаголическа традиция.

Й. Братулич посвещава свои трудове на агиографските творби за славянските първоучители Кирил и Методий, издава свои преводи на съвременен хърватски език на двете жития и на други важни извори за тяхното дело, сред които Италианска легенда, Проглас към Евангелието, Похвално слово за Кирил, Похвално слово за Кирил и Методий, Азбучна молитва, „За буквите“ на Черноризец Храбър, както и хърватски глаголически служби за Кирил и Методий (*Житията на Константин-Кирил и Методий и други извори*. Загреб, 1985). Обобщаваща оценка на делото на равноапостолите хърватският учен предлага в статия за книжовното наследство на светите братя сред южните славяни (1990). Главният акцент е поставен върху уникалния филологически подход на Константин-Кирил при създаването на глаголицата като нов състав от знаци, отразяващи славянската фонологична система. Подчертава изключителните заслуги на Константин-Кирил Философ и Методий в развитието на славянската и европейската култура – мисията им има обединяваща роля за Европа в критичния период на нейното разделяне на православна и католическа.

Сред основните изследователски полета на Й. Братулич са хърватската глаголическа книжнина и заслугите на хърватските глаголаши за опазването до XII в. на най-старите глаголически литургически образци и изобщо на тази писменост в ръкописната и печатната традиция чак до XIX в. Цялостната концепция за средишното положение на хърватската глаголическа книжнина между източно- и западноевропейската култура хърватският медиевист излага в статията си *Hrvatska glagoljska književnost između Istoka i Zapada* (1990).

В изследванията на Й. Братулич откриваме схващането му за рецепцията на Кирило-Методиевите библейски преводи в Хърватско. В широка културна светлина той изяснява „троичността“ на хърватската култура: триписменост, триезичност и тридиалектност, като открива подобни явления и по отношение на библейските преводи – на латински, старославянски и хърватски език. Ученият констатира, че Кирило-Методиевите библейски преводи са се запазили в мисали, брeвиари и друг тип литургични текстове (Лекционар, Пасионал, Хомилиар). Известни са трудовете му върху проповедническата литература в Хърватско от нейното зараждане след Моравската мисия през втората половина на IX до

XIX в. (*Хърватската проповед от свети Методий до епископ Щросмайер*, 1996. Заслуга на учения е преводът на хърватски език на Анонимната хомилия – предполагаема Методиева творба.

Значимо място сред лексикографските трудове на Й. Братулич заема неговият *Leksikon hrvatske glagolice* (1995), в който представя над 250 основни понятия за първата славянска азбука, разкрива същността ѝ като писмо, знак и образ, систематизира терминологията на глаголическата палеография. Приложени са графични изображения на видовете глаголица: обла, ъглеста, курсивна и компютърна. Изтъкнати са приносите на известните хърватски учени Иван Чрънчич, Степан Дамянович, Бранко Фучич, Аница Назор и др. в палеохърватистиката. С оглед на глаголическия период в хърватската литература акад. Братулич изследва историята на средновековна Истрия. В изданието *Istarske književne teme* (1987) са събрани най-важните му студии и статии за културата на този район. Проследена е съдбата на глаголическите печатни книги, предлага се нов прочит на Башчанската плоча (ок. 1100). Предмет на научните дирения на Й. Братулич е критичното издание на стойностни хърватски юридически паметници (Истърски развод, Винодолски закон от 1288). Академик Йосип Братулич проявява интерес и към хърватската средновековна поезия, анализира творчеството на поетите Франо Франкопан, Янус Панониус, Стипан Истриян и други.

През последните години акад. Йосип Братулич, съвместно с акад. Степан Дамянович, издава внушителна монография, посветена на хърватската писмена култура, обявена за най-добра книга за 2005–2006 г. Този капитален труд обхваща текстове от областта на литературата, езикознанието, теологията, правото, историята и философията в хърватските земи от VIII до XXI век в различните културни течения: Средновековие, Хуманизъм, Ренесанс и Барок. Характеризирани са всички видове писмена култура: надписи, графити, ръкописи и печатни книги, сборници, речници, граматика, енциклопедии и други (представени в над 200 книжовни паметници и 400 оригинални илюстрации). С това енциклопедично издание с национално значение акад. Братулич утвърждава името си на един от най-авторитетните учени в Европа.

Хърватските академични среди наричат Йосип Братулич „образцов строител на отечеството“ и определят цялостното му дело като „скъпоценен принос към хърватската култура“ (акад. Степан Сучич). Сборникът, посветен на 70-годишнината от рождението му, носи символичното наименование: *Уважаващ книгите, от книгите уважаван (Knjige poštujuci, knjigama poštovan – Zbornik o 70. ropendanu Josipa Bratuliж . Zagreb, 2009)*.

Българската хуманитаристика високо оценява полувековната научна и публицистична дейност на академик Йосип Братулич, приносите му в развитието на кирилометодиевистиката, в проучването на глаголическото писмо в Хърватия, в изследването на книжовната и културна история на Истрия и Хърватска, в



създаването на „Алеята на глаголашите“ – метафора на славянския дух – и му пожелава здраве и благоденствие!

Честит юбилей и на *многа лѣта!*

**Елена Томова**

### **Избрани публикации:**

1. Žitja Konstantina Ćirila i Metodija i staroslavenska asketskopoučna literatura. – Симпозиум 1100-годишнина од смртта на Кирил Солунски. I. Скопје, 1970, с. 75–83.
2. Najstarija hrvatska poezija i začinjavci. – Dometi, 3, 1970, 9, p. 90–100.
3. Apokrif o prekrasnom Josipu v hrvatskoj književnosti. – Radovi Staroslavenskog instituta, 7, 1972, p. 31–122.
4. Iz problematike proučavanja hrvatskih pravnih spomenika kao spomenika književnosti. – Slovo, 25–26, 1976, 363–382.
5. Prva hrvatskoglagoljska početnica. Zagreb, 1983.
6. Aleja glagoljaša Roč – Hum. Roč, 1983.
7. Žitja Konstantina Ćirila i Metodija i druga vrela. Zagreb, 1985.
8. Istarski razvod. Pula, 1987; Istarske književne teme. Zagreb-Pula, 1987.
9. Vinodolski zakon. Zagreb, 1988; Sjaj baštine. Split, 1990; Izazov zavičaja. Zagreb, 1990.
10. Glagoljaštvo i protestantizam. – Radovi Zavoda za slavensku filologiju, 27, 1993, p. 231–235.
11. Mrvice sa zagrebačkog stola. Zagreb, 1994.
12. Leksikon hrvatske glagoljice. Zagreb, 1995.
13. Hrvatska propovijed od svetoga Metoda do biskupa Strossmayera. Zagreb, 1996.
14. Prijevodi biblijskih tekstova u razvitku hrvatskog književnog jezika. – Croatica, 45–46, 1997, p. 9–15.
15. Istra – zavičaj starina i ljepota. Zagreb, 2000.
16. Pula oduvijek. Pula, 2001.
17. Hrvatska pisana kultura: izbor djela pisanih latinicom, glagoljicom i ćirilicom od VIII. do XXI. stoljeća /Josip Bratulić, Stjepan Damjanović/. Križevci, Veda, 2005.
18. Hrvatska pisana kultura: XVIII. i XIX. stoljeće. Križevci, Veda, 2007.
19. Hrvatska pisana kultura: 3. svezak: XX–XXI stoljeće. Križevci, Veda, 2009.
20. Hrvatski ex libris. Zagreb, 2007; Hrvatske autorske čestitke. Zagreb, 2011.



## Алда Джамбелука-Коссова на 70 години

Видната италианска славистка проф. Алда Джамбелука-Коссова е родена в София. Завършва висшето си образование в Софийския университет (1964–1968). През 1967–1968 г. следва тримесечни курсове по италиански език в Университета в Перуджа, в който остава допълнително да специализира. Дипломната ѝ работа е в сферата на критичните издания на чужди езици и литератури (насочена към славянската традиция), защитена във Факултет по литература и философия, Университет на Перуджа (1973), с ръководител проф. Анджело Данти и съръководител проф. Аристиде Колона. Трудът е оценен високо с препоръка за издание в научната периодика. Получава по-нататъшно развитие като специалист в областта на средновековните славянски литератури във Факултета по литература и философия на университета в Перуджа (1974–1977), Университета във Флоренция (1977–1979) и в Римския университет „Ла Сапиенца“ (1979–1981). Академичната си кариера започва като научен сътрудник по славянска филология към Факултета за литература и философия на Университета в Рим „Ла Сапиенца“ (1981–1990). От ноември 1990 г. е професор по славянска филология в Университета в Палермо, където работи и до днес в катедрата по култура, изкуство, история и комуникации.

Възпитаничка на италианската текстологическа школа в славистиката – последователка на методите на Анджело Данти и Рикардо Пикио, Алда Джамбелука-Коссова съсредоточава своите интереси в полето на тексткритиката на старите славянски текстове, съставите на сборниците от преводни произведения, на екзегетичната и катехетичната средновековна литература. Тя изследва и публикува статии за автори и творби в широк хронологичен обхват: от епохата на св. св. Кирил и Методий и техните ученици, Преславската книжовна школа, разпространението на кирилометодиевата традиция в другите славянски страни (т.нар. Първо южнославянско/българско влияние, IX–X в.), структура и стилистика на ранните творби на старобългарските автори, отличителните черти на Търновската книжовна школа и характеристиката на т.нар. Второ южнославянско/българско влияние (XIV–XV в.), отзвукът на историческите събития на Балканите в славянските литератури и др. Неин приоритет също така е анализът на библейските текстове с методите на съвременната херменевтика, приложени към православната славянска традиция, проучва същността на православния канон и рецепцията на образци от византийската книжнина сред славяните. Значително място в публикациите ѝ заема освен историята на старобългарската литература и историята на старата руска литература и оригинални творби на староруските автори. Нейните последни изследвания са



посветени на идентификацията на известната „Реч на философа“ от Повесть временных лет (наречена от нея „руска библия пауперум“) и на най-характерните особености на ранните славянски катехитични текстове.

Алда Джамбелука-Коссова е филолог със забележителни способности в областта на текстологията, като съсредоточава усилията си в проучване на трансмисията на текстовете в различните славянски ръкописни традиции и критическо издание на паметници. През 70-80 години на ХХ в. тя посвещава изследователските си усилия преди всичко на някои проблеми на текстологическото проучване и критическото издание на две от най-бележитите произведения на старобългарската литература: „Азбучна молитва“ и „За буквите“ на Черноризец Храбър (критическо издание 1980). Изданието на съчинението „За буквите“ е направено въз основа на 80 преписа, които са разпределени в няколко групи според резултатите от текстологичния анализ. Както е известно, най-старият от достигналите до нас преписи на „Сказание за буквите“ се съдържа в Иван-Александровия (Лаврентиев) сборник от 1348 г. Но преписи, малко по-късни, от същата епоха или дори още по-нови, руски по произход, съдържат черти, които ги доближават повече до първообраза в съществени негови места, отколкото най-стария от преписите на творбата. Така това ключово съчинение, съдържащо уникални данни за просветната и книжовната дейност на св.св. Кирил и Методий и техните ученици през най-ранната старобългарска епоха (например състава на славянската азбука), поставя редица предизвикателства пред изследователя, които са разрешени през годините от различни автори по различен начин. Базирайки се на традицията на текста, авторката обосновава поради какви причини „Сказание за буквите“ е плод на процеса на укрепването на България като християнско царство на Балканите, изграждащо своята книжовност на народностна основа, отстояващо езиковата си, религиозна, политическа и културна независимост по отношение на Византия. На фона на обилната литература, посветена на Черноризец Храбър, книгата на А. Джамбелука-Коссова (придружена от изключително полезния словоуказател, изготвен от Е. Дограмаджиева) не е загубила и досега своето значение.

В продължение на творческия си път изследователката постепенно издирва, проучва и издава оригинални съчинения на старобългарски автори, сред които заслужава да се изтъкне нейният принос в изследването на „Похвално слово за Кирил“ от Климент Охридски, Григорий Цамблак и Киприян. Не по-малко важни са приносите ѝ по отношение на преводната литература. Тя издава славянската версия на апокрифното „Видение Исаево“ (критическо издание, 1993) в сравнение с латинската традиция (в престижната международна поредица Corpus Christianorum, издателство Бреполс, Тьорнхаут, Белгия). Това издание не само демонстрира познанията на А. Коссова върху апокрифната литература, но в компаративен план показва взаимодействието между Изтока и Запада, типологията и пътищата на езиковите и културни контакти през Средновековието.





Паралелно на тексткритичните си проучвания тя усъвършенства методите на херменевитиката, приложена към канонични кирилometодиеви текстове. Всъщност това представлява един нов клон на теоретични проучвания по отношение на славистиката – библейска екзегетика на източноправославни книжовни образци. Публикува иновативни резултати от своите проучвания в редица публикации с оригинален принос, в които разглежда от друга гледна точка съществуващите извори или ги интерпретира по нов начин, обогатявайки анализа с неизвестни произведения и автори, както и в паралел с стилистични характеристики. Не убягват от вниманието ѝ някои терминологични въпроси в палеославистиката, които са свързани с осъвременяване на методологията на проучванията на литературния процес, издаването на текстовете и тяхното представяне пред публика за научни и образователни цели.

Същевременно не трябва да пропуснем, че А. Косова се интересува и от новата и най-новата българска литература, публикува някои наблюдения върху творчеството на Константин Величков, на Николай Лилив и др. Участва в редица научни конференции по палеославистика и българистика в София, Шумен и Велико Търново, както и в международните конгреси по българистика. От 90-те год. насам продуктивността на изследователката в областта на старата руска литература е много значителна, с което е свързана нейната дейност като преподавател. Тя обучава няколко поколения студенти и магистранти и участва активно в живота на Университета в Палермо и се нарежда сред най-известните италиански слависти.

**На мъногая лѣта!**

**Анисава Милтенова**

## **Избрана библиография**

### **Книги**

1. Черноризец Храбър. О писменехъ. Критическо издание. Изготвила А. Джамбелука-Косова; словоуказател Е. Дограмаджиева. С., 1980. 190 с.
2. Visio Isaiae. Versione paleobulgara. Introduzione, edizione critica e traduzione a cura di Alda Giambelluca Kossova, in Ascensio Isaiae. Text. curatori P. Bettiolo, A. Giambelluca Kossova, C. Leonardi, E. Norelli, L. Perrone. Corpus Christianorum. Series Apocryphorum, vol.7 curante association pour l'étude de la littérature apocryphe chrétienne (AELAC), Turnhout, Brepols, 1995, 235–319.
3. La fiaba d'amore dei Principi russi Pietro e Fevronija, Palermo, Sellerio Editore, 1991, 70 p.
4. Angiolo Danti, fra Slavia orthodoxa e Slavia romana. Studi di Ecdotica, a cura di Alda Giambelluca Kossova, Kronos 6. Palermo, Arnaldo Lombardi Editore, Gruppo Marsilio, 1993, 350 p.



5. Da Mosca all'Impero degli zar. Letteratura e Ortodossia Nella Rus 'Moscovita (1240–1700), Roma, Edizioni Studium, 2001, 480 p.
6. Nestore l'Annalista, Cronaca degli Anni passati (XI–XII s.). Introduzione, Traduzione, Commento Cinisello Balsamo (Milano), Edizioni San Paolo, 2005, 325 p.
7. Alle Origini della Santità russa. Studi e testi, Cinisello Balsamo (Milano), Edizioni San Paolo, 2007, 256 p.
8. Ad erudiendam fidelium plebem Esegisi dei Primi Sunti scritturali paleoslavi (ss. IX–XI). Scrinia, 8, Collana del Centro Cammarata di San Cataldo, Caltanissetta Edizioni Lussografica, 2010, 111 p. + ill. 55 + 2 ft.
9. Makim Grek. Un emulo di Savonarola Nella Moscovia del '500. Salvatore Sciascia Editore, Caltanissetta-Roma, 2012, 160 p.

### Статии

1. Възстановим ли е текстът на Азбучната молитва? – *Palaeobulgarica*, 1978, № 2, 52–65.
2. Руската преработка на „За буквите“ от Черноризец Храбър. – *Литературна мисъл*, 1978, 107–122.
3. За един характерен момент в литературната дейност на Епифаний Премъдри. – *Palaeobulgarica*, 1980, № 1, 73–81.
4. Per una lettura analitica del „Žitie Feodosija Pečerskago“ di Nestore. – *Ricerche Slavistiche*, vol. XXVII-XXVIII (1980-1981), Roma 1981, 65–100.
5. Il messaggio evangelico nella missione pastorale di San Feodosij di Kiev. Note sulla „Vita del venerabile padre nostro Feodosij, igumeno del Monastero kieviano delle Grotte“ di Nestore, „Cristianesimo nella storia“, vol. II,2, Bologna 1981, 371–399.
6. Върху ръкописната традиция на „Азбучната молитва“. В отговор на проф. Куйо Куев. – *Старобългарска литература*, 10, 1981, 95–100.
7. La rielaborazione russa del „Trattato sulle lettere“ di Černorizec Chrabăr. – В: *Константин-Кирил Философ*. София, 1981, 204–222.
8. Наблюдения върху литературното наследство на Климент Охридски. Към интерпретацията на „Похвално слово за Кирил“. – В: **Симпозиум кирилометодиевистика и старобългаристика**. Първи международен конгрес по българистика, София, 25 май–3 юни 1981. Доклади. София, 1982, 188–212.
9. Annotazioni sulle Lettere da Roma di Konstantin Veličkov, in *Relazioni storiche e culturali fra l'Italia e la Bulgaria*. Studi presentati al Convegno Italo-Bulgaro in memoria di Enrico Damiani (Napoli-Positano, 29 maggio-3 giugno 1979), Istituto Universitario Orientale, Napoli 1982, 231–245.
10. Наблюдения върху старобългарската традиция на Видение Исаяево: съответствия и различия с текстовата традиция на Възнесение Исаяево. – *Palaeobulgarica*, 1983, № 2, 66–79.
11. „Ricercai assiduamente la Sapienza nella preghiera.“ Note sulla Preghiera alfabetica e sull'accezione dell'espressione «prostrano slovo». – В: *Литературознание и фолклористика*. В чест на акад. Петър Динев. София, 1983, 59–76.
12. Osservazioni sulla tradizione paleoslava della Visione di Isaia: coincidenze e divergenze con la tradizione della Ascensione di Isaia, in *La cultura bulgara nel Medioevo balcanico tra Oriente e Occidente europeo*. – In: *Atti dell'8° Congresso*

- Internazionale di Studi sull'Alto Medioevo, Spoleto, 3-6 Novembre 1981, Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo (CISAM), Spoleto 1983, 167-187.
13. Литературознание или филология? – Литературна мисъл, 1984, № 5, 83-105.
  14. La musicalità del verso di Liliev: costanti e variazioni. – Ricerche Slavistiche, vol. XXIX-XXXI (1982-1984), Roma 1984, 205-246.
  15. Наблюдения върху литературното наследство на Климент Охридски: към интерпретацията на „Похвално слово за Кирил“. – Кирило-методиевски студии, 1, 1984, 120-139.
  16. Законът и Благодатта в „Похвално слово за Кирил и Методий“. – Полата књигописњая, 14-15, Nijmegen, Katholieke Universiteit (Netherlands), 1985, 122-132.
  17. Принос към изучаване на ръкописната традиция на „Похвално слово за Кирил“ от Климент Охридски. – In: *Studia Slavica Mediaevalia et Humanistica* Riccardo Picchio dicata, vol.1, Roma 1986, 287-297.
  18. Един пренебрегнат ръкопис на Видение Исаяево: Яцимирски препис 19. – *Palaeobulgarica*, 1988, № 4, 13-26.
  19. Поезията на Николай Лилиев в Италия. – In: **България, Италия и Балкани-те**. Relazioni storico-sociali ed estetico culturali. Atti della Quarta conferenza Italo-Bulgara, Ricerche di Bulgaristica, Sofia, 22-25 Maggio 1984. София, 1988, 320-341.
  20. Авторска атрибуция и ръкописна традиция: по повод „Повесть о Петре и Февронии“. – Литературна мисъл, 1989, № 8, 102-117.
  21. Una testimonianza inesplorata della versione paleoslava della „Visio Isaiae“: il codice n° 1448 della Cattedrale di S. Sofia di Novgorod. – In: **Studia Slavico-Byzantina et Mediaevalia europensia**, v. I. In memoriam Ivan Dujčev, v. I, I. Dujčev Centre for Slavo-Byzantine Studies (Bulgaria), София, 1989, 300-308.
  22. Sulla figura del religioso bulgaro medievale: la testimonianza dello Svoden paterik e della Beseda protiv Bogomilite. – In: *Studi balcanici*. Pubblicati in Occasione del VI Congresso internazionale dell' AIESEE, Sofia, 30 Agosto-5 Settembre 1989, CARUCCI Editore, Roma 1989, 265-279.
  23. Теми и екземпла в Сводния патерик. – In: Кирило-Методиевски симпозиум. Доклади. Втори международен конгрес по българистика, София 23 май-3 юни 1986, София, 1989, 342-358.
  24. Il tema della Legge e della Grazia nell' „Encomio per Costantino-Cirillo e Metodio“. – In: *Quaderni di Lingue e letterature straniere*, v. 13 (1991), Facoltà di Magistero, Università degli Studi di Palermo, 1994, 93-109.
  25. „Похвално слово за Евтимий“ от Григорий Цамблак: семантични нива и херменевтика“. – В: Търновска книжовна школа. 5. Паметници, поезика, историография. Велико Търново, 1994, 83-107.
  26. Della scrittura esicastica di Grigorij Camblak. – In: **Quaderni di Lingue e Letterature straniere**, v. 14, (1992-1993), Facoltà di Magistero, Univesità degli Studi di Palermo, 1995, 117-132.
  27. Della scrittura esicastica di Grigorij Camblak, in AA. VV. „Nuovi studi balcanici“. – In: **Contributi italiani all' VIII Congresso Internazionale dell' Association Internationale d' Études Sud-Est Européennes**, Bucarest 30 Agosto-5 Settembre 1999,



- România orientale, v. XII, Bagatto Libri, Roma 1999, 163–180.
28. Della funzione contestuale del referente biblico: il caso de «l'Encomio per Costantino-Cirillo» di Clemente d'Ocrida. – In: Quaderni di Lingue e Letterature straniere, v. 19, Dipartimento ARCO, Università degli Studi di Palermo, 2000, 179–214.
  29. Della funzione contestuale del referente biblico: il caso de «L'encomio per Costantino-Cirillo» di Clemente d'Ocrida. – In: Bizantinistica, Serie Seconda, III – 2001, Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo (CISAM), Spoleto 2001, 277–312.
  30. Риторично-стилистични похвати и поетика в исихастското писмо на Григорий Цамблак. – In: **Търновска книжовна школа. 7. Паметници. Поетика. Историография.** Велико Търново, 2002, 35–53.
  31. Dell'espressione letteraria alta che accomunò Preslav e Ocrida alla Rus' kieviana e Tarnovo alla Rus' Moscovita: questioni terminologiche. – In: Bizantinistica, Serie Seconda, IV – 2002, Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo (CISAM), Spoleto 2003, 155–180.
  32. Della Reč' filosoфа e del suo autore. – In: Time flies. 2. Festschrift for William R. Veder. Pegasus Oost-Europese Studies 2, Uitgeverij Pegasus 2003, Amsterdam, 113–136.
  33. Ol'ga, arkhondissa della Rhosia, dalla natia Pskov alla dignità dell'altare. – In: Studia Balcanica. Byzance Les Balkans L'Europe. Etudes en honneur du Prof. Vasilka Tăpkova-Zaimova, Institut d'Etudes Balkaniques de l'Academie des Sciences de Bulgarie, Sofia, 2006, 524–533.
  34. Един изряден старобългарски катехизис: „Прологът“ на „Памат и житие блаженана отъца нашего и учителя Мефодия, архиепископа моравска“. – In: Проблеми на Кирило-Методиевото дело и на българската култура през IX–X век. Кирилометодиевски студии, 17, 2007, 408–424.
  35. Митрополит Киприан – основоположник на литературната традиция на Московска Рус. – В: Средновековни текстове, автори и книги. Сборник в чест на Хайнц Миклас. Кирилометодиевски студии, 21, 2012, 270–287.



## Николай Червенков на 65 години

За българите в Бесарабия не може да се говори без емоция и удивление. Имах в живота си особения шанс да прекарам две академични години (2004–2006) в един развиващ се университет в Комрат в Южна Молдова. Преди моето пристигане там знанията ми за бесарабските българи и за заобикалящите ги народности бяха изключително от книгите. Нужно ми беше време, за да привикна с културния пейзаж на Бесарабия от постсъветското време, който съдържа немалко дози екзотика, и да си призная, попаднах в една среда, която първоначално ми изглеждаше враждебна. Трябваше сам за себе си да осмисля колко е трудно да отстояваш националната си принадлежност в условия на отсъстваща национална държава. Тъкмо в началото на моя престой в Молдова, в Тараклия, се откри първият български университет в чужбина. За ректор на университета бе избран ДИН Николай Червенков (2004). Срещата с човек, който ви е познат само като автор на книги и статии, винаги е интересна. Първото впечатление от проф. Червенков е за изключително земен, човечен, топъл и скромнен човек. Тези качества рязко контрастират със суровия характер на доминиращата чиновническа среда, възпитавана в съветското пространство на Молдова. И тъй като бях българин от България и същевременно не ми се налагаше бързо да се връщам в родината, имах множество случаи да участвам в събитията на Тараклийския университет и да беседвам с ректора и в зала, и на маса. И няма да бъде твърде оригинално, но за това пък е много правдиво да кажа, че всеотдайни и всеотранни личности като него имат аналог само в Българското възраждане.

Николай Николаевич Червенков е роден през 1948 г. в Чийшия (днес Городное), Болградски район, Одеска област, Украйна, в семейство на българи преселници. Дядо му притежавал повече земя, за която е наемал работници. Това е достатъчна причина съветската власт да го обяви за кулак. В тежките следвоенни години семейството е било заплашено от депортация в Сибир, от която успели да се спасят чрез временно изселване в друго село. След завръщането си Чийшия семейството живее в лятната си кухня, защото родната им къща е превърната в детска градина. Още в ученическите му години съдбата го среща с един от пионерите на българистиката в Молдова – Константин Поглубко. Николай живо се интересува от своя род, от българския си корен, от историята на селото и на цялата българска общност в Бесарабия. Това предопределя неговия избор да учи история. През 1967 г. той постъпва в Историческия факултет на Одеския държавен университет и завършва през 1972 г. След дипломирането си Николай Червенков избира научните занимания и става аспирант към АН на Молдовската ССР в Кишинев. През тези години град Кишинев се налага като



най-средищното място на българските интелектуалци от Бесарабия. От 1972 до 1991 г. работи първоначално като младши, а след това и като старши научен сътрудник в Института по история към АН на Молдовската ССР. През 1980 г. защитава кандидатска дисертация на тема „Болгарская эмиграция в Румынии и национально-освободительное движение в Болгарии (вторая половина 50-х–60-х годах XIX века” с научни ръководители В. Д. Конобеев и В. Я. Гросул. В кръга на неговите интереси попада всичко, свързано с България и с българите. Работи предимно върху историята на бесарабските българи, върху живота и делото на българските революционери от епохата на Възраждането, върху българо-молдовско-руските исторически и културни връзки. В заниманията си основно се опира на проучване на архивни документи и материали, но не са му чужди краезнението, фолклористиката, диалектологията, археологията, има приноси и към музейното дело, журналистиката и педагогиката. Проявява се като истински радетел за българщината. В съавторство с Иван Грек издава и единствената обобщаваща монография за българите в Бесарабия – „Бесарабските българи – минало и настояще“. Автор е на над 150 научни статии, трудове и материали, в това число монографии, учебници и сборници с документи. А освен това – за нуждите на по-широка аудитория – е публикувал над 200 научнопопулярни статии. Председател на Научното дружество на българистите в Молдова (1994) и отговорен редактор на сп. „Български хоризонти”.

След разпадането на СССР и обособяването на Република Молдова като демократична самостоятелна държава Николай Червенков има огромен принос в отстояването на образователните, езиковите и гражданските права на българската общност в Молдова. Участва в множество проекти и програми за изработване на учебни планове, програми и директиви за изучаване на български език като роден, история и литература на България. Спомага за излъчване на радиотелевизионни предавания на български език, издаване на българския вестник „Роден край“, възпитава и ръководи млади учени и студенти и още безброй други форми на отдадена, безвъзмездна служба в полза на българщината. Присъден му е Почетният знак на българския президент, лауреат е на медали и отличия на Българската академия на науките, Молдавската академия на науките, Софийския университет, Общобългарския комитет „Васил Левски”, Агенцията за българите в чужбина и др.

Завърнах се от Молдова с премного впечатления, които не ме напускат нито като спомени, нито като проблемни полета за работа. Ето защо безкрайно ценя спорадичните си срещи с проф. Червенков, които се получават от време на време било в България, било в Молдова. Радвам се всеки път, когато го видя, срещите с него винаги очароват, бодрят му дух и енергичност са заразителни. Въпреки това изпитвам и лека тъга, защото знам колко е висока цената на неговото достойнство. Защото за българското достойнство в Бесарабия се плаща по-висока цена. Всеки, които не е бил там, няма как да го знае и това е част от



загадката – какво точно означава да си български интелектуалец от Бесарабия. И благодарение на личности като Николай Червенков в тази изстрадала земя не е замлъкнало българското слово и ще се чува още българският глас.

За много години, професоре! Крепко здраве, защото още много е житото на нивата!

**Григор Григоров**

### **Избрана библиография:**

1. О создании болгарского училища в Галаце (40–50 гг. XIX в.). – Известия АН Молдовской ССР. Серия общественных наук, 1976, № 2;
2. Внешнеполитическая ориентация Тайного центрального болгарского комитета. – В: Балканские страны в новое и новейшее время. Кишинев, 1977;
3. Из корреспонденцията на българския просветител Христо Златев с руския консул в Букурещ Н. Гирс. – Векове, 1980, № 1;
4. Об организационном становлении течения “молодых” в болгарском национально-освободительном движении во второй половине 60-х гг. XIX в. – Известия АН Молдовской ССР. Серия общественных наук, 1980, № 2;
5. “Добродетельная дружина” и национально-церковная борьба болгарского народа. – В: История и культ. Болгарии. М., 1981;
6. Политические организации болгарского национально-освободительного движения во второй половине 50-х – 60-х гг. XIX века. Кишинев, 1982;
7. Четническое движение 1866–1868 гг. и болгарские политические организации. – В: Исследования по истории стран Юго-Восточной Европы в новое и новейшее время. Кишинев, 1983;
8. Идеи будущего государственного устройства Болгарии в эпоху Болгарского национального Возрождения. – В: Россия и Юго-Восточная Европа. Кишинев, 1984;
9. Към историята на въоръженото въстание в България през първата половина на 30-те години на XIX в. – Векове, 1985, № 1. (съавт. И. Грек);
10. Болгаро-российские общественно-политические связи. 50-70-е гг. XIX в. Кишинев, 1986. (с колектив);
11. Болградский революционный комитет в период Апрельского востания в Болгарии 1876 г. – Известия АН Молдовской ССР. Серия общественных наук, 1986, № 3;
12. Формирование национальных независимых государств на Балканах. Конец XVIII – 70-е годы XIX в. М., 1986. (с колектив);



13. “Одески вестник” за четата на Хаджи Димитър и Стефан Караджа. – Исторически преглед, 1988, № 12;
14. Формирование идей болгарской государственности 50-е – середина 70-х гг. XIX в. – В: Великий Октябрь и зарубеж. слав. страны. Минск, 1988;
15. Идеи турецко-болгарского дуализма в болгарском национально-освободительном движении. – In: VI Congres international d'études du Sud-Est européen. 2. Sofia, 1989.
16. Общественно-политическая деятельность Александра Экзарха (40-50-е гг. XIX в.). – В: Пробл. истории стран Юго-Вост. Европы. Кишинев, 1989. (съавт. И. Грек);
17. Развитие идей болгарской государственности в первой половине XIX века. – В: II Международен конгрес по българистика. София. 1986. Доклади Т. 7. България през XV–XIX век. С., 1989;
18. Международные отношения на Балканах. 1830–1856 гг. М., 1990. (с колектив); Русия и българското националноосвободително движение. 1856–1876. Документи и материали. Т. 2. С., 1990. (състав., науч. обработка на док., коментар);
19. Г. С. Раковски и подготовката на втория Браилски бунт 1841–1842 г. – ИДА, 62, 1991. (съавт. И. Грек);
20. Формирование республиканских идей на заключительном этапе болгарского национальноосвободительного движения (70-е годы XIX в.). – В: Дриновские чтения. 2. Харьков, 1991;
21. Одесское болгарское настоятельство. – В: Болг. культ. в веках. М., 1992; Българите от Украйна и Молдова. Минало и настояще. С., 1993. (съавт. И. Грек);
22. Националните искания на българите от Украйна и Молдова (в края на 50-те – 60-те години). – В: Болградската гимназия. Сб. С., 1993;
23. Бесарабските българи: история, проблеми, перспективи. – Епохи, 1994, № 2. (съавт. И. Грек, Н. Русев);
24. Динамика на развитието на българското население в Молдова и Украйна. – В: Българите в Средна и Изт. Европа. С., 1995;
25. Изучение истории болгар Молдовы и Украины: основные этапы. – В: Страницы истор. и этногр. болгар Молдовы и Украины. Кишинев, 1995;
26. Създаването на черквите в българските колонии в Бесарабия през първата половина на XIX в. – В: Българите в Сев. Причерноморие. Изследвания и материали Т. 4. В. Търново, 1995;
27. Константин Поглубко – човекът и ученият. – В: България в сърцето ми. С., 1996.
28. Чийшия: очерки истории и этнографии болгарского села Городнее в Бессарабии. Гл. ред. Н.Станко Одеса, Асгропринт, 2003. 788 с. (Колектив)
29. Бесарабските българи за себе си. Съставители П.-Е. Митев и Н. Червенков. София, 1996.





30. По пути национальной духовности болгар Молдовы. Съст. И. Грек, Н. Червенков, Т. Шикирлийская. Науч. ред. И. Грек, Н. Червенков. Кишинев, “SŞB”, 2005, 600 с.
31. Петро-Павловская церковь села Чийшия (Городнее). Кишинев, SŞB Сидраг, 2013. 240 с.
32. Тараклии – 200 лет. Том I (1813–1940). Науч. ред. К. Калчев. Кишинев, SŞB, 2013. 608 с. (В съавторство)



## Уве Бютнер на 60 години

Д-р Уве Бютнер е представител на Лайпцигската славистична школа, за чийто основател се приема Йохан Хайнрих Аугуст Лескин, изтъкнат учен славист, автор на граматика и учебници по старобългарски език.

Уве Бютнер следва в Лайпцигския университет и се дипломира през 1980 г. като преводач с два славянски езика – руски и български език. По време на следването си има изключителната възможност да посещава лекции и семинари по избрани българистични дисциплини в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Това частично следване в България (1978–1979) оказва благотворно влияние върху по-нататъшното му развитие и поставя началото на трайния му интерес към българския език, което проличава най-напред в успешно защитената дипломна работа на тема „Употребата на възвратните и невъзвратни притежателни местоимения при отглаголни съществителни в съвременния български език“ (dt. „Der Gebrauch der reflexiven und nichtreflexiven Possessivpronomina bei Verbalsubstantiven in der bulgarischen Sprache der Gegenwart“).

Научната си кариера Уве Бютнер започва през 1980 г. като асистент в Секцията по теоретично и приложно езикознание към Лайпцигския университет, в чиято структура тогава се намира Институтът по славистика. Избраната от него научна област е „Западнославянско и южнославянско езикознание и преводознание“ с акцент върху българистиката. През 1984 г. защитава успешно дисертационен труд на тема „Към предаването на немски пасивни конструкции в българския език“ (dt. „Zur Wiedergabe deutscher Passivkonstruktionen im Bulgarischen“), с което му се присъжда научната степен „доктор“.

От 1986 г. до 1988 г. д-р Уве Бютнер е лектор по немски език във Великогърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, Катедра „Германистика и нидерландистика“ (тогава Катедра „Немска филология“). Безупречно изпълнява задълженията си като лектор, активно подпомага учебно-преподавателската и научноизследователската дейност в Катедрата. Перфектното владение на българския език, свободното му използване като средство за комуникация, научният интерес към неговото изследване в съпоставка с немския език – всичко това позволява на Уве Бютнер да участва в авторски колективи с колеги от Катедрата, в резултат на което се създават учебници и учебни помагала (напр. по теория и практика на превода), използвани и днес в семинарите и упражненията по превод.

Като научен сътрудник в Института по славистика, обособил се отново като самостоятелна структурна единица във Филологическия факултет към Лайпцигския университет през 1993 г., д-р Уве Бютнер води курсове по български език, преподава история на езика, конфронтативна лингвистика, граматика,



словообразуване, ръководи семинари по теория и практика на превода, умело съчетава богатия си опит от практикуването на симултанния и консекутивния превод с преподавателската си работа по писмен и устен превод. Ежедневно работи в полза на българския език и култура с младите хора, като събужда техния интерес и ги мотивира да избират и да изучават този славянски език.

Една значителна част от публикациите на д-р Уве Бютнер е посветена на развитието на българистиката в Лайпцигския университет („Bulgarische Philologie an der Leipziger Universität nach dem Zweiten Weltkrieg“ (1999), „Българистика в Лайпцигския университет“ (2005), „Zu den bulgarischen Disziplinen an der Leipziger Universität“ (2006).

От гледна точка на изучаването на българския език като чужд от немскоговорящи и с оглед на преводаческата практика са изследванията, посветени на морфологични и текстови особености, характерни за българския език като славянски език, и разгледани в съпоставка с немския език („Zur Wiedergabe deutscher Passivkonstruktionen im Bulgarischen“ (1991), „Критерии за установяване на ирония в текст: върху материал от български и немски текстове“ (1992), „Translatorische Probleme bei der Wiedergabe von Augmentativa und Diminutiva im deutsch-bulgarischen Vergleich“ (2005).

Д-р Бютнер участва с интересно изследване за българските фамилни имена в Германия (dt. „Bulgarische Familiennamen in Deutschland“), публикувано в сборника „Фамилните имена в немския език“ (dt. „Familiennamen im Deutschen“ (2009). Сред фамилните имена с чужд произход, установени в немското езиково пространство, имат място и българските фамилни имена, доказва анализът на Бютнер.

Уве Бютнер е автор на поредица учебници за изучаването на българския език. Сред тях се открояват: 1) „Български език за чужденци“ (dt. „Bulgarisch für Ausländer“), мултимедиен езиков курс в шест версии – английска, немска, френска, чешка, нидерландска, българска, предназначен за нивата от A1 до B2 по Общата европейска езикова рамка; 2) „Български език – учебник за начинаещи и напреднали (dt. „Bulgarisch – Lehrbuch für Anfänger und Fortgeschrittene“, e-book, планиран за 2014 г., в обем от около 1700 стр.). В електронен вариант предстои да бъде издаден и „Bulgarisch-deutsches Wörterbuch der redevleitenden und -abschließenden Wendungen“ (bg. „Българско-немски речник на изразите за обръщение и сбогуване в писмената и устната комуникация“). За нуждите на дисциплината „Межкултурна комуникация (български–немски)“ Уве Бютнер неуморно събира разнообразен страноведчески материал за България – текстове, картини, видеоматериал.

Друг аспект в научната работа на д-р Уве Бютнер е съставителството и редакторската дейност, в резултат на което се издават сборници и справочници, важни свидетелства за развитието на югоизточноевропейската лингвистика (dt. „Handbuch der Südosteuropa-Linguistik“ (1999), „Die Südosteuropa-



Wissenschaften im neuen Jahrhundert“ (2000), „Die europäischen Sprachen auf dem Wege zum analytischen Sprachtyp“ (2004).

Д-р Уве Бютнер участва с доклади в Първия и във Втория международен конгрес по българистика (1981, 1986), както и в други научни форуми.

Контактите с България са особено интензивни за Уве Бютнер през периода 2006–2013 г. благодарение на договор по програма „Еразъм“ с Нов български университет в София, вследствие на което д-р Бютнер изнася множество научни доклади, цикъл лекции пред студенти и преподаватели в областта на теорията и практиката на превода, провежда практически занятия по устен превод.

Активна дейност осъществява Уве Бютнер и като член на Немско-българското дружество в Лайпциг, където пред заинтересованата общественост изнася доклади, беседи по въпроси, свързани с актуалното развитие на българския език и българската култура.

И днес мислите и действията на д-р Уве Бютнер са насочени изцяло към настоящето и бъдещето на българистиката в Лайпцигския университет, която за съжаление вече не е самостоятелна специалност. Тя е представена чрез отделни модули в обучението по славистика, които дават възможност да се изучават българския език, българската литература и култура, да се коментира актуална страноведческа информация за България. С преподавателската си дейност, с разнообразните си научни изяви юбиллярят, колегата българист д-р Уве Бютнер, дава своя принос за съхраняване и обогатяване на традициите, наложили се в българистиката като наука и като университетска специалност в Лайпцигската Алма Матер.

**Марийка Димитрова**

## **Избрана библиография**

### **Статии и студии**

1. Zur Wiedergabe deutscher Passivkonstruktionen im Bulgarischen. В: Archiv für bulgarische Philologie 2, 1991, 8–57.
2. Критерии за установяване на ирония в текст: върху материал от български и немски текстове. В: Съпоставително езикознание 17, кн. 5, 1992, 31–37.
3. Bulgarische Philologie an der Leipziger Universität nach dem Zweiten Weltkrieg. В: Bulgaren in Leipzig. Damals und heute. Europa-Haus Leipzig e.V. Leipzig, 1999, 44 ff.
4. Translatorische Probleme bei der Wiedergabe von Augmentativa und Diminutiva im deutsch-bulgarischen Sprachvergleich. Von A(ffenzahn) bis z(appenduster). В: Сборник от колоквиума по повод 70-годишнината на професор Хилмар Валтер, почетен доктор на ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“. Велико Търново, 2005, 118–146.



5. Българистика в Лайпцигския университет. В: Славянски диалози – Списание за славянски езици, литератури и култури 2/3, 2005, 167–178.
6. Zu den bulgaristischen Disziplinen an der Leipziger Universität. В: Osteuropa in Tradition und Wandel. Leipziger Jahrbücher. Rosa-Luxemburg-Stiftung Sachsen. Gesellschaft für Kulturosoziologie 2006. Osteuropakunde an der Leipziger Universität und in der DDR. Band 8(2), 2006, 541–578.
7. Bulgarische Familiennamen in Deutschland. В: Hengst, K./Krüger, D. (Hg.): Familiennamen im Deutschen. Erforschung und Nachschlagewerke. 2. Halbband: Familiennamen aus fremden Sprachen im deutschen Sprachraum. Leipziger Universitätsverlag 2011, 267–289.

### **Учебници речници**

1. Büttner, U./Ivanova, L. Einführung in die Theorie und Praxis des Übersetzens. V. Tarnovo, 1989.
2. Büttner, U./Ivanova, L. Übersetzungsverfahren. Arbeitsheft zum Lehrgebiet Übersetzen für das Sprachenpaar Deutsch-Bulgarisch. V. Tarnovo, 1989.
3. „Bulgarisch für Ausländer“ – multimedialer Sprachkurs (Мултимедиен курс „Български език за чужденци“ (колектив), Летера).
4. „Bulgarisch – Lehrbuch für Anfänger und Fortgeschrittene“ (ca. 1700 Seiten) e-book, 2014.
5. Bulgarisch-deutsches Wörterbuch der reedeeinleitenden und -abschließenden Wendungen (z.Z. ca. 1000 Seiten, Publikation als e-book geplant).

### **Съставителство и редакторска дейност**

1. Hinrichs, U. (Hg., unter Mitarbeit von Uwe Büttner). Handbuch der Südosteuropa-Linguistik. Harrassowitz Verlag Wiesbaden, 1999. (1079 Seiten)
2. Hinrichs, U. /Büttner, U. (Hg.). Die Südosteuropa-Wissenschaften im neuen Jahrhundert. Akten der Tagung vom 16–19.10.1999. Harrassowitz Verlag Wiesbaden, 2000. (253 Seiten)
3. Hinrichs, U. (Hg., unter Mitarbeit von Uwe Büttner). Die europäischen Sprachen auf dem Wege zum analytischen Sprachtyp. Harrassowitz Verlag Wiesbaden, 2004. (484 Seiten)
4. Stern, D./Voss, Chr. (Hg., unter der Redaktion von Uwe Büttner). Marginal Linguistic Identities – Studies in Slavic contact and borderland varieties. Harrassowitz Verlag Wiesbaden, 2000. (ca. 275 Seiten)





## ОТЗИВИ

**Олга Младенова, Боряна Велчева. Ловешки дамаскин: новобългарски паметник от XVII век. С., НБКМ, 2013. 536 с.**

Книгата съдържа изследване и издание на ръкопис номер 5 от сбирката на Регионалния исторически музей в град Ловеч, новооткрит анонимен свидетел на новобългарската дамаскинска традиция. Това е първа по рода си научна публикация, която представя една малко проучена група дамаскини и нейното, както се оказва, важно място в историята на ранния новобългарски книжовен език и книжнина. Авторите на изданието Олга Младенова и Боряна Велчева имат редица приносни проучвания върху дамаскините. Резултатите от това им съвместно изследване разкриват прецизност, задълбоченост и многостранност на изследователския поглед и инструментариум, съпроводени от нескрита изследователска страст и пиетет към книжовната старина и нейните тайни – все достойнства, които са присъщи само на учени с богат опит и тънък филологически усет и талант.

Обнародването на Ловешкия дамаскин от XVII в. се осъществява чрез палеографско-кодикологическо, текстологическо и езиковедско изследване и дипломатическо издание на паметника. Следвана е най-добрата традиция в издаването на дамаскини, представена от работите на учени като Ст. Аргиров, Л. Милетич, А. Иванова, Е. Демина, но се предлага и иновативен подход, който отчита динамиката в развоя на езиковите явления, отразени в паметника, конкретното му място в генеалогията на дамаскините, както и по-широкия историко-културен контекст, който обуславя съставянето му и разпространяването му като книга.

Първата глава е написана от О. Младенова, озаглавена е *Ловешкият дамаскин на фона на дамаскинската традиция*, и включва няколко раздела. Първият, *Кратки палеографски и кодикологически бележки*, съдържа информация за физическите характеристики на книгата – формат, подвързия, хартия, обем на книжното тяло, оформление на страницата, писмо и почерци. Палеографското описание и анализ са детайлни и са лишени от обичайния формализъм за сметка



на предпазлива, но убедителна интерпретация, разкриваща подробности от процеса на съставянето на книгата, нейното изписване и разпределението на работата между различните преписвачи. Въз основа на съпоставка с други преписи на дамаскини ръкописът е причислен основателно към дамаскинската продукция, носеща характеристиките на Карловско-Кукленската калиграфска школа от втората половина на XVII в.

Вторият раздел – *За дамаскините от III новобългарска група и техния протосборник*, въвежда в текстологическата проблематика, свързана с проучването на Ловешкия дамаскин, и преосмисляне на мястото на този тип сборници в генеалогията на дамаскините. Анализът определя паметника като най ранен препис сред т.нар. трета група новобългарски дамаскини в класификацията на Е. Демина. Според изследванията на О. Младенова тази именно група, която се характеризира с новобългарски слова от типа *тогива* (съгласно общоприетата типология на Б. Велчева), е най-ранна в хронологията на дамаскините. От тази изходна позиция са преразгледани, от една страна, списъкът на ръкописите, представящи трета група новобългарски дамаскини, и от друга, характеристиките на състава на нейния протосборник. В допълнение е проучена дистрибуцията на специфичните за групата текстове в ранните новобългарски дамаскини от други групи, като Тихонравовия и Новия Троянски, както и в по-късната ръкописна традиция от XVIII и XIX в. Въз основа на тези данни са направени важни изводи за етапите и спецификите в дейността на дамаскинарите от книжовното средище *тогива*, първи заели се с революционното в рамките на многовековната средновековна традиция предаване на текстове на нов книжовен език, основан на говоримия. Разделът *Протосборникът на дамаскините от III група – пътеводител за вечността* развива подробно обяснение за популярността на първите книги на новобългарски език, чийто представител е Ловешкият дамаскин. Тук на преден план са изведени есхатологичният характер на антологията и нейната актуалност сред слушателската и читателската аудитория във времената, когато социалният гнет, епидемиите и природните бедствия са приемани като знаци за края на света и Божие наказание за греховете на хората. Следващият раздел на Първа глава – *Текстологични признаци на продукцията на книжовния център „тогива“* допълва фактологически и методологически досегашните текстологически изследвания на новобългарската дамаскинска традиция, като предлага първоначален списък от белези, диференциращи продукцията на трите книжовни дамаскинарски средища – най-ранното *тогива*, по-късното *тогази* и най-късното *тогизи*. Авторката разграничава следните основни типове диференциални признаци: 1) инвентарни; 2) синтагматични; и 3) глобални характеристики на текста. Чрез фреквентен и дистрибуционен анализ, чиито резултати са изложени в пригледни таблици и диаграми, са посочени основни лексикални (пълнозначни и служебни), фонетични, акцентологични, морфосинтактични и словообразователни инвентарни признаци, различаващи





езика в словата от трета група новобългарски дамаскини от тези, създадени в книжовните средища *тогази* и *тогизи*. Изложени са наблюдения за съотношението между книжовно и народно в дамаскините от XVII в. и за своеобразната нова книжовна нормираност на езика, положена от творците на първите новобългарски текстове. В тази част на изследването са посочени ценни методологически наблюдения и са очертани задачи за бъдещи изследвания върху синтагматичните диференциални признаци и глобалните характеристики на езика в стила на различните дамаскинарски средища и дамаскинари, като за задължителна начална крачка в тази посока се определя съставянето на речник-индекси към авторитетни преписи. Разделът *Текстология на словата, включени в Ловешкия дамаскин* съдържа съпоставителен анализ с архаичните версии на текстовете и с останалите им новобългарски версии на ниво съдържание, словоред, лексика и словообразуване. Разгледани са всички произведения, включени в Ловешкия дамаскин: *За Второто пришествие* от Дамаскин Студит – първата според изследванията на авторката адаптирана на новобългарски език творба в историята на книжнината ни, *Речи избрани от древни мъже*, *Кои са домашните врагове на човека*, *За душевното покаяние*, приписвано на Йоан Златоуст, *За добрите и мълчаливи жени*, *Видение Павлово*, *Поучение против пиянството*. В *Изводите* към Първа глава се предлага реконструкция на етапите в дейността на книжовниците от средището *тогива*; 1) създаване на новобългарски версии на няколко слова, циркулирали първоначално като отделни тетрадки, и 2) последвало комплектуване на книга (протосборника на новобългарските дамаскини от трета група) за разпространение извън книжовното средище. Подчертани са творческият характер в работата на книжовниците и огромният им принос за българската култура като пионери на новата книжнина на разбираем език и като създатели на ценност, чрез която чуждестранните слависти от XIX в. ще напомнят на света за съществуването на българския народ.

Втора глава на изследването – *За езика и правописа*, е написана от Б. Велчева, която разгръща лингвистичния ракурс на проучването на паметника чрез задълбочен и многостранен анализ, целящ да очертае мястото му в контекста на многовековната книжовна традиция и на книжнината, създадена през XVII в. на новия книжовен език на народна основа. В раздела *Писмената традиция* са конспектирани основни белези на правописа на ранните новобългарски паметници, като се подчертава приемствеността между тях и старата търновска писменост и търновско-ресавската правописна норма. Специално са изредени, от една страна, приетите от традицията правописно-езикови принципи, и от друга, иновативните тенденции и нови правила, част от които се откриват и в съвременния книжовен език. Разгледани са: 1) употребата на пунктуационните знаци (точка, точка и запетая, запетая) и на диакритичния апарат като средства за деление на текста, като е обърнато внимание на новите тенденции, свързани с улесняване на изчитането пред слушателска аудитория; 2) правописът на



дателната местоименна клитика ѝ – правило, запазено и в днешния правопис; 3) наследяването на търновските правила в изписването на дисетирично *и* с две точки пред гласна, на *ю* след *ч*, на *о* вместо *ер* в наставки, използването на предпоставен член, както и на знака за малка носовка за отразяване на [jъ], и др. В същия раздел се дискутира като важен по отношение на приемствеността в книжовната ни традиция и проблемът за употребата на абстрактна лексика в новобългарските текстове с оглед трудното за установяване отношение между книжовно и народно в дамаскините. Сред заключенията са изведени два открояващи се момента, характеризиращи практиката и уменията на първите новобългарски дамаскинали – почти безпогрешното поставяне на ударения при спазване на сложни правила и съхраняването на етимологичния правопис, с което ортографската норма на новобългарските дамаскини от XVII в. става, по думите на авторката, мост между старата и новата българска грамотност. Разделът на Втора глава, озаглавен *Преводът*, съдържа подкрепени с множество примери наблюдения върху поетиката на словата в Ловешкия дамаскин и средствата, използвани от новобългарските книжовници за постигане на ритмичност, образност и емоционалност на новия книжовен език: чрез употреба на изобилие от сравнения, поетически фигури и ритмични структури. Тази проблематика се разглежда неразделно от темата за лексикалното богатство на дамаскиния език и творческия подход на книжовниците в изковаването на нови думи. Изключително полезна в този смисъл е и частта на раздела, в която се изяснява значението на някои редки лексеми и словосъчетания като: *бъх*, *вълхва*, *вредно*, *издървавам*, *кощона*, *лихъ*, *напокощень*, *очивѣстно*, *чева*, *Злата ябълка* и пр. Приведено е също така тълкуване на формите и употребата на някои турски заемки в паметника, които са разгледани през по-широката призма на балканските езикови контакти от онази епоха. Съществен принос в изследването на най-ранния етап от разволя на новобългарския книжовен език представлява разделът *За диалекта*. В него са преразгледани досегашните резултати в научните дирения за по-прецизно локализиране на диалектната основа на ранните новобългарски дамаскини. Новост в методологическо отношение е опитът езикът на Ловешкия дамаскин да се разгледа като засвидетелстване на местен говор в момент на неговия разволя. Задачата е осъществена чрез детайлен анализ в светлината на историческата диалектология и междудиалектните влияния. Изследвани са следните диалектни черти на паметника – от най-ранните, като т.нар. „смесване на носовките“ и замяна на *ѣ* с предна гласна в определени позиции, през акцентологичните особености, показателната система и темпоралните наречия до образуването на футурни конструкции. В резултат на този анализ и на направените множество съпоставки между редица говори авторката убедително достига до теза, която налага разширяване на досегашния диалектен ареал на първите новобългарски дамаскини, предложен от Е. Дьомина – триъгълника Етрополе–Луковит–Тетевен. Според Б. Велчева към него трябва да бъдат прибавени троянският говор и



вероятно част от някогашните говори в Ловешко. От друга страна, анализът установява и ранно влияние на североизточните говори върху езика на Ловешкия дамаскин, което се изразява в наличието на безударен вокализъм (редукция на неударени гласни), мизийската форма *тѣй*, формата *пламък* наместо *пламик* и пр., както и влияние на подбалкански говори, отразено чрез употреба на адвербални темпорални форми с *-га* (*кога, когато* и пр.). Това дава основания на Б. Велчева да прецизира локализирането на диалекта на паметника в източната част на установения от нея диалектен ареал и да изкаже предположението, че това най-вероятно е бил троянският говор.

След изследването в тома е поместено дипломатическо издание на *Ловешки дамаскин*. Авторките са се стремили към максимално точно възпроизвеждане на текста чрез използването на подходящ шрифт (Vukyuvede). Типографски са отбелязани червенословът и заглавните блокове. В компютърния набор, направен от Б. Велчева, са нанесени и изследователските коментари, като коректно са отразени реконструирани или несигурни за разчитане букви и думи, физическите липси, преносът на думи, разделянето на слети думи (с долно тире \_ ) или сливането на сложни думи (с долна дъгичка \_). Под линия са добавяни бележки и коментари, библейските цитати са отбелязвани на съответните места встрани от колонтекста. Всяко слово е снабдено с номерация на редовете. Изданието е последвано от *Речник-индекс*, изготвен от О. Младенова с помощта на компютърната програма WordSmith Tools. Той съдържа 2 351 речникови статии на лемни, нормализирани съобразно съвременния правопис (с добавен знак за широко *ѐ*, отразяващ употребата на *ѣ*), с посочени граматическа характеристика и формиранни съобразно традициите на българската лексикография. Речникът включва всички съдържащи се в дамаскина 28 600 словоформи. Те са указани в съответните речникови статии чрез оригиналното си правописание и индекс на местоположението им, отразяващ поредност на съответното слово и реда, на който се среща формата. Специално обозначение имат лемите, които присъстват и в речник-индекса на Троянския дамаскин, единствения публикуван до момента на съставянето на изданието на Ловешкия дамаскин словен инвентар на новобългарски дамаскин. В допълнение е даден *Списък на съкратените думи* – с препратки към съответната речникова статия, изброени са и *Засвидетелствани в Троянския дамаскин лексеми без съответствие в Ловешкия дамаскин*. Освен речника в помощ на по-нататъшните изследвания на най-ранния етап от развитието на новобългарската книжнина в приложение се помества и издание на *Словото за Второто пришествие* на Дамаскин Студит, според преписа в Новия Троянски дамаскин, който ръкопис се явява другият авторитетен свидетел на дейността на книжовниците от центъра *тогива*.

За улеснение на четенето и отново в помощ на бъдещите изследвания книгата е снабдена с изчерпателен и разнообразен справочен апарат. Той включва списъци на публикуваните схеми, таблици и използвани съкращения, богата



библиография, инвентар на цитираните в изследването 123 ръкописни паметника, списък на словата от типа *тогива*, показалци на библейските цитати в текста на Ловешкия дамаскин и на фрагментите от него, подложени в изследването на текстологичен анализ, както и тематичен показалец. В края са поместени и 11 илюстрации. Седем от тях са цветни фотографии на страници от новооткрития паметник, три възпроизвеждат страници от ксерокопието на изгубения Нов Троянски дамаскин. Последната илюстрация е снимка на стенописа *Страшния съд* от църквата Рождество Христово в Арбанаси. Тя бележи края на книгата и е символично напомняне за духа на епохата и на родените в нея първи текстове, преобърнали многовековната езикова традиция и посели семената на Българското възраждане.

Добрата полиграфия и подвързия допълват ценността на изданието, което несъмнено ще служи дълго и като учебник върху най-ранната история на новобългарския книжовен език и методологически образец за издание и изследване на първите новобългарски паметници.

**Диляна Радославова**



### ***Три нови приносни изследвания в областта на средновековната българска книжнина***

Благодарение на проекта „История и историзъм в православния славянски свят. Изследване на идеите за история“, който се изпълнява от изследователски консорциум под ръководството на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и е финансиран от Фонд научни изследвания, излязоха от печат нови три монографични изследвания на утвърдени български учени медиевисти. Както и предходните десет книги от поредицата „История и книжнина“, издавана от екипа на проекта (<http://cyrillomethodiana.uni-sofia.bg/index.php/mseries>), последните три отново са обвързани с рецепцията сред православните славяни на византийските модели в областта на литературата, културата, историческата, философската и политическата мисъл, християнската догматика и етика.

Книгата на проф. Татяна Славова „Славянският превод на *Посланието на патриарх Фотий до княз Борис*“ представлява задълбочено езиково-текстологическо проучване на паметника. Създаден на гръцки език като наставление към новопокръстения български владетел, трактатът на прочутия константинополски патриарх е изключително ценен документ, в който е изложена византийската концепция за теологическата и философската същност на християнската доктрина и за идеала за православен владетел като образец за християнско благочестие, управленска мъдрост и справедливост. В този смисъл времето, мястото и начинът на неговото възприемане и адаптиране сред славяните будят несъмнен интерес. За източник на изследването (с. 5–158) на Т. Славова са послужили тринадесет руски преписа на *Посланието* в ръкописи и един в старопечатно издание. Този изчерпателен изворов материал в съчетание с внимателния, комплексен методологически подход към него позволяват на изследователката достоверно да възстанови историята на превода. Най-напред преписите са подробно описани, което позволява разграничаването на такива, съдържащи пълната версия, от други, в които се помества извадка от нея. Специално внимание е отделено (с. 29–42) на пропуските и добавките в славянския архетип спрямо гръцкия първообраз и на преводаческата техника. В детайл са анализирани (с. 43–121) езиковите особености – морфологични, синтактични и лексикални, а коректната им интерпретация се оказва, както и при огромното мнозинство средновековни произведения, единственият ключ към разкриване на хронологията на възникване на славянския архетип. В допълнение, съпоставката между преписите, съдържащи пълната версия на *Посланието*, довежда до текстологическо групиране помежду им (с. 122–145) и изграждане на stemma codicum (с. 134). Въз основа на тези аналитични наблюдения от



няколко гледни точки Т. Славова заключава (с. 146–158), че първоначалният превод е извършен през XIV в. от представител на Търновската книжовна школа, като изтъква в подкрепа на този извод многобройни лингвистични аргументи и актуализирането на проблематиката, свързана с устоите на православие, държавността и ролята на владетелската институция, по времето на цар Иван Александър (1331–1371). Въз основа на преписите, които съдържат пълната версия на *Посланието*, Т. Славова публикува издание на текста с критически апарат (с. 159–245) и речник-индекс към него (с. 248–325), които, също както и самото изследване, ще бъдат от несъмнена полза за историци и филолози медиевисти.

И във втория представян труд от поредицата „История и книжнина“ – „Среднобългарският превод на Хрониката на Константин Манасий и неговият литературен контекст“ с автор доц. Вася Велинова – предмет на изследване е паметник от почти същата епоха. Славянската версия на това византийско историческо съчинение, написано в стихотворна форма, е създадена в началото на царуването на Иван Александър, през 30-те или 40-те години на XIV в. Научният интерес към него, както често се случва в славянската филология, е породен главно от прочутия Ватикански препис (cod. Vat. slav. 2), богато илюстриран, включително с миниатюра на самия владетел, което го обвързва с ред други представителни кодекси, подарени или посветени нему. Изследването на В. Велинова си поставя за цел да събере в едно цяло ръкописи, контексти и текст и да ги обгледа с археографска, изкуствоведска, езиковедска и литературоведска методология, за да декодира „културния език“ на съчинението и да разкрие различни аспекти на възприемането му в славянска среда. Закономерно, с оглед изследователската традиция и целите на проучването, специално внимание е отделено на ръкописните източници – пет пълни копия на *Хрониката* и две частични (с. 12–52). Тук палеографските и кодикологическите им характеристики, а също така и добавките и приписките в полетата на ръкописите са подробно анализирани като различни по тип маркери, бележещи общуването между текст, писач и читател. Втората глава на книгата продължава тази тема, доколкото е посветена на изясняването на връзката между *Хрониката* и съпътстващите я текстове в славянските сборници, които я съдържат (с. 53–112). Изводът на В. Велинова е, че идеологическата натовареност на византийската *Хроника* като наратив, сроден с владетелските огледала и възхваляващ „императора-боец, защитник на законите и чак след това – на християнското благочестие“, се измества на славянска почва и текстът е комплектуван със съчинения, подсказващи ролята му на монашеско четиво с догматическо-екзегетично съдържание (с. 108–109). Най-обемната последна, трета глава от изследването (с. 113–208) разглежда в съпоставка с гръцкия оригинал характеристиките на среднобългарската версия (пълнота, форма и езикови особености). Посредством този анализ изследването достига до важни, приносни свидетелства за старинния



в текстологическо отношение образец, следван от преводача, и за високата художествена стойност на самия превод. В края като приложение са поместени още два кратки етюда, които допълват различни части на изследването с нови ракурси: в първия от тях илюстрираните копия на *Хрониката* се интерпретират като носители на екзегеза в образи, а във втория се защитава хипотезата, че такива богато украсени преписи са изготвени специално за подрастващите синове на Иван Александър, така както през Златния век са били съставяни княжески *Изборници*.

Проф. Иван Билярски въвежда още един изключително интересен паметник, също имащ отношение към балканския XIV в. – това е „Палеологовият Синодик в славянски превод“. Синодикът е текст, предназначен за църковно четене в Първата неделя на Великия пост, наречена Неделя на православие, когато Църквата отбелязва победата над иконоборството през IX в. Поради това си ясно предназначение той има догматичен, литургичен и каноничен характер, а съдържанието му се попълва и променя постоянно с отричане или утвърждаване на определени богословски позиции, с памети и анатели на определени лица. Палеологовият вариант, коментира Ив. Билярски в уводните думи към своята монография (с. 7–11), е засвидетелстван в славянска версия в киевски старопечатни издания от XVII в., но встрани от научния интерес е останал един негов по-ранен ръкописен свидетел – Ms. slav. 307 от Библиотеката на Румънската академия на науките. Първата глава от книгата (с. 12–20) е посветена на характеристиките на този сборник. Той е писан с ресавски правопис и съдържа 1) триод (всъщност – триодни синаксари) на Никифор Калист Ксантопулос, сред които е интерполиран *Синодикът* на л. 2r–20v, и вероятно 2) други съчинения, което се удостоверява от фрагментите от Житие на Григорий Декаполит малко преди изгубения му край<sup>1</sup>. Сред наблюденията на автора се откроява това за връзката между букурещкия и Дриновия препис на българския *Синодик*, която се изгражда на лексикално и съдържателно ниво и предполага причисляването на Дриновия препис към палеологовия тип *Синодик* (с. 16–17). Ценността на изследваното копие на *Синодика* се състои във факта, че единствено в него от ръкописните източници е засвидетелствана частта, носеща особеностите на Палеологовия тип (на л. 15r–20v). Ето защо по-нататък в изследването съставът на букурещкия препис е проучен спрямо византийския първообраз (в трета глава, с. 26–33), а в четвъртата (с. 33–43) са анализирани запазените в него памети.

<sup>1</sup> Интересно е да се допълни, че синаксарите в букурещкия ръкопис са в превода, извършен от Захей Философ на Атон през първата половина на XIV в., и ако следваме изданието на Л. Тасева от 2010 г., бихме установили несъмнена близост на техния текст с късната хилендарска група копия, означена като As и особено с един влашки ръкопис, № 480 от Хилендарската библиотеката, писан през 1572 г. за манастира Козия. Той също представлява сборник с агиографски и пагерилен материал, поместен след 31-то четиво от Никифор Ксантопулос. Какво означава този контекст и има ли той отношение към историята на съчиненията, за които става дума, биха показали само едни бъдещи съпоставителни изследвания.



Всички тези задълбочени наблюдения дават възможност на Ив. Билярски да предложи датиране, локализация и исторически контекст на гръцкия оригинал, от който е направен преводът (с. 48–64). Публикуваният в края на книгата „екскурс“ (с. 98–111) допълва картината със съпоставки между ръкописните и печатните източници и хвърля светлина върху техните сложни взаимоотношения. Накрая, важен принос на автора е и изданието на текста от Ms. slav. 307 (с. 68–97), което ще даде възможност на медиевистите да имат на разположение още един важен източник за проучването на византийската, славянската и румънската традиция на *Синодика*.

**Явор Милтенов**





**Георги Попов. Старобългарска църковна поезия за Рождество Христово и Богоявление. Книга първа. КЛИМЕНТА ПЯСНИ. С., Изкуство, 2013. 532 с.**

Новата монография на проф. д-н Георги Попов поставя началото на планирана трилогия върху оригиналната старобългарска химнография за Рождество Христово и за Богоявление, които се разглеждат като църковно-календарен цикъл. Настоящата *Книга първа* е посветена на предпразничните трипеснеци от цикъла и включва изследване и издание на текстовете, няколко словоуказателя (речници и индекси), както и 15 репродукции, съдържащи части от преписите на старобългарските произведения.

Мащабността на осъщественото текстологическо проучване върху староизводните паметници е забележителна. Систематизиран е целият репертоар от рождественско-богоявленски предпразнични канони, като старобългарските трипеснеци са поставени в контекста на византийското литургическо обкръжение, в което са засвидетелствани в средновековните кодекси. В резултат на проучването Попов достига до съществени заключения за историята на анализирания химнографски последования през Средновековието.

Съпоставката по структура и състав на старобългарските предпразнични трипеснеци за Рождество Христово и Богоявление с византийския репертоар за тези празници дава основание на Попов да направи извода, че Климентовите трипеснеци за Рождество Христово са достигнали до нас в цялостен вид. Произведението обхваща „шест трипеснеца, написани последователно по реда на осмогласието – от глас първи до глас шести, и разпределени по служби за дните от 19 до 24 декември“ (с. 158). Палеославистът разчита и интерпретира акростиха на творбата по следния начин: „Климентя пясни. Пърдпраздна Христоуоу Розст[в]оу трипяснна. Осмоглас ‘Климентови песни. Предпразнични трипеснеци за Рождество Христово – осмогласен цикъл’ (с. 158). Логично звучи обяснението, че последната дума *осмогласъ* е точна калка на гръцкия термин *ὀκτώηχος*. При разчитането на формата за дат. п., ед. ч. *розьст[в]оу* Попов реконструира буквата „в“ по силата на предположението, че тропарът с този инициал „е пропуснат във всички запазени преписи“ (с. 156). Друго обяснение на липсващата буква дава Хайнц Миклас. Според него е вероятно формата от краегранесието да е *розьстоу* (без фонемата [в]), при което не само фонетичният рефлекс в корена, но и морфологичният завършек имат западнославянски, моравски характер<sup>1</sup>.

<sup>1</sup> *Miklas, H.* Гимнографические памятники и развитие древнеславянских письменных систем. – В: БРАС-ЛАВЪ Б / BraSlav2. Zbornik z medzinárodnej slavistickej konferencie, konanej na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave dňa 13. a 14. novembra 2003, ed. P. Žigo a L. Matejko. Kartprint, [Bratislava], 2004, 58, бел. 19.



Разчитането на акростиха от старобългарските предпразнични трипеснеци за Богоявление заедно с реконструирания текст от липсващия трети трипеснец от цикъла е напълно убедително. Предположението, че краегранесието е съдържало израза **навлениѣ ти** като означение на името на празника Богоявление отговаря както на смисъла, така и на формалната структура на тайнописното послание: **Троице свѣта просвѣти ма свѣтомь [авлениѣ ти] свѣтозарно пѣти** ‘Троице света, просвети ме със светлина, за да възпявам светозарното ти явяване!’ (с. 417). Хипотезата, че и този анонимен цикъл също е написан от св. Климент Охридски, е подкрепена с различни аргументи, свързани със спецификата на химнотворчеството и с индивидуалния стил на св. Климент.

В изданието на оригиналните старобългарски трипеснеци за Рождество Христово и Богоявление са обхванати всички преписи на творбите. Възприетият принцип на издание, който съпоставя преписите стих по стих, е изключително удобен за текстологическа работа. Към всеки тропар са предложени и един инвариант с нормализация на кирилския текст според старобългарския език от Златния век и новобългарски превод, който по отношение на рождественския цикъл съдържа редакционни промени спрямо публикувания превод на Георги Попов в изданията от 1988 и 2008 г.<sup>2</sup> Словоуказателите към двата цикъла (речници и индекси към песнопенията и акростиховете им) са ценни справочници, които ще допринесат за химнологическите проучвания.

В заключение може да се обобщи, че новата монография на Георги Попов съдържа изключително важно издание на ключови текстове от българския Златен век, а планираната от автора трилогия обещава да бъде едно от най-мощните и впечатляващи изследвания на нашето време.

**Регина Койчева**

<sup>2</sup> Станчев, К., Г. Попов. Климент Охридски. Живот и творчество. С., 1988, 211–219; *Свети Климент Охридски*. Слова и служби. С., 2008, 443–461.



***Речник на термините от словесния фолклор. България. Вихра Баева и Ярослав Отченашек (ред.). Прага – София, 2013. 380 с.***

„Речник на термините от словесния фолклор. България“, отпечатан в Прага, е съвместно издание на Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при Българската академия на науките и Етнология институт към Академията на науките на Чешката република като резултат от сътрудничеството между двата института. Инициативата за осъществяването на подобно издание принадлежи на Ярослав Отченашек, който през 2008 г. планира мащабен проект за създаване на енциклопедична поредица речници на словесния фолклор на различните славянски народи и успява да привлече към идеята си български екип от специалисти, основно от секция „Антропология на словесните традиции“ към ИЕФЕМ. Първоначално екипът се ръководи от Йорданка Коцева, а от 2010 г. – от Вихра Баева. Автори на речниковите статии са Албена Георгиева, Валентина Ганева-Райчева, Вихра Баева, Григор Хар. Григоров, Доротея Добрева, Йорданка Коцева, Мариянка Борисова, Магдалена Елчинова, Миглена Иванова, Николай Вуков, Светла Петкова и Цветелина Димитрова, а Владимир Пенчев е автор на предговора към изданието. Статиите са написани на достъпен и популярен език, затова речникът може да се използва като надежден източник не само от учени, но и от широк кръг читатели: от ученици и студенти, от хора на изкуството, журналисти и любознателни граждани. Изданието е билингва – текстовете в него са публикувани едновременно на чешки и на български език, за да се разпространява и в двете страни. Важна роля за неговия привлекателен вид имат луксозното изпълнение с твърди корици и разнообразните илюстрации, подбрани от Вихра Баева и Даниел Фокас сред най-добрите произведения на българското изобразително изкуство с фолклорна тематика.

Речникът съдържа 85 статии, разпределени в два дяла: „Термини от българския словесен фолклор“ с основни за българската фолклористика теоретични и жанрови понятия, утвърдили се в дългогодишните проучвания на поколения учени, и „Персонажи в българския фолклор“, обхващащ най-популярните, емблематични за фолклора ни персонажи като Баба Марта, Крали Марко, Свети Георги, Пепеляшка, Хитър Петър, а също и фолклорното знание за змейове, вампири, самодиви, великани, караконджули. При подбора и обяснението на термините е взета под внимание и употребата им в съвременната българска фолклористика, като подробно са представени наложилите се като научен апарат понятия, а накратко – рядко използваните термини като екземплум, уелъризъм, фабулат. По този начин в речника са уловени и спецификите на българската фолклористика като познавателна дисциплина. В текстовете са представени



различни възгледи и подходи, като всяка статия е съвместно обсъждана от екипа, поради което отразява не толкова личните виждания на автора си, колкото общите постижения на българската научна традиция. Достоянство на изданието е значителният научен апарат, който улеснява използването му: библиографии, показалци, чешко-български и българо-чешки таблици на фолклористичните термини и на фолклорните персонажи.

„Речник на термините от словесния фолклор. България“ е първото по рода си енциклопедично издание и поради това то е плод на продължителни и задълбочени обсъждания, размисли и търсения от страна на всички участници в екипа по създаването му. Избистрянето на концепцията, уточняването на словника и намирането на удачната форма на поднасяне на информацията са стрували немалко време и усилия, но като първа книга от една международна поредица настоящото издание задава модела за всички следващи – постижение, с което българският екип основателно може да се гордее. Двете успешни премиери на речника – на 16 април 2014 г. в Българския културен институт в Прага и на 27 май 2014 г. в Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей в София – събраха представители на българската и чешката общественост, чешки българисти, етнологзи, преподаватели и студенти, журналисти. Освен в празници на културното взаимодействие, те се превърнаха и в живото доказателство, че обществото има нужда от такова концентрирано и поднесено на достъпен език специализирано знание.

**Ангелина Илиева**



1869



# СЪОБЩЕНИЯ

**БЪЛГАРИСТИКА  
BULGARICA**

**ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН**

**28/2014**

Редактор проф. Анисава Милтенова

Съставители доц. Никола Казански, Емилия Волева  
Коректор Жасмина Кръстева  
Художник Велина Богданова Мавродинова

Предпечатна подготовка ЦБ БАН инж. Николина Байкова

Формат 70X100/16 Печатни коли 8,75  
ISSN 1311-8544

Издавателство „Изток–Запад“